

**FAKİR BAYKURT’UN ALMANYA’DA YAZDIĞI ESERLERİNDE
YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERİN DİL, KÜLTÜR VE EĞİTİM
SORUNLARI**

Şafak Altunsoy

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

NİSAN, 2019

TELİF HAKKI TEZ VE FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Şafak

Soyadı : ALTUNSOY

Bölümü : Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Fakir Baykurt'un Almanya'da Yazdığı Eserlerinde Yurt Dışında Yaşayan Türklerin Dil, Kültür ve Eğitim Sorunları

İngilizce Adı : Language, Culture and Educational Problems of The Turks Living Abroad in Fakir Baykurt's Books Writed in Germany

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı:

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Şafak ALTUNSOY tarafından hazırlanan “Fakir Baykurt’un Almanya’da Yazdığı Eserlerinde Yurt Dışında Yaşayan Türklerin Dil, Kültür ve Eğitim Sorunları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARA

Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

.....

Başkan: Doç. Dr. Mustafa Durmuş

Hacettepe Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

.....

Üye: Doç. Dr. Ülker Şen

Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

.....

Üye:

.....

Tez Savunma Tarihi: 11.04.2019

Bu tezin Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans/Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

Bu tezin tamamlanmasına ortam hazırlayan başta danışman hocam Doç. Dr. Mehmet KARA olmak üzere, üzerimde emeği olan Gazi Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü saygıdeğer hocalarına ve çalışmada kullanmış olduğum eserlerin yazarı Fakir BAYKURT'a teşekkürü borç bilirim. Hayatım boyunca aldığım her kararda yanımda duran ve eğitim hayatım boyunca maddî manevî desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aile üyelerime şükranlarımı sunarım. Ayrıca bu tezin tamamlanmasında beni cesaretlendiren hayat arkadaşım Duygu ASLAN'a sevgilerimi sunarım.

**FAKİR BAYKURT’UN ALMANYA’DA YAZDIĞI ESERLERİNDE
YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERİN DİL, KÜLTÜR VE EĞİTİM
SORUNLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Şafak ALTUNSOY
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Nisan, 2019

ÖZ

Bu çalışmada, Almanya’ya göç eden ve hayatının bir dönemini orada sürdüren Fakir Baykurt’un Almanya’da yazdığı eserlerinde yurt dışında yaşayan Türklerin dil, kültür ve eğitim sorunlarını eserlerine ne kadar ve ne şekilde yansıttığı ele alınmıştır. Ele aldığımız edebi eserlerde yaşamlarına ayna tutulan Türk vatandaşlarının karşı karşıya kaldığı dil, kültür ve eğitim problemlerinin etkileri ve sonuçları tezimizin konusu olmuştur. Çalışmada öncelikle dil, kültür ve eğitim kavramlarının birbirleriyle ve edebiyat ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Bu kavramlarda yaşanan sorunun gündelik yaşama ne denli etki edebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda edebiyat eserlerinin dönemin toplumsal olaylarını yansıtmasına da dikkat çekilmiştir. Araştırma kapsamında 1979 yılı sonrası Almanya’ya göç eden ve uzun yıllar Almanya’da Türklerle birlikte yaşayan Fakir Baykurt’un yazmış olduğu eserler seçilmiştir. Baykurt’un Yüksek Fırınlr (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları Almanya’daki Türklerin karşılaştığı dil, kültür ve eğitim sorunlarını işleyişi bakımından incelenmiştir. Araştırmada ele alınan roman ve öykülerde yurt dışındaki Türklerin

karşılaştıkları dil, kültür ve eğitim problemlerine rastlanmıştır. Her eser farklı başlık altında incelenirken eserlerde görülen dil, kültür ve eğitim sorunları alt başlıklar hâlinde verilmiştir. Eserlerde hedeflenen problemlerin örnekleri doğrudan alıntı yapılarak sergilenmiştir. Böylece bu eserlerin yazarı olan Fakir Baykurt'un karşılaştığı bu sorunlara bakış açısı gözler önüne serilmiştir. Yapılan alıntılarla yurt dışındaki Türklerin karşılaştıkları dil, kültür ve eğitim problemleri doğrudan verilmiş ardından ise yorumlanmıştır. Yapılan güncel araştırmalar ve resmî araştırmalardaki istatistikler incelenerek yaşanan problemlerin günümüzdeki durumu araştırılmıştır. Araştırmanın geneline bakıldığında ise göçün ilk yıllarında yaşanan dil, kültür ve eğitim sorunlarının günümüzde de azalarak güncelliğini koruduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Fakir Baykurt, edebi eser, yurt dışı Türkleri, dil sorunları, kültür sorunları, eğitim sorunları

Sayfa Adedi: 94

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARA

**LANGUAGE, CULTURE AND EDUCATIONAL PROBLEMS OF THE
TURKS LIVING ABROAD IN FAKİR BAYKURT’S BOOKS WRITED
IN GERMANY**

(M. A. Thesis)

Şafak ALTUNSOY

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

April, 2019

ABSTRACT

In this study, Fakir Baykurt's works which he immigrated to Germany and lived there for a period of his time were examined in the works he wrote in Germany and how and what way Turks living abroad have their language, culture and education problems. In the literary works we handle, the effects and the results of language, culture and education problems that Turks face, has become the subject of our thesis. In this study, primarily, the relations of language, culture and education concepts with one another and the literature are explained. It is explained how the problems in these concepts can effect daily life. In this context, it is pointed out that literary works have reflected on social events of the period, as well. Within the research, literary works written by Fakir Baykurt who has migrated to Germany after 1979 and has lived with Turks there for many years, are chosen. Baykurt's novels named Yüksek Fırınlar(1983), Koca Ren(1986) and Yarım Ekmek(1997) and his storybooks such as Gece Vardiyası(1982), Barış Çöreği(1982), Duisburg Treni(1986), Bizim İnce Kızlar(1992) and Telli Yol(1995) are analyzed in regard to working of language, culture and education problems of Turks in Germany. In stories and novels in our research, language, culture and education problems Turks have faced in abroad are seen. Language, culture and education problems in works are given in subtitles while each work is analyzed in

different titles. The examples of problems targeted in work are exhibited by quoting directly. So, Fakir Baykurt's point of view to these problems he has faced is displayed. With the quotes, Turks' language, culture and education problems are given directly and then interpreted. Current researches and statistics in official researches have been examined and the current problems are investigated. In general, the language, culture and education problems experienced in the first years of migration have been decreasing and they are still up to date.

Key Words: Fakir Baykurt, literary works, Turks in abroad, language problems, culture problems, education problems

Page Number: 94

Advisor: Associate Professor Dr. Mehmet KARA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Yurt Dışına Gerçekleştirilen Türk Göçü	3
1.2.1. Yurt Dışına Türk Göçünün Tarihsel Süreci.....	3
1.2.2. Yurt Dışındaki Türk Varlığı	4
1.2.3. Almanya'daki Türk İşçilerin Çalıştığı Sektörler	9
1.3. Almanya'daki Dil, Kültür, Eğitim ve Uyum Meselesi	11
1.3.1 Almanya'daki Dil ve Kültür Meselesi	11
1.3.2. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim Hayatı.....	14
1.4. Yurt Dışındaki Türk Edebiyatının Tarihsel Süreci.....	19
1.4.1. Yurt Dışında Eser Veren Bazı Türk Sanatçılar	20
1.4.2. Fakir Baykurt'un Hayatı ve Almanya Serüveni	21
1.4.2.1. <i>Fakir Baykurt'un Kısa Yaşam Öyküsü</i>	21
1.4.2.2. <i>Fakir Baykurt'un Almanya'daki Roman ve Öyküleri</i>	22
1.5. Araştırmanın Amacı	23
1.3. Araştırmanın Önemi.....	24
1.4. Sayıtlar.....	25

1.5. Sınırlılıklar.....	25
1.6. Tanımlar	26
1.7. İlgili Araştırmalar	26
BÖLÜM II. YÖNTEM.....	30
2.1. Araştırmanın Modeli	30
2.2. Evren ve Örneklem	30
2.3. Verilerin Toplanması.....	31
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	31
BÖLÜM III. BULGULAR VE YORUMLAR.....	32
3.1. Yüksek Fırımlar Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	32
3.1.1. Yüksek Fırımlar Romanı.....	32
3.1.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	33
3.1.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları	34
3.1.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	34
3.2. Koca Ren Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	36
3.2.1. Koca Ren Romanı	36
3.2.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	37
3.2.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları	39
3.2.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	40
3.3. Yarım Ekmek Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	45
3.3.1. Yarım Ekmek Romanı.....	45
3.3.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	45
3.3.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları	47
3.3.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	49
3.4. Barış Çöreği Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar.....	50
3.4.1. Barış Çöreği Öyküsü.....	50
3.4.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	50
3.4.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları	52
3.4.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	53
3.5. Bizim İnce Kızlar Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	55
3.5.1. Bizim İnce Kızlar Öyküsü	55

3.5.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	55
3.5.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları.....	57
3.5.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	59
3.6. Duisburg Treni Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar.....	60
3.6.1. Duisburg Treni Öyküsü.....	60
3.6.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	60
3.6.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları.....	61
3.6.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	63
3.7. Gece Vardiyası Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	64
3.7.1. Gece Vardiyası Öyküsü	64
3.7.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	64
3.7.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları.....	65
3.7.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	66
3.8. Telli Yol Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar	67
3.8.1. Telli Yol Öyküsü.....	67
3.8.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları.....	67
3.8.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları.....	68
3.8.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları	69
BÖLÜM IV. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
4.1. Sonuç	71
4.2. Öneriler	73
KAYNAKLAR.....	75
EKLER	78

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Almanya'daki Türklerin Uyum Sorunu Yaşadığı Konular</i>	2
Tablo 2. <i>Yurt Dışındaki Türk Vatandaşı Sayıları</i>	5
Tablo 3. <i>Türk Vatandaşlığından İzinle Yabancı Ülke Uyuğuna Geçen Türklerin Bazı Ülkelere Göre Sayıları</i>	7
Tablo 4. <i>Almanya Uyuğuna Geçen Vatandaşlarımız ile Diğer Yabancıların Sayısal Mukayesesi</i>	7
Tablo 5. <i>Almanya'da Çalışan Vatandaşlarımızın Sektörlere Göre Dağılımı</i>	9
Tablo 6. <i>Almanya'daki Türk İşverenlerin Sektörlere Göre Dağılımı</i>	10
Tablo 7. <i>Vatandaşlarımızın Çocuklarının Almanya'da Yetişmesinden Duydukları Endişe</i> 13	
Tablo 8. <i>Çocukların Almanya'da Yetişmesinden Duyulan Endişenin Nedenleri</i>	13
Tablo 9. <i>Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı</i>	16
Tablo 10. <i>Meslek Okuluna Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı 2014/2015 yılı..</i>	17
Tablo 11. <i>Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Oluşturulan Öğretim Programları</i>	18

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

ÇSGB

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DİYİH

Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri

T.C.

Türkiye Cumhuriyeti

TDK

Türk Dil Kurumu

MEB

Millî Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

II. Dünya Savaşı sonrasında yerle bir olan Avrupa ekonomisi ucuz işçi gücüne ihtiyaç duyar. Savaşla birlikte azalan genç nüfus, çalışacak işçi bulma sıkıntısını beraberinde getirir. Ekonomisini güçlendirmek isteyen devletler savaşa girmeyen devletlerden genç ve ucuz işçi göçü almaya karar verir. Fas, Tunus, Yunanistan, Cezayir ve Türkiye bu ülkelerden birkaçıdır. Kurtuluş mücadelesinden başarıyla çıkarak gelişmeye çalışan Türkiye’de yeterli miktarda fabrika ve iş olanağı yoktur. Bu nedenle genç nüfus için yurt dışına göç ederek orada iş bulmak kurtarıcı bir seçenektir.

Ülkemizden Avrupa’ya ilk göçler 1960’ların başında başlamıştır. Federal Almanya ile 31 Ekim 1961 tarihinde yapılan “Türk Alman İşçi Mübadelesi Anlaşması” yurt dışına işçi göçümüzün başlangıcı sayılmaktadır (Şen, 2015, s. 17). İşçi göçünün resmiyete dökülmesiyle bu süreç hızla ilerlemiştir. Almanya’ya giden işçiler belli bir süre çalıştıktan sonra ailelerini de yanına almıştır. İlk yıllarda anlık getiri olarak görülen bu işçi göçleri ilerleyen zamanlarda kalıcı göçe dönüşmüştür. Zira günümüzde dördüncü kuşağa kadar ulaşılmıştır. Bu göçün iş olanağı açısından olumlu olduğu düşünülse de aile yapısı ve bireylerin gelişimi açısından oldukça sancılı süreçler doğurmuştur.

Almanya’ya göç eden yalnızca Türk işçileri ve aileleri olmamış büyük bir kültür de göç etmiştir. Tamamen farklı bir kültüre geçen bireylerin kültür şoku yaşamaları kaçınılmaz olmuştur. Günlük hayatta ve okulda karşılaşılan sorunlar göç eden Türk işçileri ve Türk çocuklarını olumsuz etkiler. Kültürün yanında dil farkı da büyük sorunları ortaya

çıkarmıştır. Yaşanılan toplumun diline ve kültürüne uzak olan birinci kuşak işçiler ve aileleri içlerine kapanmıştır.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında yayımladığı Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması'nda Almanya'daki Türklerin karşılaştıkları uyum sorunları ve oranları verilmiştir:

Tablo 1.

Almanya'daki Türklerin Uyum Sorunu Yaşadığı Konular

Uyum Sorunu Yaşanan Konular	Yüzde
İş hayatı	%54,9
Gündelik ilişkiler	%41,9
Alman makamlarıyla ilişkiler	%53,5
Kültürel değer, tutum ve davranışlar	%63,2
Dil konusu	%66,4
Din konusu	%50,6
Diğer	%2,4

Kaynak: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nden aktaran Okuç, 2014, s. 2.

Tabloyu incelediğimizde Almanya'daki vatandaşlarımızın karşılaştıkları en büyük sorun %66,4 oranla dil konusuyken ikinci olarak %63,2 oranla kültürel değer, tutum ve davranışlar konusudur. Almanya'daki Türk vatandaşlarının karşılaştıkları en büyük sıkıntılar dil ve kültür sorunları olmuştur.

Almanya'ya göç eden birinci kuşak Türklerin Almancayı öğrenme çabasında olmadığı görülür. Fabrikada, markette, pazarda ve ev sahipleri ile konuşurken gerekli olan bir iki cümle dışında Almanca konuşma ihtiyacı duymazlar. Bunun en önemli nedeni Almanlardan oluşan bir çevreye sahip olmamalarıdır. Almanya'da bir araya gelen Türkler kendilerine farklı bir ortam oluşturarak, Almanlardan uzak bir dünya kurmuşlardır. Böylece Almanya'da çevrelerinde karşılaştıkları Türkler sayesinde sadece Türkçe konuşarak yaşamlarını devam ettirme imkânı buldular (Kırmızı, 2016, s. 149).

Yurt dışındaki Türk işçileri ve ailelerinin yaşadığı bu süreç kaçınılmaz biçimde edebiyatımıza da yansımıştır. Yurt dışına yapılan işçi göçünü eserlerinde inceleyen birçok yazarımız mevcuttur. Türk edebiyatında özellikle köy romanları ve toplumcu gerçekçi tarzı ile nam salmış Fakir Baykurt, 1979 yılında Almanya'ya göç etmiştir. Türk işçileri ve

aileleriyle zaman geçiren F. Baykurt, yıllarca gözlemler yapmıştır. Bununla birlikte yurt dışındaki -özellikle Almanya- Türk toplumunun sorunlarını gayet yalın bir dille eserlerine yansıtmıştır.

F. Baykurt bu eserlerinde Almanya'ya giden işçilerin ağır koşullar altında çalıştırıldıkları, Almanların Türklere küçümseyici, aşağılayıcı ve tahrik edici bakış açıları, Türk ailelerinin yaşadığı kültürel travmalar, dil ve iletişim problemleri, yabancı okullarda okuyan Türk çocuklarının içine düştükleri uyum problemlere yer vermiştir (Balık, 2010, s. 830).

Günümüzde Almanya'da üç milyondan fazla Türk nüfusu vardır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 31 Aralık 2015'te sunduğu rapora göre tam sayı 3.081.113'tür (ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 7). Geçmişten günümüze Almanya'da yaşayan Türklerin sorunları birçok edebî esere konu olmuştur.

Bu çalışmanın temel problemi, “ Uzun yıllar yurt dışında yaşamış olan Türk edebiyatının önemli yazarlarından Fakir Baykurt'un Almanya'da kaleme aldığı hikâye ve romanlarında yurt dışındaki Türk vatandaşlarının dil, kültür ve eğitim sorunu nasıl ve ne kadar ele alınmıştır?” sorusudur.

Bu temel problem haricinde “ Yaşanan bu dil, kültür ve eğitim sorunları günümüzde güncelliğini ne kadar korumuştur?” sorusuna da cevap aranmıştır.

1.2. Yurt Dışına Gerçekleştirilen Türk Göçü

1.2.1. Yurt Dışına Türk Göçünün Tarihsel Süreci

Tarihin farklı dönemlerinde farklı milletler çeşitli nedenlerden (savaş, kıtlık, hastalık, işsizlik gibi) dolayı farklı bölgelere göç etmiştir. Göç kavramı, TDK Büyük Türkçe Sözlükte; “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s. 954).

Göç etmenin milletler açısında çeşitli sebepleri olabilmektedir. Örneğin Kavimler Göçü kavramının ortaya çıkmasında etkili olan Türk milleti, Orta Asya'da Çin ile olan mücadelesi, hayvancılık mesleğini icra edecek yaylak-kışlak bulma zorluğu, salgın

hastalıklar ve kıtlık gibi nedenlerden ötürü batıya ve başka coğrafyalara göç etmek zorunda kalmıştır. Bu olay birçok milletin başka coğrafyalara göç etmesiyle sonuçlanmıştır. Buradan sonuçla göç kavramının ne denli büyük etkileri olabileceğini görmekteyiz.

Sanayileşme ile birlikte fabrikalarda çalıştırılacak nitelikli işçi bulma sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkeler özellikle fabrikalarda işçi olarak çalıştırmak üzere çevrelerindeki ülkelere işçi göçü talebinde bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda oldukça ağır bir darbe alan Almanya, ekonomisini düzeltmek için sanayiye önem vermiştir. Artan fabrika sayısı ile birlikte ortaya işçi bulma sorunu çıkmıştır. Alman İş ve İşçi Bulma Kurumu 1955 senesinde aralarında Türkiye'nin de olduğu İspanya, İtalya, Yunanistan ve Fas gibi ülkelere geçici olarak iş gücü talebinde bulunmuştur. Yapılan anlaşmalarla birlikte Almanya'ya bu ülkelere çok sayıda işçi göçü olmuştur. İlk yıllarda geçici olarak düşünülen bu iş gücü göçleri zamanla kalıcı bir hâl almıştır. Özellikle 1970'lerden sonra işçilerin ailelerini de yanlarına almasıyla kalıcı bir göç meydana gelmiştir (Yıldız, 2012, s. 7).

İş gücü göçü yalnızca Almanya ile sınırlı kalmamıştır. Fransa, Hollanda, Avusturya, Belçika gibi ülkelere de yoğun olarak Türk işçi göçü olmuştur. 1960'lardan sonra diğer ülkelere başlayan yoğun işçi göçü günümüzde milyonlarla ifade edilmektedir. Devletlerin karşılıklı olarak yaptığı anlaşmalar sonucu resmi olarak yurt dışına işçi göçü 31 Ekim 1961'de Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında yapılan "Türk-Alman İşçi Mübadelesi Anlaşması" ile başlamıştır (Şen, 2015, s. 17).

1.2.2. Yurt Dışındaki Türk Varlığı

Çeşitli nedenlerle Türkiye'den göç eden ve hayatına Türkiye dışında devam eden vatandaşlarımız yurt dışındaki Türk varlığını temsil etmektedir. En yoğun göç 1960'lı yıllardan sonra yapılan iş gücü göçü anlaşmaları sonucunda gerçekleşmiştir. Bu yıllardan itibaren devamlı olarak yurt dışına işçi göçü devam etmiştir. Yurt dışındaki Türk varlığı her geçen yıl daha da artmaktadır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın hakları Anayasa'mızın 62. Maddesi ile güvence altına alınmıştır: "Devlet, yabancı ülkelere çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması,

anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.” (T.C. Anayasası, 1982, s. 12).

Ali S. Gitmez’e (1979) göre, 1961 yılındaki Türk-Alman İşçi Mübadelesi Anlaşması ile Alman İrtibat Bürosu resmi bir kimlik kazanmıştır. Böylece Türkiye İş ve İşçi Bulma Kurumu karşısındaki tek yetkili kurum olarak 1973 yılına kadar varlığını sürdürecektir. Almanya, 1973 yılı sonlarına doğru müracaatları durdurma kararı almıştır. Kurum- Büro işbirliği çerçevesinde göç hareketi çığ gibi büyümüştür. Eylül 1961’e kadar yurt dışına gidenlerin sayısı 7.000 iken Eylül 1962’de 18.558’e, 1967’de 204.000’e ve 1972’de ise 500.000’e ulaşmıştır (Gitmez’den Aktaran Turan, 1997, s. 13-14).

ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü tarafından 31.12.2015 tarihinde yayımlanan yıllık raporuna göre yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın sayısı aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 2.

Yurt Dışındaki Türk Vatandaşı Sayıları

ÜLKELER	Toplam Türk Sayısı	Sadece Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Olanlar	Çifte Vatandaş ve Yaşanılan Ülke Vatandaşı Olanlar	Çalışan Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı
F. Almanya	3.081.113	1.506.113	1.575.000	509.900
Fransa	649.482	248.640	400.842	248.748
Hollanda	396.555	75.400	321.155	160.000
Avusturya	279.390	116.026	163.364	53.864
Belçika	233.114	36.747		87.500
ABD	202.500			
İngiltere	250.000	250.000		
Suudi Arabistan	130.000	130.000		110.000
İsviçre	130.000	70.051	50.959	58.070
Avustralya	119.634	80.188	39.446	40.860
İsveç	63.685	11.663	52.022	
Bulgaristan	67.064	67.064		1.100
Danimarka	61.634	29.876	31.758	14.857
Norveç	16.000	16.000		
KKTC	46.330	46.330		27.726
Rusya F.	86.000	86.000		38.000
Kanada	38.002	38.002		29.000
İtalya	36.115	36.115		6.414

Romanya	29.857	29.657		3.200
Yunanistan	22.540	22.340		3.563
Azerbaycan	15.248	15.248		6.138
Ukrayna	14.912	14.912		1.900
Kazakistan	15.000	15.000		4.844
Türkmenistan	9.787	9.787		10.985
Gürcistan	8.000	8.000		3.000
İspanya	7.500	7.500		1.097
Polonya	7.000	7.000		1.586
Toplam	6.016.462	2.973.659	2.634.546	1.422.352
Diğer Ülkeler	223.896	222.466	1.430	216.255
GENEL TOPLAM	6.240.358	3.196.125	2.635.976	1.638.607

Kaynak: ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 7.

Ülke dışındaki Türklerin sayısı 2015 verilerine göre 6.240.358'dir. Söz konusu kişilerin 3.196.125'i hâlen Türk vatandaşı iken, 2.635.976'sı ise yaşadıkları ülkelerin vatandaşlığını almış ya da çifte vatandaş statüsüne sahip olmuş kişilerdir. Sadece Türk vatandaşı olanlar arasında çalışanların sayısı 2015 yılında 1.638.607'dir.

Altı milyondan fazla vatandaşımızın olduğu yurt dışında vatandaşlarımızın üç milyonu aşkını Almanya'da yaşamaktadır. Bu durumun oluşmasında yapılan anlaşmalar ve sanayileşmeyle birlikte yapılan yoğun işçi göçleri etkili olmuştur. 2015 yılı itibariyle Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın yarısı yalnızca Türk vatandaşlığına devam ederken diğer yarısı ise çifte vatandaş olmuş veya Alman vatandaşlığına geçmiştir.

Fransa 649.482, Hollanda 396.555, Avusturya 279.390 ve İngiltere 250.000 kişiyle Almanya'dan sonra en çok vatandaşımızın bulunduğu Avrupa ülkeleridir. Bunları 233.114 kişiyle Belçika, 202.500 kişiyle ABD, 130.000 kişiyle Suudi Arabistan ve İsviçre, 119.634 kişiyle Avustralya takip etmektedir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın bir kısmı bulunduğu ülkede çifte vatandaşlık alırken bir kısmı ise doğrudan bulunduğu ülkenin vatandaşlığına geçmeyi tercih etmiştir. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılında yayımladığı raporda bu rakamlar açıkça görülmektedir:

Tablo 3.

Türk Vatandaşlığından İzinle Yabancı Ülke Uyuğuna Geçen Türklerin Bazı Ülkelere Göre Sayıları

Ülkeler	Tarih	Sayı
F. Almanya	1972 - 2014	914.209
Hollanda	1946 - 2015	381.470
Belçika	1985 -2013	173.562
Avusturya	1999 - 2015	163.486
Fransa	1991 - 2013	390.272
İsveç	1990 - 2015	44.420
Danimarka	1980 - 2014	38.050
İngiltere	1989 - 2014	77.979
İsviçre	1990 - 2012	50.959
Avustralya	1996 - 2006	39.446
Toplam		2.273.853

Kaynak: ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 8.

Almanya’da 914.209, Fransa’da 390,272, Hollanda’da 381.470, Belçika’da 173.562, Avusturya’da 163.486, İngiltere’de 77.979, İsviçre’de 50.959, İsveç’te 44.420, Avustralya’da 39.446, Danimarka’da 38.050 kişi toplamda ise 2.273.853 vatandaşımız yabancı ülke vatandaşlığını tercih etmiştir. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü’nün 2015 yılı yıllık raporunda 2009-2015 yılları arasında Alman vatandaşlığına geçen Türklerin sayı verilmektedir.

Tablo 4.

Almanya Uyuğuna Geçen Vatandaşlarımız ile Diğer Yabancıların Sayısal Mukayesesi

ÜLKE	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türk	24.467	26.192	28.103	33.246	27.970	22.463	19.674
Bosna Hersek	1.733	1.945	1.703	1.864	1.801	1.598	1.612
Hırvat	542	689	665	544	1.721	3.899	3.327
Eski Yugoslav,Sırp Montenegro	4.187	3.298	2.881	2.611	2.592	2.231	2.206
Polonya	3.841	3.789	4.281	4.493	5.462	5.932	5.945
Romen	2.357	2.523	2.399	2.343	2.504	2.566	2.994
Rusya	2.477	2.753	2.965	3.165	2.784	2.743	2.322

Federasyonu							
Ukrayna	2.345	3.118	4.264	3.690	4.539	3.142	4.167
Fas	3.042	2.806	3.011	2.852	2.710	2.689	2.551
Tunus	632	792	816	867	979	1.055	1.114
Afganistan	3.549	3.520	2.711	2.716	3.054	3.000	2.572
Sri Lanka	1.407	1.207	1.032	864	728	714	687
Vietnam	1.513	1.738	2.428	3.299	2.459	2.196	2.213
Irak	5.136	5.228	4.790	3.510	3.150	3.172	3.446
İran	3.184	3.046	2.728	2.463	2.560	2.546	2.527
İsrail	1.681	1.649	1.971	1.438	1.904	1.432	1.315
Kazakistan	1.439	1.601	1.923	1.937	1.916	1.656	1.641
Lübnan	1.759	1.697	1.433	1.283	1.406	1.480	1.489
Pakistan	1.305	1.178	1.151	1.251	988	1.300	1.268
Çin	1.194	1.300	1.332	1.381	1.270	1.240	1.255
Diğerleri ve Toplam	96.121	101.570	106.987	109.938	112.353	108.422	107.181

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi'nden aktaran ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 40.

Rapora göre 2009 yılında 24.467, 2010 yılında 26.192, 2011 yılında 28.103, 2012 yılında 33.246, 2013 yılında 27.970, 2014 yılında 22.463 ve 2015 yılında 19.674 Türk vatandaşı Alman uyruğuna geçmiştir.

Diğer ülke vatandaşlarına bakıldığında Türk vatandaşlarının çok daha yoğun olarak Almanya uyruğuna geçtiği görülmektedir. Hakan Yıldırımoglu'nun 2005 yılında yazmış olduğu "Uluslararası Emek Göçü Almanya'ya Türk Emek Göçü" adlı eserde vatandaşlık değiştirme nedenlerine değinilmektedir:

2000'li yıllara gelindiğinde yurt dışında yaşayan Türklerin sorunlarına yenileri eklenmiştir. Bunlardan biri 1 Ocak 1993 tarihinde yürürlüğe giren Tek Pazar yasasıdır. Söz konusu yasa gereği Avrupa Birliği ülkelerinin vatandaşları, Topluluk sınırları içerisinde serbest dolaşım hakkına sahipken burada yaşayan Türkler bu haktan mahrum kalmaktadır. Ayrıca Maastricht Anlaşması ile Topluluk ülke vatandaşı olan yabancılar yaşadıkları ülkede yerel seçimlere seçmen ve aday olma hakkına sahip olmuşlar ve yine Avrupa'da yaşayan Türkler bu haktan mahrum kalmıştır. Bu durum birçok göçmen işçimizin vatandaşlık değiştirmesine sebep olmuştur (Yıldırımoglu'ndan aktaran Okuç, 2014, s. 20).

1.2.3. Almanya'daki Türk İşçilerin Çalıştığı Sektörler

Yurt dışına göç eden Türk işçilerin tamamına yakını fabrikalarda sanayi sektöründe çalışmıştır. Bu işlerin çoğunluğu beden diriliği ve kuvvet gerektiren işler olmuştur. Göç edecek işçilerin seçiminde ciddi sağlık taramaları yapılmıştır. Almanya'da çalışan Türk vatandaşlarının sayısı ve çalıştıkları sektörler ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılında yayımladığı raporda şu şekilde verilmektedir:

Tablo 5.

Almanya'da Çalışan Vatandaşlarımızın Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Sayı
Tarım, Orman, Balıkçılık	925
Maden ve Taş Toprak	1.971
İmalat Sanayi	159.462
Enerji	860
Su İşleri, Kanalizasyon, Çöp Sektörü	3.658
İnşaat Sektörü	27.775
Ticaret, Otomobil ve Motorlu Araçlar Tamirciliği	72.304
Ulaştırma ve Depolama	44.034
Otelcilik, Lokantacılık	27.703
Bilişim ve İletişim	4.410
Kredi ve Sigortacılık	4.067
Emlak ve Konut Sektörü	1.480
Serbest ve bilimsel Hizmetler Sektörü	12.231
Diğer İktisadi Hizmetler Sektörü	81.901
Kamu İdaresi, Sosyal Sigortalar	7.965
Eğitim ve Öğretim	7.268
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	36.454
Sanat, Eğlence, Dinlence	2.767
Diğer Hizmet Sektörleri	12.045
Özel Ev Hizmetleri	265
Extrateritorial Organizasyonlar	169
Başka İş koluna Girmeyen Hizmetler	186
Toplam	509.900

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi'nden aktaran ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 20.

Almanya’da 2015 verilerine göre 509.900 Türk vatandaşı işçi olarak çalışmaktadır. Bunlardan 159.462’si imalat sanayi, 72.304’ü ticaret, otomobil ve motorlu araçlar tamirciliği, 44.034’ü ulaştırma ve depolama, 36.454’ü sağlık ve sosyal hizmetler ve 81.901’i diğer iktisadi hizmetler sektöründe işçi olarak çalışmaktadır.

Bunun yanı sıra ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü’nün 2014 yılında yayımladığı rapora göre 2013 yılı itibariyle, Almanya’da 80.000 civarında Türk kökenli işverenin bulunduğu kaydedilmiştir. Raporda vatandaşlarımızın sayısı ve işveren oldukları sektörler aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir:

Tablo 6.

Almanya’daki Türk İşverenlerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Sayı	Frekans
İmalat	1.820	2,28
İnşaat	1.120	1,40
Zanaat	6.370	7,96
Toptan ticaret	3.220	4,03
Perakende ticaret	23.170	28,96
Gastronomi	16.450	20,56
Hizmet	17.850	28,31
Diğer	10.000	12,50
Toplam	80.000	100,00

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi’nden aktaran ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2014, s. 17.

2014 yılı ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü yıllık raporuna göre, 2013 yılı itibariyle işveren durumunda olan Türklerin 23.170’i perakende ticaret, 17.850’si hizmet, 14.450’si gastronomi, 6.370’i zanaat, 3.220’si toptan ticaret, 1.820’si imalat, 1.120’si inşaat ve 10.000’i diğer sektörde yer almaktadır.

Türk işletmelerinde 2013 yılı itibariyle yaklaşık 400.000’e yakın kişi istihdam edilmektedir. Toplam yatırımın 8 milyar Avro, yıllık cironun ise 40 milyar Avro olduğu hesaplanmaktadır. Söz konusu işletmelerin büyük bölümünü küçük aile işletmeleri oluşturmaktadır.

1.3. Almanya'daki Dil, Kültür, Eğitim ve Uyum Meselesi

1.3.1 Almanya'daki Dil ve Kültür Meselesi

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüğü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur (Aksan, 2007, s. 11). Dil kavramı insan yaşamında hayati bir öneme sahiptir. Toplulukların bir arada tutan, onların anlaşmasını sağlayan en önemli faktör şüphesiz dildir.

Her milletin kendine has bir dili vardır. Dil, milletlerin en kıymetli hazinelerindendir. Dil, onu konuşan milletin yaşayış biçiminin, en geniş anlamda kültürünün, dünya görüşünün, tarih boyunca geçirdiğı çeşitli evrelerin ve başka toplumlarla kurduğı ilişkilerin aynası niteliğindedir. Bununla birlikte her dilin kendine özgü bir dünyayı anlama ve anlatma tarzı vardır. Dildeki söz sanatları, benzetmeler, deyim ve atasözleri incelendiğinde o milletin çeşitli nitelikleri kendiliğinden belirir (Ünalın, 2005, s. 4).

Dil kavramında bahsederken kültür kavramını es geçmek mümkün değildir. Dil ve kültür ilişkisi tarihin her döneminde süregelenmektedir. Mehmet Kaplan'ın dil ile ilgili öne sürdüğü şu bakış açısı dil-kültür ilişkisini gözler önüne sermektedir:

Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. O, bu görüşünde haklıdır. Zira dil, duygu ve düşüncenin âdeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökölür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır. Dil, kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiğı sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer. Sabahtan akşama kadar evde, sokakta, çarşıda, iş yerinde konuşan halk, farkında olmadan dil tarlasını eker, biçer. Dilin duygu ve düşünce ile dolmasının sebebi, günlük hayata çok yakın olmasıdır (Kaplan, 2012, s. 142).

Her ulus tarih boyunca çeşitli milletlerle etkileşim hâlinindedir. Gerek savaş gerekse coğrafi komşuluk milletlerin birbiriyle dil ve kültür alışverişi yapmasını sağlar. Her millet, dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi, içinden geçtiğı her topraktan bazı unsurları alır. Dil ve kültür bir anda oluşan ve gelişen bir kavram değildir. Her medenî milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, onun asırlar boyunca yaşadığı

tarihin âdeta özeti niteliğindedir. Dile bu gözle bakılırsa daha anlamlı olur (Kaplan, 2012, s. 143).

Dil ve kültür kavramlarının çeşitli tanımlarına bakıldığında insan hayatındaki önemi açıkça görülmektedir. 1960'ların başından itibaren Almanya'ya işçi olarak göç eden vatandaşlarımızın karşılaştığı dil ve kültür farklılığı sorunu azımsanamayacak kadar büyüktür. Kendini ifade etmekte zorlanan ve karşılaştığı farklı kültüre uyum sağlayamayan birinci kuşak işçiler oldukça zor bir süreçten geçmiştir. Zamanla Almanya'da kalıcı olacağını anlayan Türk işçiler ailelerini de yanlarına almaya başlamıştır. Almanya'ya gelen işçi eşleri ve çocukları da aynı sorunlarla karşılaşmıştır. Farklı dil ve kültürüne giren çocuklar okul hayatlarında da çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Bir yandan Almancayı öğrenmeye çalışan Türk işçi çocukları bir yandan da okula ve çevreye uyum sağlama çalışmıştır. Haftada yalnızca 3-5 saat Türkçe ve Türk Kültürü dersi gören Türk işçi çocukları ne ana diline ve kültürüne ne de Almancaya hâkim olabilmıştır.

Sadık Tural'a (2000) göre: Ana dilinin öğreniminin temelleri ilk on beş yılda atılırken; sonraki on beş yıl onun üzerine kurulan bina, daha sonraki on beş yıl ise, yapılan binanın döşenmesi, bezenmesi, zenginleştirilmesi yıllarıdır. Bir kişi on beş yaşına geldiğinde, ana dilindeki 15.000 kelimeyi (kullansın, kullanmasın) kazanmamışsa, bir cümlede karşılaşınca anlamlandıramıyorsa, dili öğrenmesindeki eksiklik, düşünceyi aktarmasına da yansımacaktır. İkinci veya üçüncü bir dilin öğrenilmesindeki başarı, ana dilinin temellendirilmişliğiyle doğru orantılıdır (Tural'dan aktaran Ünal, 2005, s. 10).

Göçmen vatandaşları için yaşadığı ülkenin dilini bilmek kuşkusuz o topluma uyum için gereklidir. Almanya'da yaşayan insanlarımız, çocuklarının iyi bir eğitim almaları ve sosyal çevrelerinde yer alan Almanlarla aralarında anlaşmazlık olmaması için iyi derecede Almanca öğrenmelerini amaçlar. Hatta kimi aileler ev ortamında bile Türkçenin yanı sıra Almanca konuşmayı tercih etmektedirler. Fakat insanların ailelerinden edindikleri dil olarak adlandırılan anadil, sanıldığı gibi Almanca öğrenimine engel teşkil etmemektedir. Hatta bu görüşün aksine iyi derecede Almanca öğrenilmesi için ön koşul anadiline hâkim olmaktır (Koçak, 2012, s. 305).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2005 yılında yayımladığı Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması'nda, 1525 kişi ile

yapılan araştırmada Almanya'daki Türklerin çocuklarının Almanya'da yetişmesinden duydukları endişe oranı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 7.

Vatandaşlarımızın Çocuklarının Almanya'da Yetişmesinden Duydukları Endişe

Çocuklarının Almanya'da Yetiştirilmesi Sizi Endişelendiriyor mu?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	900	%59,0	70.7
Hayır	368	%24,1	28.9
Toplam cevap	1273	%83,5	100.0
Cevapsız	252	%16,5	
Toplam	1525	%100,0	

Kaynak: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005, s. 54.

Vatandaşlarımızın çocuklarının Almanya'da yetişmesinden duydukları endişeyle ilgili yapılan araştırmaya göre 1525 kişiden %59,0 oranla 900 kişi evet, %24,1 oranla 368 kişi hayır derken %16,5 oranla 252 kişi soruyu cevapsız bırakmıştır. Vatandaşlarımızın çoğunluğu çocuklarının Almanya'da yetişmesinden endişe duymaktadır. Aşağıdaki tabloda vatandaşlarımızın çocuklarının Almanya'da yetişmesinden duydukları endişenin nedenlerini görmekteyiz:

Tablo 8.

Çocukların Almanya'da Yetişmesinden Duyulan Endişenin Nedenleri

Endişelendirme nedenleri	Endişelendiriyor
Kültürümüzü öğrenememesi	%81,7
Dini değerlerimizi öğrenememesi	%77,2
Uyuşturucu, alkol vs. tehlikesi	%65,1
Yabancı değerler edinmesi	%47,6
Yabancı düşmanı grupların saldırısı	%39,9
İyi eğitim alamaması	%40,4
Çocukların aileden uzaklaşması	%49,2
Diğer	%0,5

Kaynak: (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005, s. 56).

Tabloda görüldüğü üzere duyulan en büyük endişe %81,7 ile çocukların kültürümüzü öğrenememesidir. Bununla birlikte %77,2 ile dini değerlerimizi öğrenememesi ve %47,6 ile yabancı değerler edinmesi nedenlerini kültürel unsurlar grubuna alabiliriz. Çocukların Türk kültüründen ve ananesinden uzaklaşması ebeveynlerin endişe duyduğu konuların başında gelmektedir. Bunun yanında çocukların iyi eğitim alamamasından duyulan endişenin oranı ise %40,4'tür.

Dil, kültür ve ötekileştirme sorunu Türk işçi çocuklarının eğitim öğretim hayatını oldukça güçleştirmiştir. Almancaya alışamayan Türk öğrenciler derslerinde de başarısız olmuş bunun neticesinde de sınıfta kalmıştır. Defalarca sınıfta kalan öğrenciler son olarak öğrenme güçlüğü olan çocukların gönderildiği okullara gitmeye başlamıştır. Derslerindeki kötü gidişat ailelerin hoşuna gitmezken öğrencilerin de özgüvenini oldukça sarsmıştır.

1.3.2. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim Hayatı

Almanya'ya işçi olarak giden Türklerin çoğunluğu ağır şartlar altında birkaç yıl çalışıp kazandıkları para ile birlikte Türkiye'ye dönmeyi planlar. Ancak yıllar geçtikçe Almanya'da kalıcı hâle geldiklerinin farkına varırlar. Bu durumun neticesi olarak zamanla yanlarına eşlerini ve çocuklarını alırlar. Almanya'da çeşitli sorunlar yaşayan Türk çocukları için olmayan Almancaları ile çevresiyle anlaşmaları imkânsızdır. İlk yıllar ciddi iletişim problemleri yaşayan Türk çocukları bunun neticesi olarak eğitim hayatında da sorunlar yaşamıştır. Almanya'daki eğitim sistemi Türkiye'den farklı olarak eyaletlere göre farklılık göstermektedir.

C. Ünver'e (2009) göre: Almanya'da ilkokulun dördüncü, bazı eyaletlerde ise en geç altıncı sınıfında öğrencinin eğitim hayatına yön verecek bir karar aşamasına gelinmektedir. Öğrenci, o dönemdeki başarısına göre kendisini sadece çıraklık eğitimine götürecek 'Hauptschule'ye, daha nitelikli bir meslek eğitimine götürebilecek ve ek öğretimle yükseköğrenime yatay geçişi de mümkün kılan 'Realschule'ye ya da bitirilmesi yükseköğrenime girişin ön koşulu olan ve girmesi Türk öğrenciler için oldukça zor olan 'Gymnasium'a devam etmek üzere seçilmektedir (Ünver'den aktaran Dervişoğlu, 2016, s. 16).

Bu sistemde, Almancayı ve diğer dersleri istenen düzeyde öğrenemeyen öğrenciler zihinsel engelli ya da öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenci olarak görülerek "Sonderschule" adı

verilen özel kurumlara yönlendiriliyordu. Türk işçi çocukları da kendileri için ikinci bir dil olan Almancayı istenen düzeyde öğrenemediği zaman bu okullara yönlendirilmektedir. Almanya'daki Türk çocukları, Almancada ve diğer derslerde başarılı oldukları takdirde genellikle "Hauptschule" ye yani çıraklık okullarına girmektedirler. Bu okulları tercih etmelerinin en önemli nedeni babalarından gördükleri, Almanya'ya göç etmelerinin temel nedeni, kısacası biran önce para kazanma istekleridir. İlkokul derslerinde başarılı olan çok az Türk çocuğu "Gymnasium" a girmektedir. Bunun nedeni eğitimin ön planda tutulmamasıdır. Ailelerin eğitim düzeyleri ve eğitime verdikleri önem çocukların eğitim hayatlarını da etkilemektedir. Bunların yanında çocukların büyük çoğunluğu anaokulu eğitimi de görmemiştir. "3-6 yaş grubuna giren tüm yabancı çocukların (1991 yılı itibarıyla 260.000) 180.000'den fazlası yuvaya gidemeyip evde kalmaktadır. Bu çocukların 130.000 kadarı Türk'tür" (Turan, 1992, s. 210).

Alman eğitim sisteminde en tartışmalı konulardan birisi de engellilere yönelik özel eğitim kurumu olan Sonderschuledir. Kendi içerisinde 9 farklı türü olan bu okulların amacı; öğrencilere öncelikle temel eğitim ve sonrası gereksinimlerini karşılayacak şekilde ve onların yeteneklerine uygun programları fırsat eşitliği çerçevesinde sunmaktır. Bu okulların düzenlenmesinden yerel yönetimler sorumludur. 1980'li yılların başlarından itibaren yabancı çocukların sayısındaki artışla birlikte bu okul türü ile ilgili şikâyetler de giderek artmıştır. Sonderschulelerde yabancıların, özellikle de Türk öğrencilerin payının yüksek olduğu yönünde yakınmalar yaklaşık çeyrek yüzyıldır dile getirilmekte, ancak henüz kesin bir çözüm bulunamamaktadır. Zira sayısal verilere bakıldığında yabancı çocukların -özellikle de Türk çocuklarının- haksız biçimde bu okullara yönlendirildiği görülmektedir (Arslan, 2006, s. 239-240).

Üçüncü ve dördüncü kuşak Türk çocukları için Almancayı öğrenmek birinci ve ikinci kuşak çocuklara göre sorun olmamaktadır. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılı yıllık raporunda Alman okullarındaki yabancı ve Türk çocuklarının sayıları ve devam ettikleri okul tipleri verilmektedir:

Tablo 9.

Okula Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı ve Devam Ettikleri Okullara Göre Dağılımı

Okul Tipi	Çocuk Sayıları		Türk (Bir Önceki Öğretim Yılı)
	Yabancı	Türk	
Genel Eğitim Veren Okullar (Allgemeinbildende Schulen)			
Önsınıflar (Vorklassen)	1.124	89	76
Anaokulu (Schulkindergarten)	2.494	432	548
İlkokul (Grundschule)	192.840	25.703	30.918
Ortaokul (Hauptschule)	97.519	22.895	31.851
Farklı eğitim veren okullar (Schulen mit mehreren Bildungsgängen)	23.223	4.407	5.099
Ortaokul (Realschulen)	67.295	21.681	27.614
Kapsamlı ortaokul (Gesamtschule)	80.694	22.698	26.932
Freie Waldorf özel okulları	1.570	104	125
Lise (Gymnasium)	93.895	20.347	22.754
Akşam okulları (Abendeschulen)	4.671	1.784	3.511
Öğrenme engelli okulları (Förderschulen)	33.759	8.626	10.601
Akşam liseleri (Abendgymnasien)	2.351	895	1.000
Kolejler (Kollegs)	2.453	394	398
Toplam	602.288	130.055	161.108

Kaynak: Federal Eğitim ve Araştırmalar Bakanlığı'ndan aktaran ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 33.

2014/2015 eğitim öğretim yılı itibarıyla Almanya'da okula giden 602.288 yabancı uyruklu öğrencinin 130.055'i Türk çocuğudur. 2013/2014 eğitim öğretim yılına bakıldığında 161.108 Türk öğrencinin okula devam ettiği görülmektedir. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılı yıllık raporuna bakıldığında ise 2012/2013 eğitim öğretim yılında Almanya'da okula devam eden 606.871 yabancı uyruklu öğrencinin 193.553'ünü Türk öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Tablolardaki istatistiklere bakıldığında okula devam eden Türk öğrencilerin sayısının her geçen yıl azaldığı görülmektedir.

Bu okulların yanı sıra meslek edinme amaçlı gidilen okullara devam eden Türk öğrencilerin sayısı da epey fazladır. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılı yıllık raporunda bu sayılar açıkça görülmektedir:

Tablo 10.

Meslek Okuluna Devam Eden Türk Çocuklarının Sayısı 2014/2015 yılı itibariyle

Okul Türü	Çocuk Sayıları	
	Yabancı	Türk
Kısmi Meslek Okulları	110.653	39.315
Meslek Hazırlık Sınıfları	18.412	2.513
Meslek Temel Eğitim Sınıfı	6.043	2.292
Meslekte İlerleme Okulları	54	13
Meslek Okulları	51.927	21.394
Meslek Teknik Okulları	1.301	482
Meslek Liseleri	11.642	4.469
Meslek Ortaokulları	12.408	5.172
Mesleki Nitelik Okulları	7.308	1.860
Meslek Akademileri	563	80
Sağlık Meslek Okulları	13.667	2.418
Toplam	220.311	77.590

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi'nden aktaran ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 34.

2014/2015 eğitim öğretim yılı itibariyle Almanya'da meslek edinme amaçlı gidilen okullardaki 220.311 yabancı uyruklu öğrencinin 77.590'ını Türk öğrenciler oluşturmaktadır. ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2014 yılı yıllık raporunda ise 2013/2014 eğitim öğretim yılında Almanya'da meslek okullarına giden Türk öğrencilerin sayısı 83.264'tür. Meslek okullarına giden Türk öğrencilerin sayısı yabancı uyruklu öğrencilere oranla normal okullara devam eden Türk öğrencilerden daha fazladır. Bu durum da Türk ailelerinin hâlen öncelikli hedeflerinin iş bulmaya yönelik olduğunu göstermektedir.

Bu bilgilere ilave olarak ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılı yıllık raporundaki bilgilere istinaden 2014/2015 eğitim öğretim yılında Almanya'da yükseköğrenime devam eden 301.350 yabancı uyruklu öğrencinin 34.736'sı Türk öğrenciler oluşturmaktadır (ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü, 2015, s. 34).

Üniversiteye önü açık olan belirli okul türlerine devam eden çok az sayıdaki Türk öğrencilerin, derslerinde gayet başarılı olsalar bile, aynı eğitimi alan Alman öğrencilerle aynı fırsat ve imkân eşitliğine sahip değildir. Bu durum da Türk öğrencilerin eğitimdeki isteklerini engelleyen, başarılı olmalarını olumsuz yönde etkileyen ve “zaten” ile başlayan umutsuzluk ifadelerinin uzayıp gitmesine neden olan olumsuz bir etkidir. Ebeveynlerinin ve kendilerinin yaşadıkları olumsuz deneyimler, vatandaşlarımızın öğrenilmiş çaresizlik davranışı göstermelerine neden olmaktadır (Demirbaş, 2014, s. 31).

İşçi göçünün ilk yıllarından itibaren MEB tarafından yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçenin öğretimi ve Türk kültürünün aktarılmasına yönelik olarak Türkçe ve Türk kültürü, sosyal bilgiler ve din bilgisi gibi çeşitli derslerin öğretim programları hazırlanmıştır. Türk çocuklarının ana dillerini ve Türk kültürünü öğrenmeleri amacıyla yurt dışında Türkçe ve Türk Kültürü dersi için hazırlanan öğretim programları ve karar tarihleriyle sayılarının tarihsel süreci aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 11.

Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Oluşturulan Öğretim Programları

Öğretim Programları	Karar Tarihi ve Sayısı
Dış Ülkelerdeki Türk İşçilerinin İlkokul Çağındaki Çocukları İçin Türkçe, Din Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Programı	01.9.1969 – 508
Dış Ülkelerdeki Türk İşçilerinin Çocuklarına Ait Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Bilgisi Programları	23.5.1980 – 71
Yurt Dışındaki Türk İşçi Çocukları İçin Türkçe Dersi Programı	29.12.1981 – 233
Yurt Dışındaki Türk İşçilerinin Çocukları İçin Temel eğitim 1, 2 ve 3. Sınıflar Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı	15.05.1982 – 57
Yurt Dışı İşçi Çocukları Türkçe-Türk Kültürü ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programları	27.01.1986 – 29
Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe (1-10. Sınıflar), Türk Kültürü (4-10. Sınıflar) ve Yabancı Dil Olarak Türkçe (6-11. Sınıflar) Dersleri Öğretim Programları	23.10.2000 – 388
Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi (1-10. Sınıflar) Öğretim Programı	14.09.2006 – 360
Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi (1-10. Sınıflar) Öğretim Programı	03.08.2009 – 112

Kaynak: Demirbaş, 2014, s. 88.

Tablodaki programlara ek olarak güncel program 2018 yılında “Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Seviyeler)” ismiyle yayımlanmıştır.

ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılı yıllık raporuna göre bu derslere devam eden Türk çocuklarının sayısı 2013/2014 eğitim öğretim yılında yaklaşık olarak 100.000'dir.

Yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim sorunlarını belirlemek amacıyla dönemin Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol (1990)'un bir Türk sınıfından ayrılırken sormuş olduğu; “Buradaki en büyük göreviniz nedir?” sorusuna öğrencilerin genelinden aldığı “İş bulup çalışmak” cevabı bizim onların amaçlarının çok uzağında olduğumuzu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca verilen cevaplar yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitimleri ile ilgili geleceğe dönük beklentileri ve eğitim seviyeleri hakkında da bazı ipuçlarını vermektedir (Demirbaş, 2014, s. 31).

Almanya'daki Türk öğrencilerin en önemli sorunlarından biri de ebeveynlerinin yaşadıkları ülkenin dilini yeterince bilmemeleri nedeniyle okul ile etkili iletişim kuramamaları/kuramamalarıdır. Yaşadıkları ülkenin öğretmenleriyle iletişim kurulamamasının yanı sıra, Türkçe ve Türk kültürü derslerine giren Türk öğretmenlerle de etkili bir iletişimin kurulamadığı gerçeği de göz önüne alınmalıdır. Bu durum da ailelerin çocukların eğitimine fazla önem vermediği yönündeki algı, iletişim kuramama sorunundan öte, iletişim kurma çabası içinde olmamanın doğurduğu bir sonuç olarak düşünülebilir (Demirbaş, 2014, s. 38). Eğitimdeki ebeveyn ilgisi çocukların başarısında oldukça etkili olduğu bilinen bir unsurdur.

1.4. Yurt Dışındaki Türk Edebiyatının Tarihsel Süreci

Türk edebiyatında, yurt dışında yazın hayatına devam eden yazar ve şairlerin varlığı Tanzimat dönemine kadar gitmektedir. Örnek vermek gerekirse dönemin iktidarıyla anlaşılamayan Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat Efendi gibi isimler yurt dışına sürgüne gönderilen ya da ülkesinden ayrılmak durumunda kalan şair ve yazarlardan bazılarıdır. Abdülhak Hamit Tarhan resmî görevlendirmeler sebebiyle yurt dışında giderken; Yahya Kemal, öğrenim amacıyla Paris'e gitmiş ve dokuz yıl boyunca orada kalmıştır. Her ne sebeple olursa olsun yazar ve şairlerimizin yurt dışında yaşamaları çok eski olmadığı gibi çok yeni de bir süreç değildir. Yurt dışında gelişen bu yeni edebiyat alanı asıl sıçramayı Türkiye ile Almanya arasında 1961 yılında imzalanan işçi alımı sözleşmesiyle yapmıştır. Anlaşmanın ardından yurt dışına başlayan göç hareketi Avrupa'da

Türk yazar ve şairler tarafından oluşturulan bir edebiyatın doğuşuna ortam hazırlar (Topçu'dan aktaran Okuç, 2013, s. 45).

1.4.1. Yurt Dışında Eser Veren Bazı Türk Sanatçılar

Çeşitli sebeplerle yurt dışına göç edip hayatına ve yazın hayatına orada devam eden pek çok yazar ve şairimiz mevcuttur. Bu sanatçı göçü en yoğun olarak Almanya'ya olmuştur. Bunun en büyük nedeni ise 1961 yılında yapılan Türk-Alman işçi göçü anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile resmi ve sistematik olarak kontrollü bir göç meydana gelmiştir. Almanya'da eserler veren bazı Türk yazar ve şairler aşağıdaki gibidir:

Fethi Savaşçı (1930-1989), Bekir Yıldız (1933-1998), Hüseyin Aras Ören (d. 1939), Güney Dal (d. 1944), Emine Sevgi Özdamar (d. 1946), Habib Bektaş (d. 1951), Murat Karaaslan (d. 1955), İsmet Elçi (d. 1964), Orhan Murat Arıburnu (1918-1989), Yusuf Ziya Bahadınlı (d. 1927), Dursun Akçam (1930-2003), Oya Baydar (d. 1940), Orhan Asena (1922 - 2001), Fakir Baykurt (1929 - 1999), Adnan Binyazar (d. 1934), Sıtkı Salih Gör (d. 1934), Ayhan Can (d. 1937), Haluk Aker (d. 1940), Yüksel Pazarkaya (d. 1940), Ömer Polat (d. 1943), Leyla Taşdelen (d. 1964), Feridun Zaimoğlu (d. 1964), Tunç Denizler (d. 1967), Hatice Akyün (d. 1969), Ümran Ayata (d. 1969), Nevzat Üstün (1924 - 1979), Tekin Sönmez (d.1936), Vasıf Öngören (1938 - 1984), Suzan Emine Kaube (d. 1942), Tezer Özlü (1942 - 1989), Meray Ülgen (d. 1941), Erol Yıldırım (d. 1944) Almanya'da eser veren Türk yazar ve şairlerden bazılarıdır (Topçu, 2009, s. 707-722).

Almanya ile birlikte çeşitli ülkelere göç eden Türk yazar ve şairler de olmuştur. Bunların sayısı Almanya'ya kıyasla oldukça azdır. Lütfi Özkök (d. 1923), Nevzat Üstün (1924 - 1979), Adnan Binyazar (d. 1934), Demir Özlü (d. 1935), Özkan Mert (d. 1944), Gürhan Uçkan (d. 1948), Hamdi Özyurt (d. 1964) İsveç'te eserler veren Türk yazar ve şairlerden bazılarıdır (Topçu, 2009, s. 723-724).

Bununla birlikte Feyyaz Kayacan (1919 - 1993), Osman Necmi Gürmen (d. 1927), Nevzat Üstün (d. 1924), Halil Uysal (d. 1939), Aysel Özakin (d. 1942), Ataol Behramoğlu (d. 1942), Nihat Behram (d. 1946), Nedim Gürsel (d. 1951) Fransa'da yaşayan Türk yazar ve şairlerden bazılarıdır (Topçu, 2009, s. 725-726).

Diğer ülkelere baktığımızda Kundeyt Şurdum (d. 1937), Hüseyin Şimşek (d. 1962) Avusturya’da; Adnan Binyazar (d. 1934), Tezer Özlü (1942 - 1989) İsviçre’de; Feyyaz Kayacan (1919 - 1993), Aysel Özakin (d. 1942) ve Gün Zileli (d. 1946) İngiltere’de; Haydar Eroğlu (d. 1958) Hollanda’da; Faruk Ulay (d. 1957), Elif Şafak (d. 1971) ve Güneli Gün Amerika’da eserler veren Türk yazar ve şairlerden bazılarıdır (Topçu, 2009, s. 726-728).

Sözlü gelenekten gelen Türklerin yurt dışında eserler vermeye başlaması 1970’li yılların sonu 1980’li yılların başlarını bulur. Bu yazarların ele aldıkları konular genelde göç, dil sorunu, uyum sorunu, yabancı bir kültürde yaşamının sıkıntıları ve dışlanmışlıkları, sıra özlemi, vatan vb.dir. Başlangıçta Almanların pek de dikkatini çekmeyen bu eserler, sayıları çoğaldıkça dikkat çekmeye başlar. Almanlar göç eden Türklerin kaleme aldıkları bu eserleri “Gastarbeiterliteratur” (Konuk işçi edebiyatı) türü olarak nitelendirir (Ekiz, 2007, s. 35).

1.4.2. Fakir Baykurt’un Hayatı ve Almanya Serüveni

1.4.2.1. Fakir Baykurt’un Kısa Yaşam Öyküsü

Burdur’un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy’de doğan Fakir Baykurt’un ay ve gün olarak doğum tarihi bilinmemekle birlikte 1929 yılında dünyaya geldiği bilinmektedir. Asıl adı Tahir olan sanatçı daha sonra Fakir Baykurt ismini kullanmıştır. Mehmet Bayrak’a (1978) göre: Çeşitli zamanlarda ve çeşitli yayın organlarında Tarık Kırat ve Fakir Baykurt’ un dışında Yaşar Yalçın, Osman Akpürçek, C. Kurtbay, H. Durukan imzalarını da kullanmıştır (Bayrak’tan aktaran Şermet, 2007, s. 14)

1936 yılında Akçaköy İlkokulu’na başlayan Fakir Baykurt iki yıl sonra babasını kaybeder. Okulu bırakıp dayısının yanına giderek orada dokumacılık işlerinde ona yardımcı olur. Dayısının askere alınmasıyla birlikte köyüne dönerek okuluna devam eder. İlkokulun ardından Isparta Gönen Köy Enstitüsü’nde 1943’te başladığı eğitimini 1947’de tamamlayarak Yeşilova’nın Kavacık köyüne öğretmen olarak atanır. 1953 yılında girdiği Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü’nü 1955’te başarı ile tamamlayarak Sivas Hafık’te açılan ortaokula öğretmen olarak atanır.

1957 yılında askere alınır ve Ankara Piyade Yedek Subay Ortaokulu'na öğretmen olarak atanır. Askerlikten sonra Şavşat Ortaokulu'na atanır ve 27 Mayıs 1960'ta Ankara İlköğretim müfettişliğine atanır. 1965 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası'na katılır ve genel başkan seçilir. 1966 yılında İlköğretim müfettişliğinden uzaklaştırılarak yeni kurulan Millî Folklor Enstitüsü' ne uzman olarak atanır. Yazıları ve TÖS' teki çalışmaları yüzünden sık sık kovuşturma geçiren Baykurt Gaziantep' in Fevzipaşa bucağına sürülür. Daha sonra aklanan Baykurt, 1970 yılında Fevzipaşa'dan Ankara'ya Ortadoğu Teknik Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Yayın Müdürlüğü görevine getirilir. 1971'de ordunun yönetime el koyması ile başlayan sıkıyönetim döneminde Fakir Baykurt iki kere gözaltına alınır.

Uzun süre yurt dışına çıkma yasağı koyulan Baykurt daha sonra 1977 yılında İsveç'te öğretmen yetiştirme çalışmalarına katılır. Frankfurt Uluslararası Kitap Fuarı'na katılır ve Almanya, Hollanda ve İsviçre'ye geziler yaparak göçmen işçilerle iletişim kurar. 1979 senesinde Baykurt, göçmen işçi konusunu incelemek üzere tekrar Almanya'ya giderek Duisburg'da yaşamaya başlar. 20 yıl sonra 11 Ekim 1999'da 70 yaşındaki Fakir Baykurt Almanya Essen'de hayata gözlerini yumar.

1.4.2.2. Fakir Baykurt'un Almanya'daki Roman ve Öyküleri

Almanya'daki göçmen işçilerin yaşamını konu alan öyküleri Gece Vardiyası adıyla basılır. İşçi çocuklarının yaşamını dile getiren öyküleri de "Barış Çöreği" adıyla basılır. 1986 yılında Duisburg'ta öğretmenliğe başlar ve yurt dışında oluşan Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi'nin yönetiminde görev alır. Baykurt'un "Duisburg Üçlemesi" olarak adlandırdığı Yüksek Fırınlar (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanlarında Almanya'daki Türk işçilerinin sorunları geniş bir çerçevede işlenmiştir.

Baykurt, bu üçlemelere ek olarak Almanya'da yazmış olduğu, Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisbug Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992), Telli Yol (1998) adlı öykülerinde de Türk ailelerinin Almanya'daki yaşamları işlenmiştir. Öykülerini estetik ve sanat kaygısı gütmeyen halkın konuşma ağzıyla kaleme almıştır. Bu da bizlere Almanya'da yaşayan Türk ailelerinin sorunlarını açık bir şekilde görme imkânı sunmaktadır.

“Özellikle Almanya’ya giden işçilerin ağır koşullar altında çalıştırıldıkları, Almanların Türklere küçümseyici, aşağılayıcı ve tahrik edici bakış açıları, Türk ailelerinin yaşadığı kültürel travmalar, dil ve iletişim problemlerinden kaynaklanan yanlış algılamalar, yabancı okullarda okuyan Türk çocuklarının içine düştükleri uyum problemleri vs. Baykurt’un Almanya, Hollanda gibi yabancı ülkelerde teşhis ettiği ve öyküsüne taşıdığı problemlerdir” (Balık, 2010, s. 830).

Macit Balık’ın bu sözlerinden de Almanya’daki Türk çocuklarının yaşadığı psikolojik ve sosyolojik baskının Baykurt’un eserlerinin ana teması olduğu anlaşılmaktadır. Fakir Baykurt eserlerinde bulunduğu çevreyi açıkça yansıtmasıyla tanınan bir yazardır. Baykurt’a göre öyküler tarihe ışık tutması bakımından resmi belgelerden daha verimli kanıtlardır. Nitekim Fakir Baykurt bunu Bizim İnce Kızlar adlı kitabın sonunda yayımladığı “Sonsöz: Küçük Öykü Üstüne” adlı yazısında şu sözlerle ifade etmektedir:

Gene de belirteyim; öykü de, roman da kimi zaman olay anlatır. İnsan anlatır. Kimi zaman durum gösterir. Daha çok da günceli aşarak tarihsel varan toplumsal, siyasal gerçeği yansıtır. Belge değildir, ama belgeden daha iyi kanıtlar. Biz okuduğumuz öykülerden dönemlerin toplumsal, siyasal, töresel yüzünü, yüzün ardındaki devinimli, devinimsiz kişiliği, ruh dediğimiz o karmaşık bileşiği yakalamaya çalışıyoruz... Görünenin ardındaki görünmeyen değil midir genel olarak sanatın derdi? Tıpkı büyük bir roman gibi küçük bir öykü ile de bir yurt, bir halk, bir dönem bütün toplumsallığı, siyasallığı ile yansıtılabilir. Ummadık taş baş yarar sözü en çok küçük öyküye yakışır (Baykurt, 2016a, s. 143-146).

Yazısının devamında ise Fakir Baykurt “Son yıllarda avlayıp yazdığım küçük öykülerden oluşan bu kitabı, uzak yakın okurlarımın izniyle, yurt dışındaki işçi gençlerimize, Türkçenin gurbetinde büyüyen yeni okurlarıma adıyorum.” ifadelerine yer verir (Baykurt, 2016a, s. 147).

1.5. Araştırmanın Amacı

Problem durumunda Yurt dışında yaşayan Türklerin karşılaştığı sorunlar yüzeysel biçimde yansıtılmıştır. Türklerin yurt dışına yapmış olduğu işçi göçünün tarihsel süreci, Yurt dışında karşılaşılan genel sorunlar, özellikle Almanya’da ki Türk varlığının problemleri, Türk işçilerinin Almanya’daki durumu genel çerçevede aktarılmıştır. Edebiyatın asli görevlerinden biri de toplumsal olayları sanatsal bir gerçeklikle yansıtmak olmalıdır.

Bu çalışmada, yurt dışına göç eden Türklerin, göçün ilk yıllarından itibaren karşılaştığı sorunları genel olarak tespit etmek, dil, kültür ve eğitim sorunlarının seçilen edebî eserlerde ne şekilde ve ne kadar yansıtıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaç kapsamında 1979 yılı sonrası Almanya'ya göç eden ve uzun yıllar Almanya'da işçi aileleriyle iç içe olan Fakir Baykurt'un yazmış olduğu eserler seçilmiştir. Baykurt'un Yüksek Fırınlr (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları Almanya'daki Türklerin karşılaştığı dil, kültür ve eğitim sorunlarını işleyişi bakımından incelenmiştir.

Yarım asırlık bir dönem boyunca Almanya'ya işçi olarak giden Türkler orada dil, kültür ve eğitim problemleriyle karşılaşmıştır. Yapılan son araştırmalar kapsamında da bu sorunların Almanya'da yaşayan Türkler için hâlâ problem teşkil edip etmediği irdelenmiştir. Bu sorunların yarım asırlık süreç kapsamında ne denli çözüme kavuşturulduğu da araştırmamızın bir başka amacını oluşturmaktadır.

Bu amaç kapsamında ise ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü'nün 2014 ve 2015 yılı yıllık raporunda yer alan veriler taranarak Almanya'daki Türklerin karşılaşmış oldukları dil, kültür ve eğitim sorunlarının güncelliğini koruyup korumadığı irdelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türk edebiyatında tarihsel süreçte “sanat için sanat” ve “toplum için sanat” adıyla iki farklı görüş ortaya konulmuştur. Kimi sanatçılar edebiyatı yalnızca estetik bir zevk olarak görürken bazı sanatçılar ise topluma tutulan bir ayna olarak görmüştür. Edebiyatın toplumu kendine has biçimde yansıtması tarihe de ışık tutmaktadır. Toplumsal olayları sanatçının gözünden görmek insanlara farklı bir bakış açısı kazandırır.

Yurt dışına yapılan göç ile ilgili elimizde birçok resmî kaynak bulunmaktadır. Ancak bizim gayemiz edebiyat-toplum ilişkisini irdelemektir. Resmî belgelerdeki sonuçları okumak ile olayları yaşayan bir sanatçının bunu eserinde yansıtmasını okumak şüphesiz aynı olmayacaktır. Fakir Baykurt'un da değindiği gibi öyküler kimi zaman belgelerden daha iyi kanıtlardır. Dönemin toplumsal ve siyasal olaylarını okuduğumuz öykülerde, romanlarda açıkça görebiliriz.

Bu araştırma, yurt dışındaki Türklerin karşılaştığı dil, kültür ve eğitim sorunlarının yıllarca oradaki Türk vatandaşlarla bir arada yaşayan toplumcu gerçekçi bir yazar Fakir Baykurt tarafından estetik kaygı güdülerek ortaya konmasının incelenişi bakımından önemlidir.

Bunun yanında araştırmamızda 1979-1999 yılları arasında Almanya’da eserler veren Fakir Baykurt’un bu eserlerinde Almanya’da yaşayan Türklerin dil, kültür ve eğitim sorunları işlenmiştir. Cemal Yıldız’ın “Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)” adlı eserinde yaptığı çalışmada 2011 yılında Almanya’da yaşayan Türk öğrenci, öğretmen ve velilerin dil, kültür ve eğitim sorunlarına bakış açıları verilmiştir.

Son veriler temel alındığında ise ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü’nün 2014 ve 2015 yılı yıllık raporunda Almanya’daki Türklerin karşılaştığı dil, kültür ve eğitim sorunlarının günümüzde de devam edip etmediği resmî veriler aracılığıyla verilmiştir. 2011, 2014 ve 2015 yılındaki bu istatistikî veriler söz konusu sorunların güncelliğini koruyup korumadığını göstermesi bakımından araştırmanın önemini ortaya koyar.

1.4. Sayıtlar

Bu çalışmada 1960’lardan itibaren yurt dışına işçi olarak göçen Türklerin yerleştikleri farklı coğrafyada çeşitli dil, kültür ve eğitim sorunlarıyla karşılaştıkları varsayılmıştır. Edebiyat-toplum ilişkisi temel alındığında yurt dışına göçen ve orada yaşamına devam eden Türk yazar Fakir Baykurt’un Almanya’da yazdığı eserlerde yurt dışındaki Türklerin dil, kültür ve eğitim sorunlarının gerektiği kadar işlendiği varsayılmıştır.

İncelenen eserler, yapılan araştırmalar ve sunulan raporlar incelendiğinde öne sürülen bu varsayımların doğruluğu ortaya çıkmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 1979 yılı sonrası Almanya’da eserler veren Fakir Baykurt’un Yüksek Fırımlar (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları ile sınırlandırılmıştır.

Ayrıca araştırma, Fakir Baykurt'un ele alınan eserlerinde incelenecek olan yurt dışında yaşayan Türklerin karşılaştıkları sorunlar bakımından dil, kültür ve eğitim sorunları olarak sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Dil: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban (TDK, 2011, s. 663).

Edebiyat: Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın (TDK, 2011, s. 754).

Eğitim: Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye (TDK, 2011, s. 761).

Göç: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret (TDK, 2011, s. 954).

Göçmen: Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir (TDK, 2011, s. 955).

Kültür: Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin (TDK, 2011, s. 1558).

1.7. İlgili Araştırmalar

Yurt dışına göç eden Türkler ve Fakir Baykurt'un eserlerinin toplumsal olayları yansıtması bakımından ele alınışıyla ilgili birçok makale, yüksek lisans ve doktora tezi çalışmaları yapılmıştır.

Tamer Okuç'un 2014 yılında yayımlanmış olduğu "Yücel Feyzioğlu'nun Eserlerinde Yurt Dışında Yaşayan Türklerin Dil ve Eğitim Sorunları" adlı yüksek lisans tezi ele aldığımız konu ile paralellik göstermesi bakımından önemlidir. Bu tezde yurt dışında öğretmenlik

yapan yazar Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinde yurt dışındaki Türklerin dil ve eğitim sorunlarına değinmesi incelenmiştir. Oku, yurt dışına göç eden Türklerin karşılaştığı eğitim ve dil sorunlarının nedenlerini irdelerken sanatın toplumu yansıtan yönüne de dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Yücel Feyzioğlu'nun Uğultu (1985) ve Anarbay (2000) adlı iki romanı; ..MA (1987), El Malı ile Nasıl? (1994) adlı öykü kitapları ve Almanya'ya Nasıl Geldik/ Mozart Karşılması (2004) isimli tiyatro eseri incelenmiştir.

Fakir Baykurt'un Almanya'da ortaya koyduğu eserler ile ilgili yapılan araştırmalara gelecek olursak Ayvaz Morkoç'un 2015 yılında yazdığı "Fakir Baykurt'un Duisburg Üçlemesi'nde Almanya'daki Göçmen Türklerin Karşılaştığı Sorunlar" adlı çalışma örnek verilebilir. Morkoç bu çalışmada, Baykurt'un "Yüksek Fırımlar", "Koca Ren" ve "Yarım Ekmek" adlı eserlerinin birleşimi olan Duisburg üçlemesinde Türklerin, Alman toplumu içindeki durumu, sosyal ve kültürel farklılıkları, uyum sorunları ele alarak bu konu ile ilgili yorum ve değerlendirmeler yapmıştır.

Efvan Dervişoğlu, 2015 yılında Fakir Baykurt'un Almanya'da kaleme aldığı öykülerinde yer alan göçmen işçi çocuklarını konu aldığı "Fakir Baykurt'un Almanya Öykülerinde Türk Göçmen Çocukları" adlı çalışmayı ortaya koymuştur. Dervişoğlu bu çalışmada yurt dışına işçi göçünün tarihine kısaca değinerek Fakir Baykurt'un Almanya'da yazmış olduğu eserler hakkında bilgi verir. Almanya'da kaleme aldığı öykülerinden kesitler sunarak göçmen işçi çocuklarının ev ve aile yaşamı, eğitim hayatı, sosyal çevre ve arkadaşlık ilişkileri hakkında bilgileri sunmuştur.

Fakir Baykurt'un yalnızca Almanya'da kaleme aldığı eserlerinde değil genel olarak tüm eserlerinde toplumcu gerçekçi bir yazar olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur. Yeliz Akar'ın 2010 yılında yazmış olduğu "Fakir Baykurt'un Romanlarında Toplumsal Gerçekçilik" adlı yüksek lisans tez çalışması buna örnektir. Akar bu çalışmada ilk olarak Fakir Baykurt'un hayatı ve edebi kişiliğini değerlendirirken ikinci aşamada Baykurt'un 14 romanını toplumsal gerçekçilik açısından incelemiştir.

Kanat Yıldız, 2008 yılında "Fakir Baykurt'un Romanlarında Sosyal Hayat" adlı yüksek lisans tezinin ilk bölümünde Baykurt'un hayatına ve edebî kişiliğine, köy romancılığına ve toplumcu gerçekçiliğine vurgu yapar. İkinci bölümde on dört romanının olay örgüsünü vererek sosyal hayat açısından birçok konuda bunları inceler. Üçüncü ve son kısımda ise Baykurt'un romanlarının ortak özelliklerine değinir.

Hayrunisa Topçu, 2009 yılında yaptığı “Avrupa ve Amerika’da Türk Edebiyatı” adlı çalışma ile yurt dışında faaliyet gösteren yazar ve şairlerimizi tanıtmıştır. Çalışmada yurt dışına göç eden Türk yazar ve şairlerin yurt dışına ne amaçla gittikleri –gönderildikleri- ile ilgili bilgiler de mevcuttur. Yurt dışına göçün tarihsel sürecini ele alan Topçu, o tarihten itibaren yurt dışına göç eden Türk yazar ve şairlerini göç ettikleri ülkelere göre listelemiştir. Bazı yazarların orada yurt dışında kaleme aldıkları eserleriyle verildiği çalışmada bazı yazarların da yalnızca isimleri verilmiştir. Çalışmada Fakir Baykurt ile ilgili olarak Almanya’ya geliş tarihi ve verdiği eserler listelenmiştir.

Tevfik Ekiz’in 2007 yılında yayımladığı “Avrupa Türk Edebiyatı ve bir temsilcisi: Emine Sevgi Özdamar” adlı eserinde yurt dışında gelişen Türk edebiyatının bir temsilcisi olan Emine Sevgi Özdamar’ın hayatını ve eserlerini konu alır. 1965-1967 yılları arasında Almanya’da işçi olarak çalışmıştır. 1967-1970 yılları arasında İstanbul’da tiyatro eğitimi alan yazar aynı zamanda bir tiyatro oyuncusudur. Yazarın bir diğer özelliği ise eserlerinde kullandığı Almancanın kendine özgü bir Almanca olmasıdır. Yazar Almanca düşünerek değil Türkçe düşünerek yazar ancak yazı dilinde düşündüklerini Almancaya çevirir. Tevfik Ekiz’in yaptığı bu çalışmada E. S. Özdamar’ın 3 eseri başlıklar hâlinde incelenmiştir.

Fakir Baykurt ile ilgili olarak en geniş çalışmalardan biri Sevim Karabela Şermet’in 2007 yılında yayımlanan “Fakir Baykurt (Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme)” adlı doktora tezidir. Sevim Karabela Şermet, çalışmanın birinci bölümünde Fakir Baykurt’un geniş yaşam öyküsünü ve edebî yaşamını konu almıştır. İkinci bölümde ise Fakir Baykurt’un on dört romanını tanıtım, yapı, olay örgüsü, kişi, mekân, zaman, tema, anlatma ve anlama yorumlama açısından değerlendirmiştir.

Muhammet Koçak, 2012 yılında yayımlanan “Almanya’da Yaşayan Türklerin Türkçe Dil Becerileri Üzerine Bir Deneme” adlı makalesinde Almanya’da yaşayan üçüncü ve dördüncü kuşak Türklerin Türkçeyi yeteri düzeyde kullanamamalarını ele almıştır. Koçak çalışmasında anadil kavramının önemi ve anadilin bireyin öğrenme düzeyine etkisi üzerinde durmuştur. Almanya’da zamanla bozulan Türkçenin yerini alan “Almanya Türkçesi” kavramına ait Türklerin yapmış olduğu konuşma ve yazma hatalarıyla çalışmasını örneklemiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün 2014 ve 2015 yılında yıllık olarak yayımladığı raporlar çalışmamız

kapmasında önemli verilerdir. Raporda yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarıyla ilgili gelişmeler ve sayısal veriler bulunmaktadır. Bu rapor, yurt dışındaki Türklerin karşılaştığı ailevi sorunların yanı sıra dil, kültür, eğitim ve ekonomik alanlarda da karşılaştıkları problemlere ilişkin veriler de sunmaktadır.

Mehmet Arslan, 2006 yılında yayımladığı “Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları” isimli çalışmasında Almanya’ya göç eden Türk işçilerinin çocuklarının eğitimindeki problemleri ortaya koymuştur. Almanya’ya Türk işçi göçünün kısa öyküsünün verildiği çalışmada Alman eğitim sistemi hakkında bilgi verilerek Türk çocuklarının bu sistemde yaşadığı zorluklara değinilmiştir. Çalışmada Alman eğitim sistemindeki öğrenci sayıları ve bu okullara kayıtlı göçmen öğrencilerin istatistikî verileri tablolar hâlinde verilmiştir. Araştırmada Türk öğrencilerin haksızlığa uğradığı ve genel olarak göçmen öğrencilerin dışlandığı tespit edilmiştir.

Cemal Yıldız, 2012 yılında yayımladığı “Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)” adlı eserinde Yurt dışındaki göçmen Türk vatandaşlarına bir anket uygulamıştır. Bu ankette Türkçe ve Türk kültürü dersleriyle ilgili olarak öğrencilere, öğretmenlere ve velilere çeşitli sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar istatistikî veriler olarak sunulmuştur. Bu çalışma Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının anadili becerileriyle yurt dışında Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları öğrenci, öğretmen ve velinin gözünden sunması bakımından önemlidir. Ayrıca bu çalışmada sorunların tespitinin ardından ilgili problemlere yönelik çeşitli çözüm önerileri de sunulmuştur.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden kaynak tarama modelinde betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi, hâlen var olan veya geçmişte olmuş olan bir durumu olduğu şekliyle irdeleyip betimleyen bir çalışma yöntemidir (Karasar, 2012, s. 86).

Bu model kapsamında Fakir Baykurt'un Almanya'da kaleme almış olduğu Yüksek Fırınlr (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları incelenip veriler toplanarak betimsel analiz yapılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

1979 yılında Almanya'ya göç eden Fakir Baykurt, orada göçmen Türk aileleriyle yakın temas hâlinde olmuştur. Toplumsal konuları eserlerinde yansıtmalarıyla bilenen Baykurt, Almanya'da kaleme aldığı yapıtlarında da Türk işçilerinin ve ailelerinin sorunlarını ele almıştır.

Bu çalışmada amaç Fakir Baykurt'un eserlerinden hareketle yurt dışına göç eden Türklerin orada yaşadığı dil, kültür ve eğitim sorunlarını edebî eserlere yansıyan biçimleriyle ortaya koymaktır. Bu bağlamda Fakir Baykurt'un yazmış olduğu tüm eserler çalışmamızın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmamızda belirtilen amaçlar kapsamında amaçlı örneklem kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amaçlı örneklemini Fakir Baykurt'un Almanya'da yazdığı Yüksek Fırınlr (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Evren ve örneklem başlığında seçilen eserlerden doküman/belge taraması yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiş ve elde edilen bu veriler betimsel analiz yapılarak araştırmada kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu çalışmada örneklem olarak kabul edilen eserler doküman/belge taraması yöntemiyle betimsel analiz yapılarak başlıklar hâlinde gruplandırılarak sunulmuştur. Eserlerde yer alan yurt dışındaki Türklerin dil, kültür ve eğitim sorunları tespit edilerek edebiyat- toplum hayatı çerçevesinde yorumlanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Yüksek Fırımlar Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.1.1. Yüksek Fırımlar Romanı

İbrahim Mutlu, Krefeld’de fabrikada çalışan bir Türk işçisidir. Daha önce başından iki evlilik geçmiştir. İlk eşi vefat ettikten sonra eşinin kardeşi ile nikâh kıyan İbrahim Mutlu, Almanya’da iken memleketten gelen bir mektupla yıkılır. Mektupta yazılana göre memlekette bıraktığı ikinci eşi, Almanya’da çalışırken kendisini komşusu ile aldatmaktadır. Bu haber üzerine doğru memlekete giden İbrahim Mutlu olanlar karşısında ondan ayrılır. Son olarak çok methedilen komşu köylüsü Elif’i görmeye gider ve beğenir. Üçüncü eşi Türkmen kızı Elif Mutlu olur. Elif’ten Gülten adında bir kızı olur. Kendisine bir erkek çocuk vermediği için Elif’e tavrı alan İbrahim ondan da ayrılmayı düşünür ancak Elif yine hamile kalır. Eşi Elif’i yanına alan İbrahim’in lakabı Koca İbrahim’dir.

Koca İbrahim çevresindeki Türklerin sağ sol kavgasına pek dâhil olmayan kendi hâlinde bir insandır. Elif Mutlu’nun doğum sancılarının yaklaşmasıyla eserin asıl olayı ön plana çıkar. Koca İbrahim’in hesaplamasına göre Elif bir iki hafta erken doğum yapacaktır ve öyle olur. Bunun üzerine kuşkuya kapılan Koca İbrahim çocuğun başkasından olabileceğini düşünür. Bu düşünce onu günden güne yer bitirir. Hatta doğum sonrasında eşinin yanına gitmez sabaha kadar içer. Zil zurna sarhoş olunca sorgusuz sualsiz hastaneye giderek Elif’e hakaretler eder. Elif bunlara anlam veremez ama hastanede tatsızlık çıkmasın diye alttan alır. Koca İbrahim, içindeki kuşku yüzünden çocuğun erkek olmasına

dahi sevinemez. Hatta doğan çocuğun adını dahi Elif koyar. Arkadaşlarının tavsiyesi üzerine kan testi yaptıрма kararı alır. Elif'ten gizli bir şekilde hastane kan testi yaptırır. Sonucun açıklanmasıyla çocuğun kendinden olduğunu öğrenir. Ancak içindeki kuşku bir türlü son bulmaz. Çünkü onun hesabına göre Elif erken doğum yapmıştır.

Türkmen kızı Elif Mutlu, Koca İbrahim'in kendisine neden böyle soğuk davrandığını öğrenince çılgına döner. Ona saldırır ve hırsını çıkartır. Günler geçtikçe aralarındaki soğukluk gider ve Koca İbrahim adını koyamadığı Deniz Efe'ye sevgiyle bağlanır. Olaylar genel olarak Koca İbrahim'in etrafında dönerken Osman Aydemir, Oma Gerda, Sabahat gibi karakterler de romana renk katmaktadır.

3.1.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Koca İbrahim ile Elif Mutlu'nun kızları Gülten dil öğrenme konusunda şanslıdır. Çünkü üst katlarında yalnız yaşayan Oma Gerda Gülten için bulunmaz bir fırsattır. Oma Gerda genel olarak Gülten'le ilgilenen, sürekli evlerine girip çıkan birisidir.

Arada inip geliyor, oturuyor, sonra Gülten'i alıp yukarı çıkarıyor. Saçını tarayıp süslüyor. Bonbonla, türlü bisküvilerle cebini, karnını dolduruyor. Çocuklarla her zaman Almanca konuştuğu, Kleine Uli, Meister Jakop, Guten Morgen Herr Bäcker gibi şarkılı tekerlemeleri söylediği için öteki Türk çocuklarının tersine; iki dilli yetişiyor. Fakat Aysen de, Gülten de kendi evlerine dönünce kessen Almanca konuşmuyor. Oma Gerda'nın yanına çıkınca da ağızlarından tek sözcük Türkçe çıkıyor (Baykurt, 2008, s. 51).

Türk çocuklarının erken yaşta Almanca ile tanışmaları onlar için bir avantaj olmaktadır. Evlerinde Türkçeyi öğrenen çocuklar Oma adını verdikleri Alman yaşlı kadınlar sayesinde de Almancaya aşina olmaktadır. Bu durum aynı zamanda çocukların iki dilli olmalarına da neden olmaktadır. Baykurt'un "Duisburg Üçlemesi"nde Türk çocuklarının Almancayı öğrenmesinde Omaların etkisi oldukça fazladır.

Almanya'daki Türk çocuklarının yarı Türkçe yarı Almanca konuşmaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu duruma kimi anne babalar karşı çıksa da kimisi göz yummaktadır. Sabahat'in oğluyla telefonda konuşması bu duruma örnek olarak verilebilir. "Aslan Ali'm, geldin mi anam? Yemeğini yedin mi? Aferin benim koçum! Biraz da uyudun mu oğlum? Şimdi ev ödevlerini yapıyorsun öyle mi? Türkçelerini, benimle konuşurken hep Türkçelerini söyleyeceksin. Türkçesi ev ödevi. Söyle bakayım; aferin! (Baykurt, 2008, s. 181).

Ali'nin Türkçe Almanca ikilemi Sabahat'i rahatsız etmektedir. Almancası iyi düzeyde olan Ali'nin Türkçesi Almancasına göre daha düşük seviyededir. "Ali'nin Sabahat'ı üzen bir tek yanı Türkçesi. Çocuk Türkçesini bir türlü geliştiremiyor." (Baykurt, 2008, s. 213).

3.1.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Almanya'daki Türkler yalnızca fabrikalarda çalışmamaktadır. Eserlerde genellikle hastanelerde Türk doktorlara rastlanır. Türkiye'deki siyasi kavgalardan kaçan doktorlar, mühendisler, yazarlar Almanya'ya göç etmiştir. Kimisi ise Türkiye'de alacağı eğitimi düşündüğünde Almanya'yı Türkiye'ye tercih etmektedir.

Doktor Şefik Gürcan, "Gençliğimin verimli yıllarını ellerin yurdunda geçiriyorum" diye düşünür. Arada, şiir yazdığı yıllardaki gibi coşar: "Koşullar ne olursa olsun, dön Şefik yurduna! Dön, kendi insanına hizmet et! Bir an önce yurduna dön Şefik'ciğim! Ama seni üniversiteye vermezler. İçerlerde bir memleket hastanesine atarlar; iki yılda körelirsin. Bak burda çocuklar anaokuluna başladı. Almanca'dan başka Latince, İngilizce, Fransızca öğrenecekler. Dönersen onların geleceği de baltalanmış olacak... Amacın kendi insanlarına hizmet etmekse, bak burda bir dünya insanın var. Yalnızca Duisburg'da elli bin! Bunun Bochum'u, Essen'i, Dortmund'u var. Havza'nın her yanından ayağına hasta geliyor. Rur Havzası'nda dört yüz bin yurttaşın yaşıyor. Burası kömür ve çelik bölgesi. İşçi gerekiyor. Kendi insanlarına burda belki yurttan olduğundan daha fazla hizmet olanağın var (Baykurt, 2008, s. 107-108).

Yurda dönme hasreti her Türk işçisinin aklının bir köşesinde bulunmaktadır. Her ne kadar işleri ve maddi durumları rahat da olsa gönüllerinde daima yurda dönme düşüncesi yer almaktadır. Almanya'da farklı bir kültürde kendini yabancı hissetmektedir. Kendi insanına hizmet etmeyi daha büyük bir vazife gören Doktor Şefik Gürcan, Almanya'da da çok sayıda vatandaşının olduğunu düşünerek kendisini biraz olsun teselli etmektedir. Her ne kadar kültür ve coğrafya farklı da olsa çevresindeki insanların çoğunun Türk vatandaşı olması Doktor Şefik Gürcan'ın Türkiye hasretini bir nebze olsun yatıştırılmaktadır.

3.1.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Almanya'ya işçi göçüyle akın eden Türk işçileri daha sonra eşlerini ve çocuklarını da getirir. Yaşamlarına Almanya'da devam edecek olan Türkler eğitim ihtiyacını da burada karşılamak zorundadır. Buna bağlı olarak yapılan anlaşmalar neticesinde Türk çocukları Alman okullarında eğitime devam eder.

Bir yandan da durmadan çocuklar, eşler geliyor. Alman okullarında Türk çocuklarından sınıflar oluştu. Kimi okullarda yabancı çocuk oranı yüzde 30'a, yüzde 40'a çıkıyor. Okul yöneticileri,

“Ama bu çok, pek çok!” diyor. Çocuklar gene geliyor. Hamborn, Meiderich, Bruckhausen, Marxloh okullarında yüzde 50, hatta yüzde 60 oluyor çocukların oranı.

Yürürlükteki yasaların yabancı işçilere tanıdığı haklar ne kadar kısıtlı uygulanırsa uygulansın, toplumda Nazilerden kalma yabancı düşmanlığı ne kadar Türk düşmanlığına dönerse dönsün, Türk işçileri çocuklarını getirip okulların üstüne atıyor. İşçi çocuklarının eğitilmesi, gevşek ve gönülsüz tutumlar yüzünden Almancanın geç öğrenilmesi, hem de birbiri ardından açılan Kur'an kursları, ayrı din, ayrı kültür gibi doğru- yanlış gerekçelerle, Alman öğretmenlere zor geliyor. (Baykurt, 2008, s. 41).

Türk öğrencilere eğitim vermek Alman öğretmenler için de bir ilk olacaktır. Bir dönem bu şekilde devam etse de sonrasında okul yöneticileri başka bir çözüm yolu bulur. Bu çözüm yolu Türk öğrencilerin başına bir Türk öğretmen atamaktır:

Okul yöneticileri, bunca çocuğun başına Türk öğretmenler atamayı çözüm saydı. Geçten geç hükümetler arası görüşmeler oldu. Türk hükümetleri, kendi eğilimine uygun öğretmenleri seçip yolladı. Çoğunluğu Almanca bilmiyor. Öğrenmeye de çalışmıyorlar. Çünkü iki yıl kalıp geri çağırılıyorlar. İşçi olarak gelenler arasında epeyce öğretmen vardı. Alman okul yöneticileri bunlardan yararlanmayı düşündüğü zaman artık vakit geçti. Ama geç meç yapılacak iş hâlâ buydu. Osman Aydemir tam bu fırsatta birkaç arkadaşıyla öğretmenliğe geçti.

Bu arada Cemal ile Bülent, kendi çocukları, önü Gymnasium kadar olmasa da ileri okullara bir parça açık olan Realschule'de sınıfta kalmadan okuyor. Eşi ve kendisi çaba harcadı; çocuklar başarılı oldu. Çocukların başarısında ana babanın etkisi büyük. Türk işçi çocuklarının yüzde 99'unun Sonderschule denilen özel okullarla Hauptschule denilen, önü işçiliğe açık Alman ortaokullarında toplanmasının sorumlunu biraz da Türk ana babaların ilgisizliğine bağlaması buradan geliyor (Baykurt, 2008, s. 41- 42).

Türk çocuklarının Almanya'daki eğitim hayatlarının başarısız olmasının önemli etkenlerinden biri de kuşkusuz ilgisiz ana babalardır. En büyük gayeleri bir an önce para kazanıp yurda dönmek olan Türk işçiler çocuklarına gereken ilgi alakayı vermez. Buna bağlı olarak da Türk işçi çocukları için eğitim ve dil sorunu ortaya çıkar.

Yalnızca çocuklar arasında değil yetişkinler arasında da eğitim düzeyi iyi olmayan Türkler de mevcuttur. Bunların başında Türkmén kızı Elif Mutlu gelir. Elif'in okuma yazması yok denecek kadar azdır. Hastanede yatarken oda arkadaşı eşi Türk olan Alman Renate ile konuşmasından Elif'in eğitim düzeyinin düşük olduğu anlaşılmaktadır:

Renate uzattı Elif'in kını.

“Yanlış verme bak! Benimki diye kendininkini kakıverme!”

“Bileklerindeki adlara bak da al.”

“Sen kendin bak! Benim okurum yazarım yok...”

“Ah Elif Haniim! Bir okumayı öğrenemedin mi?”

“Öğreten olmayınca nasıl öğreneyim?”

“Her şeyi başkasından bekleme. Saçını kendin ördüğün gibi, okumayı da kendin öğren...”

...

“Burdan çıkınca ben asıl Almanca kursuna yazılacağım, Renate Hanım!” dedi, çocuğunu kucağına bastırdı (Baykurt, 2008, s. 165- 166).

Elif Türkçe okuma yazması olmamasına rağmen ilk olarak Almanca öğrenmeyi hedeflemektedir. Bu durum da Elif Mutlu için Almancanın Türkçeden daha ön planda olduğunu göstermektedir. "Elif eski havasını tez buldu. Bir Abece aldı, Ümmü Güssün'den okuma yazma bellemeye çalıştı." (Baykurt, 2008, s. 337).

3.2. Koca Ren Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.2.1. Koca Ren Romanı

Adem Sarıkaya, Almanya'ya maden işçisi olarak gelen Salim Sarıkaya'nın küçük oğludur. Salim Sarıkaya, Türkiye'de başarılı bir öğrenci ve hatip olan Âdem'in Almanya'da daha güçlü bir eğitim alarak doktor ya da mühendis olacağından emindir. Ancak işler düşündüğü kadar basit olmaz ve eğitim hayatı Âdem için adeta bir kâbusa dönüşür. Okul arkadaşlarının çoğunun Alman olması ve Âdem'e hiç de hoş olmayan şekilde davranmaları Âdem'in canını sıkır. En çok da sıra arkadaşı olan Melaine, Âdem'e okulu zindan eder. Âdem'in okulda yaşadığı türlü sorunlar karşısında öğretmenleri sürekli olarak Salim Sarıkaya'yı okula çağırılmaktadır. Öğretmenlerin şikâyetlerinden bıkan Salim ise bir türlü buna anlam veremez ve Âdem'e sitem eder. Âdem ise kendini babası da dâhil olmak üzere kimseye anlatamaz. Çok bunaldığı zamanlarda kendini Ren Irmağı'nda bulur. Derdini tam anlamıyla yalnızca ona anlatır.

Sarıkaya ailesini Salim Sarıkaya, karısı Hacer Sarıkaya, Türkiye'deki hapisanede olan büyük oğlu Adnan Sarıkaya, kızı Aydan, damadı Kara Mustafa ve küçük oğlu Âdem Sarıkaya'dan oluşur. Aydan ile Kara Mustafa'nın bir de çocukları vardır. Adnan Sarıkaya Türkiye'de üniversite öğrencisidir. Karşıt görüş ve eylemlerde bulunduğu gerekçesi ile Türkiye'de idam cezası ile yargılanır. Salim Sarıkaya oğlunu bu cezadan kurtarmak için Almanya'dan en iyi aracılari tutar. Aracılar ise Adnan'ı bu deritten kurtarmak için sürekli yüklü miktar talep eder. Salim Sarıkaya bu paraları ödemekte zorlansa dahi bundan gocunmaz ve oğlunu kurtarmak için varını yoğunu verir. Son olarak Hacer Sarıkaya Türkiye'ye gider ve oğlunu görür. Yanında getirdiği parayı da aracıya verir. Tek umutları aracının davanın seyrini değiştirmesidir. Ancak tüm uğraşlara rağmen başarılı olamazlar.

Salim Sarıkaya zaman zaman Kenan adıyla bilinen Almanya'da karanlık işler yapan kişiden yardım alır. Âdem'in derslerindeki kötü gidişatı asosyalliğine bağladığı için onun

Kenan'ın yanında gezmesine müsaade eder. Âdem, Kenan'dan pek haz etmese de onun gücünden etkilenir. Kenan yurttaşlarına karşı yardımsever davranarak onları yanına çeker. Âdem, Kenan'ın yanında takılırken Kenan'ın sevdiği kadınlardan biri olan Gül ile tanışır. Gül'ün samimi tavrı Âdem'in hoşuna gider ve içini ona döker. Gül'den tavsiye alan Âdem ilk olarak bir Oma bulmaya karar verir. Oma Johanna ile konuşan Âdem onu ikna eder ve ondan dersler alır. Oma Johanna Âdem'e tarih kitapları verir. Almancayı tam manasıyla kavramasına yardımcı olur. İkinci ve asıl sorun olan Melanie sorunan gelince ise Âdem, Gül'den aldığı taktikleri kullanır ve Melanie ile arasını düzeltir. Hatta o kadar iyi olurlar ki sevgili olma kararı alırlar. Dil sorununu ve eğitim hayatını yoluna koyan Âdem için hayat artık daha yaşanır bir hâl almıştır.

3.2.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Âdem, yaşadığı sorunları ve kimsenin kendisini anlamamasını Ren'e anlatır. Âdem aslında Almancayı yeterince biliyor ve konuşabiliyor. Ancak kendisini ifade etmekte başarılı olamıyor: “Sana acılarımı ben de vereceğim. Ayrılıklardan gelen acılarımı. Senin dilin yok da benim var mı? Anlaşmazlıklardan gelen acılarımı. Evet, Almanca biliyorum, ama burda kimse beni doğru dürüst anlamıyor. Tepkilerimi anlamıyor, neden pek çok duruma, kuruma, kasılmaya karşı çıktığımı anlamıyor.” (Baykurt, 2003, s. 9).

Ren Irmağı'nın konuşmamasını, kendini anlatmamasını kendine benzetir Âdem. O da kendini Ren gibi kimseye anlatamaz. Anlatsa da kimse onu dinlemez, dinleseler dahi kimse onun sorununu anlamaz.

Âdem'in okulda görmüş olduğu derslerin tamamına yakını Almanca olarak işlenmektedir. Türk çocuklarına verilen Türkçe dersi haftada üç saatle sınırlandırılmıştır.

Türkçe olarak yalnızca üç saat okuyoruz. Din dersi, Dilbilgisi dersi. Tekil, çoğul, -e hâli, -de hâli, -den hâli! Bunları yenileyip duruyoruz. Herr Toprak okutuyor. Ah sen onu bir tanısan! ...

İşte bu Herr Toprak'tan Dilbilgisiyle Din dersi okuyoruz. Hem camide, hem okulda din dersi! Frau Platte'nin dersleri de Almanca (Baykurt, 2003, s. 39).

Âdem, Türkçe derslerine giren Herr Toprak'ı hiç sevmemektedir. Çünkü Herr Toprak, öğretmenliğin yanında ek iş olarak kasaplık yaparak Almanya'da yaşayan Türklere helal gıda adında et satmaktadır. Derslere geldiğinde çoğu zaman bitkin bir hâldedir ve yetersiz gramer bilgisi dışında Türkçe dersi adına pek bir katkısı yoktur. “Hem camide, hem okulda din dersi!” yakınmasından anlaşılacağı üzere Türkçe dersinde çoğunlukla dinî eğitim

verilmektedir. Türkçe derslerinin yeterince ilgili öğretmenler tarafından verilmemesi de Türk çocuklarının Türkçeye olan ilgisini azaltmakta kendini ifade etme güçlüğünü ön plana çıkarmaktadır.

Kendini Türkçe olarak tam anlamıyla ifade edemeyen Türkler konuşma esnasında yarı Türkçe yarı Almanca bir dil kullanmaya başlamıştır: “Ali ekledi: ‘Üçüncüsü, öyle fıstık bir Alman da, o yaşta asla Freund’suz olamaz! Varsan bir yüz markına bahse girerim! Var mısın?’ Bahse girme sözünü de Almanca söyledi. Konuşmasına ara sıra Almanca sözler katmaktan hoşlanmıyor, ama diline geliyor.” (Baykurt, 2003, s. 59).

Kenan ile birlikte havuza giden Âdem, Ali ve Celal ile birlikte yüzerken bir kız dikkatlerini çeker. Ali’nin konuşmasında da görüldüğü üzere yarı Türkçe yarı Almanca bir konuşma kendini gösterir.

Fakir Baykurt, eserlerinde Almanca olarak pek kelime kullanmaz. Örneğin bir Alman Türk ile konuşurken Almanca konuşsa bile onu Türkçe olarak yazar. Ancak Türkler Türkçe konuşurken araya Almanca kelimeler sıkıştırdığında onu aynen kullanarak Almanca olarak yazar.

İki dilli konuşma yurt dışında yaşayan bireylerin sıkça başvurduğu bir yöntemdir. Bu çoğu zaman istemsiz olarak meydana gelir. Türk veliler için okulda yapılan ana babalar akşamında okul idaresi tarafından kapıya görevli olarak iki Türk kız öğrencisi dikilir.

Frau Wolf’ün boyu uzundu, Almancası düzgün öğrencilerden seçip kapıya diktiği iki Türk kız, birer ikişer gelen babaları karşılıyor. “Buyrun hoş geldiniz!” yerine, kimi zaman dil kaymasıyla, “Bitte schön! Herzlich willkommen!” dedikleri oluyor... Kendilerine verilen görevi eksiksiz yapabilmek için gözlerini dört açıyorlar. Arada ağızlarından gene de Almanca sözler çıkıyor.

Sultan: “Aman Almanca çıksın, zararı yok!” dedi.

Sevim yakasını, saçını bir daha düzeltti: “Benim kafam bilgisayar mı? İkisini birbirinden her zaman ayıramıyorum işte!” (Baykurt, 2003, s. 101).

İki dilli bireyler çoğu zaman farkında olarak ya da olmayarak iki dili aynı anda kullanabilir. Buradaki örnekte de bu durum net olarak görülmektedir. Okulda çoğunlukla Almanca konuşmak zorunda olan Türk öğrenciler kendi ana dilini konuşan velileri karşılarında görünce bazen Türkçe bazen Almanca konuşmaktadır.

3.2.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Âdem'in Almanya'da maruz kaldığı tek sorun elbette dil sorunu değildir. Doğup büyüdüğü, çocukluğunu geçirdiği yurdundan, aile büyüklerinden, akrabalarından bir anda ayrılması onun için ayrı bir üzüntü kaynağı olmaktadır: “Benim bak burda çok anlatacağım var. Sık sık geleceğim sana. Çünkü bizim çok bunlu günlerimiz şimdi. Aslına bakarsan ben de çok bunalımdayım. Birincisi ninemin dedemlerin özlemleri. Birincisi okulum. Birincisi yapayalnız oluşum...” (Baykurt, 2003, s. 12-13).

Kendisini anlatmak, içini dökmek için gittiği Ren'e bu sözlerle aktarmıştır sorunlarını. Bunalımlı geçen günlerini, karşılaştığı zorlukları en rahat şekilde Ren'e ifade edebilmektedir. Âdem için sorun bir tane değildir. Okulda karşılaştığı sorunlar, yurt özlemi, kendini ifade edemeyişindeki yalnızlığı hep ayrı birer sorundur onun için.

Âdem'i okulda tutacak pek fazla bir şey yoktur. Hatta son senesinde seçmeli olan Türkçe derslerine dahi girmeyi reddeder. Çünkü öğretmenleri Sadık Toprak ona hiçbir şey katmamaktadır.

On dördünü bitiriyor. Yedi yıldır Türkiye'de ve Almanya'da okuya okuya 6'ncı sınıfa gelebildi. Kaçıyor bugün. Öğleden sonra anadili ile din dersi okuyacak. Türk öğretmen Sadık Toprak'tan sözcük yarar bulmuyor, kıymık tat almıyor. Okul hatırı, yurt kültürü, ana baba isteği diye çok katlandı. Bundan sonra artık katlanmayacak. Kaçıyor, kimi bağlarını koparıyor. Girmeyecek öğleden sonraki derslere. Yalnızca Almancalara girecek (Baykurt, 2003, s. 32).

Ana dili ve din derslerini almayan Türk çocuklarının kimi bağlarını koparması oldukça doğru bir tespittir. Bu dersler, özünde Türk çocuklarına kendi kimliklerini ve kültürünü verecek olan derslerdir. Ancak ilgisiz ve yetersiz Türk öğretmenler Türk çocuklarının dersten soğumalarına neden olmaktadır. Bu da kültüründen uzak yetişen bireyleri meydana getirmektedir.

Almanya'da yaşayan Türk gençleri için Türk kızlarıyla iletişim kurmak daha cazip gelmektedir. Çünkü yeterli olmayan dilleri ve özgüven sorunları onları buna teşvik etmektedir. Bu durum karşısında ise Türk kızları kendilerini gizlemeyi tercih etmektedir: “Tavukları getirdim. Biraları tazeledim. Afiyet olsun dedim Almanca. Türkler Türk olduğumu bilirse asılıyor. Sürekli Almanca konuşmaya dikkat ediyorum.” (Baykurt, 2003, s. 76).

Gül, doyum evinde garson olarak çalışırken iki Türk müşterinin Köroğlu hakkındaki konuşmasına kulak veriyor. Sonrasında ise Türkçe konuşmaktan vazgeçerek Almanca konuşup Türk kimliğini saklamayı tercih ediyor.

3.2.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Âdem, babasının kendisini ne umutlarla Almanya'ya getirdiğini hatırladıkça iç çekmektedir. Salim Sarıkaya'ya göre Âdem okuyup doktor ya da mühendis olacaktır. Çünkü Türkiye'de okulda ve din derslerinde oldukça başarılıdır.

“Göreceksin Adem orda çok iyi okuyacaksın! Çok mutlu olacaksın! Hepimiz, birlikte mutlu olacağız...”

Ama olmadık. Babam diyor ki evdeki hesap çarşıya uymadı. Beni bir sınıf aşağıya verdiler. Hauptschule diyorlar, üst üste sınıfta kaldım. Oysa Gymnasium'a girmemi istiyordu. Ama nerde? Bunu okulun müdürüne, sınıf öğretmenime hiç anlatamadık. Onlar beni, geri zekâlıların toplandığı bir okul var, ödüm sidiyor oraya yollayacaklar! Bu okula Sonderschule denildiğini de sana anlatırım... (Baykurt, 2003, s. 10-11).

Âdem sanılanın aksine Alman okullarında başarılı olamaz. Hatta başarılı olmak şöyle dursun normal bir eğitimi dahi kaldıramaz. Üst üste sınıfta kalmasıyla geri zekâlılar sınıfına gönderilme korkusu baş gösterir. Salim bu durum karşısında ne yapacağını bilemez. Bir çare olarak Kenan'a durumu açar.

“Bir sorunum daha var Kenan Efendi! Ama bu sorunum dipli! Oğlum Âdem'i alıp getirdim. Alman okulu iyidir diye. Dedim yurttaki okullarda ziyan olmasın. Yedi yaşında Kuran'ı hatim etti. Motoru ver eline söküp taksın. Kamyonu ver, dağlarda aşırınsın. Barut gibi bir çocuk. Almanya'da okuyup doktor, ya da mühendis olsun. Kendine, bize, yurda yararlı olsun. Ama umudum gerçekleşmedi. Boyna zayıf alıyor, sınıfta kalıyor. Öğretmen taktı buna. Ne yapacağımı bilemiyorum!”

“Şimdi eğriye eğri, doğruya doğru konuşalım Salim Ağabey! Bu sorununa çözüm bulamam! Okul işlerinden anlamam. Şu kadarlık anlarım ki bu iş zordur. Alman okullarını Türk okullarıyla kıyaslama. Türkiye'de Kuran'ı hatim etmesine bakma. Orda eder, burda edemez...” (Baykurt, 2003, s. 16).

Salim Sarıkaya sürekli olarak oğlu Âdem'i överek onun Türkiye'de eğitim hayatında ne kadar başarılı olduğunu anlatır. Ona göre yalnızca eğitim konusunda değil Âdem'in elinde her iş gelir. Ancak Kenan'ın ona söyledikleri onu biraz düşündürür. Kenan'a göre Alman okulları ile Türk okulları kıyaslanamaz. Alman okulları çok daha zordur. Bu herkes tarafından böyle bilinir.

Âdem babasının sürekli kendisini sıkmasından yakınmaktadır. Salim Sarıkaya'ya göre Türkiye'de başarılı ise Almanya'da da başarılı olabilir. Ancak durum böyle değildir:

Babam bozuluyor: “Ulan oğlum, sıkırım ümüğünü! Çalış dersine serseriliğin gereği yok!” Arkadaşlarına anlatıyor: “Bu oğlanı getirdim, okusun doktor, mühendis olsun! Çünkü çok zeki!” Ama bizim okuldaki durumları bilmiyor. Ben bu Hauptschule denilen okulun elinden Herr Toprak'la Frau Platte'nin, Frau Wolf'un pençesinden kurtulup nasıl Gymnasium olgunluk diploması alabilirim (Baykurt, 2003, s. 40)?

Âdem ve Âdem gibi Türk çocuklarının okulda başarısız olmalarının başlıca nedeni okuldaki ortamdır. İlgisiz Türk öğretmenler ve öğrencilere eşit davranmayan Alman

öğretmen ve okul idarecileri durumu oldukça zorlaştırmaktadır. Bu eşitsizliğin bir çok örneği eserde mevcuttur:

Sonunda Melanie kağıdını verdi, bana dilini çıkarıyor: “ Sana bakıp yazdım, notum seninkinden iyi gelecek! Bu kara kafa sende oldukça Frau Platte sana not vermeyecek, boşuna uğraşma! Saçlarını sarıya boyatırsan belki! Merkez istasyonun ardında büyük Klöcknerhaus var, seninkini de boyasın! O zaman belki 3 verir!” diyor. Sesimi çıkarsam ağlayacak. Öğretmen başıma dikilip beni azarlayacak (Baykurt, 2003, s. 40).

Görüldüğü üzere sıra arkadaşı olan Melanie, Türk-Alman öğrenciler arasındaki ayrımcılığı bariz bir şekilde özetlemektedir. Âdem ondan daha bilgili olmasına rağmen sırf sarı saçlı bir Alman olmadığı için sınavlarda Melanie’den daha düşük bir not alır. Melanie’nin yapmış olduğu ağır tahriklere karşılık verdiğinde ise öğretmen Frau Platte tek suçlu olarak Âdem’i görmektedir. Örneğin bir defasında Melanie, Âdem’e “leş gibi kokuyorsun” demesine rağmen öğretmen Frau Platte Âdem’i haksız görür ve onu suçlar. Daha sonra sınıfa Türk öğretmen Frau Gümüş ile okul müdürü Frau Wolf girer. Bu duruma daha fazla tahammül edemeyen Alman öğrenci Jurgen söz alarak biraz da çekinerek onlara durumu anlatır:

“Konuşursam bundan herhangi bir zarar görmeyecek miyiz? Biz kendi aramızda çok dikkatliyiz. Türk arkadaşlarımız üzülün hiç istemiyoruz. Ben durumu böyle görüyorum. Ama bir tartışma çıkıyor, Türk arkadaşlarımız alınıyor. Frau Platte de Âdem’e açıkça haksızlık ediyor. Özellikle bu son olayda haksızdı. Çünkü Âdem’e o da söyledi: ‘Kokuyorsunuz, çünkü yıkanmıyorsunuz!’ Yani böylece bütün Türk arkadaşlarımızı suçladı. Çoğu zaman böyle davranıyor” (Baykurt, 2003, s. 87).

Yalnızca Alman öğrencilerin Türk öğrencilere yapmış olduğu bir tahrik söz konusu değildir. Bu noktada mühim olan Alman öğretmen Frau Platte’nin Âdem’in üzerine yürümesi ve son olarak ona tokat atması da bu ayrımcılığın büyük bir göstergesidir. Okulda genel olarak Türk öğrenciler ile Alman öğrenciler ayrı olarak takılmaktadır. “Havadan çekilen resimlerine bakıldığında açık açık görülebilir: Okul bahçesinde ayrı ayrı öbeklenmiş Alman, Türk çocukları birer yapışkana tutulmuş sinekleri andırıyor.” (Baykurt, 2003, s. 89).

Âdem’in dersleri tıpkı diğer Türk çocuklarının dersleri gibi gün geçtikçe kötüye gitmektedir. Almanca olarak gördükleri derslerden verimli sonuçlarını alamayan Türk öğrencilerin Türkçe dersleri de günden güne kötüleşmektedir.

Cumartesiydi. Oturup derse çalışsa iyi olurdu. Karnede notlar kırık. Türkçelere boş verdi. Almancalara gitmemek olmaz diyor babası. Türkçeden bile kırık verdi Herr Toprak. Alman öğretmenler zaten alışıktır kırık vermeye. Üç gün önce okul müdürü Frau Wolf sınıftan on sekiz öğrenciye mavi mektup verdi: “Babalarınız gelsin, konuşacağım!” Yirmi altı kişilik sınıfta on sekiz öğrenci mektup götürdü eve. Âdem sonuna geldi dayancasının. Müdür babasını sıkıştırıyor, babası kendisini: “ Ulan ne hikmettir anlamıyorum! Bir boka yaramadın! Ulan

yarın köyde sorarlarsa oğlun okudu mu, hangi fakülteye gidiyor? Ne yanıt vereceğim?” Zindan gibi karanlık öñü. “Bırakayım okulu, bir sanat öğreneyim dese, o da oluru değil. Bir ıraklık yeri bulabilmek için gençler birbirini yiyor. Kendi öz çocuklarına yer yok, yabancıların kara kafalı çocuklarına nasıl olsun (Baykurt, 2003, s. 51)?

Devamlı olarak okula giden veliler her zaman sorunları çocuklarında aramaktadır. Salim Sarıkaya, Âdem’in bu denli kötü sonuçlar almasına anlam verememektedir. Âdem ise zorunlu olan derslerin yanında seçmeli olan Türkçe derslerinden de zayıf sonuçlar almaktadır. Bu kötü sonuçların devamında ise derslere gitmemektedir. Salim Sarıkaya’nın yakınmalarından da Almanya’da gün geçtikçe zorlaşan iş bulma sorunu göze çarpmaktadır. Almanya’da işçi olmak için dahi ıraklık okulunun diplomasını almak gerekmektedir.

Salim Sarıkaya, İkinci Dünya Savaşı’yla birlikte yerle bir olan Alman şehirlerinin ne kadar hızlı ve planlı bir şekilde yenilediğine dikkat çekmektedir:

Mahalledeki bu Hauptschule savaştan önce yapılmış. Yarısından çoğu bombalarla yıkılmış. Duisburg’daki okulların %65’i, kiliseler, köprüler havaya uçurulmuştu. Ama arşivlerde tam bütün planları olduğundan on yıl içinde yeniden yapılmış, eskisinden sağlam olarak hizmete açılmıştı. Şimdi böbürlenme konusu yapılan okullardandı. Buradan diploma alanlardan ancak çok yüksek not tutturabilmiş olanlar, Almanların Gymnasium dediği liselere girip olgunluk diploması alırsa, fakültelerde okuyabilir. Hauptschule’yi bitirenlerin çoğunluğu sanata ayrılıp işçilik öğrenir. Yalnızca zeki ve alışkan olduğ u kabul edilen mini bir azınlık yükseköğrenim yapar. Alman demek sağ lamlık demektir. Alman hangi iş i çürük yapar ki, eğ itimi çürük yapsın (Baykurt, 2003, s. 91)?

Sarıkaya’nın bu sözleri Almanya’daki eğ itim sisteminin özeti olarak gösterilebilir. Almanya’nın hızlı şekilde toparlanması ve eski hâlini almasının altında şehir planlarının kaybolmaması yatmaktadır. Son cümle ise eğ itime verdiğ i değ eri yansıtmada adeta bir aynadır. “Alman hangi iş i çürük yapar ki, eğ itimi çürük yapsın?”

Okuldaki Ana Babalar Kurulu ilerleyen zamanda öğrencilerin performanslarının düşmesine bağ lı olarak toplanma kararı alır. Toplantıda yalnızca göçmen çocukların derslerinin değ il Alman çocuklarının da derslerinin kötüye gitmesi masaya yatırılır. Bunun sonucu olarak Alman öğrenciler ile Türk öğrencilerin sınıflarının ayrılması gündeme getirilir. Ana Babalar Kurulu’nun temsilcisi Thomas Löpke söz alarak bir konuşma yapar:

“Sayın Babalar! Sayın Müdürün sözünü ettiğ i kararın baş lıca gerekçesi, Alman ana babaların son zamanlarda artan sızlanmalarıdır. Bu ş u demektir: Alman ana babalar, Türk öğrencilerle birlikte ders gören Alman öğrencilerin düzeylerinde ciddi düş me olduğ unu ö ne sürüyorlar. Bizce bu önemli durumun objektif nedenleri vardır. Türk öğrenciler önce dil zorluğ u, sonra Kultur und Mentalität und Konseptler ayrılığı yüzünden, Alman öğretmenlerin anlattığ ı dersleri hemen anlamıyor. Bu yüzden öğretmenler birer kez daha anlatmak zorunda kalıyor. Bu arada Alman öğrenciler bekliyor. Hem de sıkılıyorlar. Zaman boşa geçiyor. Derslerin verimi yarıya, kimi zaman yarıdan aza düş üyor. Örneę in Almanca dilbilgisi, Türkçe dilbilgisinden son derece ayrıdır. Öğretmenlerin belirttiğ ine göre Türk öğrenciler içinde Negativ’in ne olduğ unu, uzun uzun anlatıldığı hâlde gene de anlamayanlar görülüyor. Demek ki iki ulusun çocukları arasında objektif dil ve kültür ayrılıkları vardır. Bu kesindir. Bu yüzden bir arada öğretim görmeleri,

zaman yitiminden ve Alman öğrenci düzeyinin düşmesinden başka sonuç vermiyor. Sayın Babalar! Gerçek ne yazık ki budur. Alman Ana Babalar Kurulu bunun bir ayrımcılık olmadığı kanısındadır. Alman ana babalar ayrımcılığa karşıdır. İnsanlar arasında ayrımcılık kötü bir yöneliştir. Çocuklarımız gene aynı okul çatısı altında okuyup ders aralarında bahçede oynayacaktır. Yalnızca ayrı sınıflarda ders görecekler... Elbet dersler gene Alman öğretmenler tarafından verilecek. Ancak anadili ile yapılan dersleri Türk öğretmenler verecektir..." (Baykurt, 2003, s. 106-107).

Alman ana babalar çocuklarının derslerindeki başarısızlığın nedeni olarak göçmen işçi çocuklarını göstermektedir. Thomas Löpke açıklamasında bu konuyu açıklamakta ve sonuç olarak sınıfların ayrılmasına karar verildiğini bildirmektedir. Türk ana babalardan bir kesim bu kararı tam anlayamaz bir kısım ise durumun farkına vararak çözüm aramaktadır.

Bazı Türk veliler ise çocuklarının yeterince Türk kültürüne sahip olamamasından yakınmaktadır. Çumralı Mehmet bu durumu Türkçe derslerin kısalığına bağlamaktadır. Söz alarak kendini ifade eder:

"Çocuklarımızın kendi dinsel ve ulusal törelerimize göre yetiştirilmesi için Türk öğretmenler tarafından verilen derslerin azaltılması iyi olmamıştır. Haftada üç saat, dört saat yetmez. Bunların artırılmasını istiyorum. Çocuklarımız Türkiye’de Cumhuriyet ne zaman kuruldu? Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u ne zaman aldı? Atatürk ne gün, saat kaçta öldü? bilmiyorlar. Ayrıca Türklerin Orta Asya’dan göç ederek dünyaya yayılmasını, üç kıtada fetihler yapıp büyük imparatorluk kurmasını, İslâm dinini kabul ettikten sonra bu dinin yayılmasında büyük rol oynamalarını çocuklarımıza kim öğretecek? Elbet Türk öğretmenleri. Çünkü Alman öğretmenler bunları kendileri de bilmez. Ama Türk öğretmenler bilir. Sorarım size: Ayrılmış olan üç saatlik sürede bütün bunlar yapılabilir mi?" (Baykurt, 2003, s. 110).

Çumralı Mehmet ve birtakım Türk veliler okullarda verilen Türkçe derslerinin saatlerinin yetersizliğinden şikâyetçidir. Ayrıca çocuklara Türk kültürünü Alman öğretmenlerin aktaramayacağını bunun yerine Türk öğretmenlerinin görev almasının gerektiğini bildirmektedir. Bu serzeniş karşısında okul müdürü Frau Wolf elinden bir şey gelmeyeceğini şu sözlerle aktarır:

"Okullarda sınıfların haftada kaç saat ders göreceğini, hangi konuları öğreneceğini, Kuzey Ren-Westfalya’ımızda, eskiden Düsseldorf’ta, kısa süre önce ordan kalkıp gene bölgemiz içindeki Soest’e taşınmış olan Bölge Eğitim Dairesi, yani Almanca adıyla Landesinstitut karar verir. Bu konuda okulumuzca yapılacak bir ayarlama söz konusu değildir." (Baykurt, 2003, s. 110).

Toplantıda ayrıca öğretmen Frau Dalhmann, Türk çocuklarıyla Alman çocuklarının aynı sorumlulukları taşımadıklarını ifade ederek şu konuşmayı yapar:

"Kanımca bir başka etken de şudur: Alman çocuklarının okuduğu kadar dersi okuyan Türk çocukları, anadilde Kültür dersi, Din dersi yapıyorlar. Öğleden sonra Kuran kursuna gidiyorlar. Öbür koşullara bunlar da eklenince, çok yorulan öğrencilerin okulda yapılan derslere ilgisi azalıyor, yeteri kadar aktiv olamıyorlar..." (Baykurt, 2003, s. 118).

Yeni bir dili öğrenmeye çalışan Türk çocukları sınavlarda öğrendikleri bu yeni dil ile imtihan olmaktadır. Bunun yanı sıra ana dilleri olan Türkçeyi öğrenmek için de ek derslere

girmektedirler. Kalan vakitlerinde ise dinini öğrenmesi amacıyla Kuran derslerine gönderilmektedirler. Bu üç unsur bir araya geldiğinde bilgilerin birbirine karışması ve öğrenmenin güçleşmesi oldukça doğaldır.

Salim Sarıkaya sın çare olarak Türk öğretmen Türkan Gümüşe akıl danışma kararı alır. Randevu alarak uygun bir vakitte öğretmeni ziyarete gider. Adem'in durumundan duyduğu rahatsızlığı Türkan Gümüş'e ifade eder. Bu rahatsızlığın bir tek kendisinde olmadığını bilen Türkan Gümüş, Salim Sarıkaya'yı dinler ve onun içine bir nebze olsun su serper.

“Bir senin Âdem mi Salim kardeşim? Alman okullarında hemen hemen çoğunluğu ‘başarısız’ çocuklarımızın. Hepsi geri zekâlı ana babalardan olmuş gibi, yüzde doksan sekizi Hauptschule’lerde, Sonderschule’lerde! Gymnasium’lara girebilen %1, bilemedin %2! üç yok. Beş yok. Hepsi Hauptschule’de okusun, işçi olsun! O da dediğim gibi, diploma alabilirse! Çünkü Almanya’da diplomasızlara işçilik yok. Achim arkadaşının dediği gibi sistem yüzünden tabii. Sistem çocuklarımızı ince eleklerden eliyor. Kendi ulusunun işçi çocuklarını da eleyip alta itiyor. Ancak koşulları iyi olan sekiz on çocuk fırlayıp ileri geçiyor. Bizimkilerin dil engeli var. Ayrı kültürden gelmenin, bu kültür içinde bocalamanın olumsuzlukları var. Bunlara Alman öğretmenlerin anlayışsızlığını da ekle. İçlerinde yabancı çocuklar için kendini parçalayanlar var biliyorum. Anlayışsızlık dediğim, yabancı öğrencileri kendi öğrencileri gibi görmek istiyorlar. Oysa değil. Arada 3500 kilometre yol olduğu gibi kültürde, anlayışta büyük başlıklar var!” (Baykurt, 2003, s. 180).

Türk öğretmen Türkan Gümüş’ün sözleri Almanya’daki eğitim sistemini kısaca özetlemektedir. Artan işçi ihtiyacına bağlı olarak yurt dışından alınan işçiler Almanya’nın işçi açığını kapatmıştır. Bundan sonraki işçiler için seçici davranan Almanya lise çıraklık diploması olmayan işçilere iş imkânı vermemektedir. Türk çocuklarının derslerinde genellikle başarısız olmaları, kendilerini geri zekâlılar sınıfından kurtarıp bir bakıma çıraklık okulu olan Hauptschule’lere atmaları onlar için bir başarı olmaktadır. Bir taraftan alışkın olmadıkları bir kültürün dilini öğrenmek zorunda olan Türk çocukları bir taraftan da kendi kültürlerini unutmamak zorundadır.

Yalnızca kendi çocuğunda bu öğrenme ve adapte sorunun olmadığını öğrenen Salim Sarıkaya hatasını anlayarak Âdem’den özür diler onun gönlünü alır.

“Oğlus, bu işe günlerdir senden çok ben şaşıyorum! Önce kendime şaşıyorum: Ben ne saf, ne enayi bir Salim’mişim? Şu Almanya’nın okullarını bir matah sanmışım! Seni özel olarak ziyan etmek için elimle getirip içine oturtmuşum! Sen sınıfta kaldıkça onun başındakileri suçlayacağım yerde sürekli seni suçlamışım!” (Baykurt, 2003, s. 214).

3.3. Yarım Ekmek Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.3.1. Yarım Ekmek Romanı

Kocası Demiryolcu Mustafa'yı kaybeden Kezik Acar, çocuklarını da yanına alarak Almanya yolunu tutar. Almanya'da bulaşık yıkama işi bulan Kezik Acar uzun yıllar o işi yapar ve şansının yaver gitmesi sonucu büyük bir binanın sahibi olur. Üst kat komşusu Koca Ren adlı romanda anlatılan Salim Sarıkaya ve ailesidir.

Kezik Acar'ın en küçük kızı Ayşe Gymnasium'da 10. Sınıf öğrencisidir. Oğlu Halil fabrikada işçi, diğer kızı Emine ise ev hanımıdır. Kezik Acar'ın büyük Kızı Emine, Türk damat Haydar ile evli iken oğlu Halil Alman gelin Petra ile evlidir. Ancak Petra Alman olmasına rağmen oldukça iyi Türkçe konuşur ve Türk kültürüne çok çabuk uyum sağlar. Kezik Acar, kitabın başında küçük kızı Ayşe'yi okul dönüşü bir erkek ile el ele görür. Bu erkek daha sonra Acar ailesinin içine girecek olan müstakbel damat Alman Detlef'tir.

Romanın asıl konusu, artık Almanya'ya kök salan ve geriye dönmeyi düşünmeyen Kezik Acar'ın kocası Demiryolcu Mustafa'nın mezarındaki kemiklerini alıp Almanya'ya gömme arzusudur. İlk andan son ana kadar Kezik Acar bunun mücadelesini verir. Tüm sevdiklerinin yakınında olduğunu belirten Acar, rahmetli kocası Mustafa'yı da yanında yatırmak ister.

Amacını gerçekleştirmek için ilk başlarda tek başına mücadele eden Kezik Acar, sonrasında diğer Türklerin de desteğini alarak belediye başkanının yanına giderek bir Türk mezarlığı yaptırılmasını talep eder. Bu talebine geç de olsa olumlu bir yanıt alan Kezik Acar sonunda istediği Mezarlığı yaptırır ve kocasının kemiklerini kaçak olarak Almanya'ya getirerek oraya gömer.

3.3.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Almanya'da bir Türk gömütlüğü yapılmasını isteyen Kezik Acar Türk komşularıyla bir toplantı planlar. Amacı onların da desteğini alarak arzusunu kuvvetlendirmektir. Toplantıda olumlu geri dönüş alan Kezik Acar buna sevinir ancak bir sorun vardır. İsteklerini ilgili makama bildirmek ve kamuoyuna duyurmak için yeterli Almancaları olup

olmadığı konusunda kuşkuludur. Gömütlük için yapılan toplantıda söz alarak şunları söyler:

“Amacım sizi sıkıntıya sokmak değil hemşeriler! Kiminle konuşulacaksa gidip konuşalım; ama lütfen yılanı yaralı bırakmayalım. Ben diyorum, kadın başıma kendim üstleneyim konuyu. Valisine, belediye başkanına gideyim. Ama dilim yeterli mi? İşte bundan kuşkuluyum...”

“Dil önemli! Ama ona bakarsan içimizde kimsenin dili yeterli değil. Türk kahvelerine verdik vakitleri. Boş vaktimizin yarısını Almancaya versek, şimdiye profesörleriyle tartışırdık. Çok ayıp ettik...”

“Kezik Abla’nın oğlu, gelini yardımcı olur. İkincisi Kezik Abla, çalıştığı Yaşlılar Yurdu’nda kendisinden başka çalışan Türk olmadığı için Almancayı söktü; meramını anlatabilir!” (Baykurt, 2007, s. 56).

Bu konuşmalardan Almanya’da uzun seneler yaşayan Türklerin bile Almancaya yeterince hâkim olmadıkları ve kendilerini ifade edemedikleri anlaşılmaktadır. Almanya’da boş vakitlerinde Türklerin hep bir arada oldukları bu yüzden de yeni bir dile ihtiyaç görmedikleri anlaşılmaktadır. Ancak bir sorunla karşılaştıklarında görüldüğü üzere kendilerini Alman yetkililere ifade edememektedirler.

Kezik Acar durumunu belediye başkanına ifade etmek ister. Anca konuşurken iki dil kullanmaktan kendini alıkoyamaz. “Almanca konuşuyorum diye Türkçeye geçiyor ayırdında olmadan. O zaman Petra çevirmeye yardımcı oluyor.” (Baykurt, 2007, s. 70).

Başkanla yapılan konuşma sırasında belediye başkanı Herr Josef Krings, yanına gelen Türk grubu oldukça samimi ve ilgiyle karşılar. Kezik Acar ve grubunun sorunlarını dinleyen başkan dillerindeki adapte sorununun farkına vararak onlara şu konuşmayı yapar: “Bilmem, çocuklarınızı iyi okutuyor musunuz? Bir yakınmanız var mı? Küçükleri anaokuluna az gönderiyorsunuz. Bunu özellikle istiyoruz; gelecekte Almancayı iyi konuşsunlar. Dil yönünden geri kalan, her yönden geri kalır.” (Baykurt, 2007, s. 74).

Başkanın konuşmasından anlaşıldığı üzere Türklerin büyük kısmı çocuklarını anaokuluna göndermek yerine evde bakmayı tercih etmektedir. Bu durum da çocukların Alman okullarına ve Almancaya alışmalarını sekteye uğratmaktadır. Evde sürekli Türkçe konuşan Türk çocukları okullarda karşılaştıkları Almanca ile dil şokuna uğramaktadır. Bunun sonucu olarak kendilerini ne Türkçe ne de Almanca olarak doğru şekilde ifade edebilmektedirler.

3.3.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Sanayileşen Almanya’da özellikle Duisburg çevresi oldukça yoğun işçi göçü almıştır. Sanayileşmeye bağlı olarak kirlenen çevre dışarıya göçü beraberinde getirmiştir. Bu da dışarıdan gelen işçiler için kolay yerleşme olanağı demektir.

Hochfeld denilen mahalle Duisburg’un orta yeri sayılır. Koca Ren Irmağı’nın sağına düşer. Geniş oturumludur. Yıllar yılı İngilizlerle ortak bakır fabrikasının bacaları tüttü orda. Kabarıp kabarıp kalkan dumanların zehri yere çöktü; çimene, çiçeğe, işçi çocuklarının çiçekten narın yüzlerine sıvandı. Mahalle gözden, evler değerden düştü. Göçüp gitmeler başladı. Satışlar başladı. Almanlardan alan yoktu; Türkler almaya başladı (Baykurt, 2007, s. 1).

Türkleşmeye başlayan Duisburg adeta bir Türk semti hâline gelir. Buraya yerleşen Türkler kendi kültürünü de semte aktarmaya başlar. Kahvehaneler ve kafeler hep Türklerle dolup taşarken semte Türk kültürü hâkim olur. Yıllarca burada yaşayan Türkler için ölüm de artık buradadır. Çoğu vatandaşımız ölülerini para toplayıp uçak ile memleketine gönderir. Ancak Kezik Acar bu duruma karşıdır. Çünkü artık Türkler için burası da bir yurttur. Gömütlük toplantısında Osman Aydemir’in ifadesi durumu kanıtlar niteliktedir: “Sayın Arkadaşlar! Şu Almanya’da geleceğimiz daha da aydınlanmıştır! Gömütlük başladı mı, yerleşme başlamış sayılır...” (Baykurt, 2007, s. 61).

Gömütlük basit bir kavram olarak görülse de yerleşmenin sembolüdür aynı zamanda. Türk vatandaşları artık doğumlarını Almanya’da yapmakta, hayatlarını Almanya’da yaşamakta ve ölülerini Almanya topraklarına gömmektedirler. Bu durum da aidiyetin göstergesidir.

Belediye başkanı Herr Josef Krings, Kezik Acar’ın gömütlük talebini mecliste tartışmaya sunar. İlk duyduğunda biraz şaşırır da Türklerin bu isteği ona mantıklı gelir. Ancak bu tek başına alabileceği bir karar değildir. Belediye meclisi üyelerine durumu şu sözlerle bildirir:

“Şimdi Bayanlar Baylar; gündemin başka bir maddesine sıra geldi. Şehir nüfusumuzun yüzde 12 kadarının yabancı yurttaşlardan oluştuğunu biliyorsunuz. Bunlar arasında Türkler çoğunluktadır. Aynı zamanda Müslüman olan bu yurttaşlar, yirmi yıldan fazla süredir şehrimizde çalışıyor. Bu süre içinde kendilerinin ekonomimize katkıları kuşkusuz büyük oldu... Sırası gelmişken belirteyim; Duisburg’da yerli yabancı ayrımı yoktur... Bir süre önce Müslüman Türklerden bir grup beni ziyaret etti. Kendilerine bir gömütlük sağlanmasını istediler. Yirmi beş yıldır bölgemizde ve şehrimizde Müslümanlar yaşıyor, daha da yaşayacaklar. İçlerinden epeycesinin geri dönme eğiliminde olduğu sanılmakta ise de, yeni kuşaklar burada kalıcıdır. Gömütlükler Müdürlüğü konuyu düşünüp bana olabilirlik bildirdi. Yeni bir gömütlük yeri gösterip bunun inşa ve imarını daha fazla vakit geçirmeden ele almalıyız. O zamana kadar Müslümanların ölülerini bizim gömütlüklerin uygun köşelerine gömmesine izin vermemiz gerekiyor. Başta temel yasamız Anayasa olmak üzere, hiçbir yasamızda buna engel yoktur. Ancak karar gene de meclisinizindir. Konuyu görüşmeye açıyorum. Söz isteyenler işaret buyursun!” (Baykurt, 2007, s. 94).

Başkanın bu konuşmasından sonra söz alan farklı partilerin sözcüleri farklı önerilerde bulunmuştur. Ancak nihai karar Türkler lehine ilerlemektedir. Meclis konuşmasının devamında bir parti üyesi:

“Sözü uzatmak istemiyorum Sayın Arkadaşlar. Kendilerine sadece teşekkürü borçlu olduğumuz bu insanların yalnızca gömütlük değil, aramızda rahat yaşamaları için başka ne gereksinmesi varsa, olanaklar ölçüsünde hepsinin karşılanmasını istiyoruz. İkinci kuşak, iş yaşamına girmiştir. Üçüncü kuşağa Kindergarten’lerde daha fazla yer açılmalı; Türk ailelerinin buraya çocuklarını vermesi için özendirici önlem alınmalı; bunun için gerekli çalışmalar yapılmalıdır...” (Baykurt, 2007, s. 96).

Çoğunluk bu şekilde düşündüğü için Türkler için uygun bir gömütlük yapılması kararı alınır. Meclis üyesinin ve başkanın konuşmalarında Türklerin kültürüne duyulan saygı önemli bir unsurdur. Türklerin yalnızca iş hayatında değil eğitim hayatında da aktif rol alması gerektiği savunulmaktadır. Bunun için de erken yaştan itibaren eğitime başlanması vurgulanmaktadır.

Gömütlük için izin alınması sonucunda Kezik Acar, çocukları Halil ile Ayşe ve gelini Petra memlekete yola çıkar. Memlekette bir kısım sorunlarla karşılaşsalar da Kezik Acar kesin karardır ve kimseye durumu sezdirmeden kocası Demiryolcu Mustafa’nın kemiklerini mezardan alır. Araya bir takım tanıdıklarını sokarak bir şekilde kocasının kemiklerini Almanya’ya getirir. Memleketten Almanya’ya dönerken Kezik Acar’ın içinde bir burukluk hâkimdir. Her ne kadar kendilerini artık Almanya’ya ait hissetse de ana yurt özlemi bir başkadır. Kezik, “Bu sabah çıktık, daha sınırı geçmedik; şimdiden uyandı bile benim özlemler!” dedi. Yanmadı, yaşarmadı gözlerim diye sevinliyordu; birden boşanıverdi. Mendil arayıp buldu hemen. ‘Yurt gibisi var mı dünyada, yurt gibisi?’ dedi.” (Baykurt, 2007, s. 226).

Almanya’ya döndüğünde gömütlük yapımında sona gelinmektedir. Kezik Acar tüm dostlarına haber salar ve küçük bir cenaze töreni yapmaya karar verir. Yakınındaki herkes bu törene katılır. Sonunda arzusunu yerine getiren Kezik Acar oldukça mutludur. Cenaze töreninde konuşma yapması için Mahir Hoca’dan ricada bulunur:

“Mahir Hoca, Türkçe konuşuyor gene: “Bizler burda mevsimlik işçi değiliz. Türk’üz ama yıllardır Almanya’dayız. Almanya’nın bir parçasıyız. Ayaklarımızı yere daha sağlam basmalıyız. Çocuklarımızı okullarda daha iyi yetiştirmeli. Gymnasium’ların yabancı işçi çocukları için pek dar olan kapıları açılmalıdır. Gelecek kuşaklar, öz yurdumuzdan, kültürümüzden kopmadan bu ülkenin uyumlu, eşit hak ve sorumluluk sahibi yurttaşları olacaklar. Bunun sorumluluğuna hazırlamalıyız onları. Meslekleri, politik bilinçleri olmalıdır. Haklarının ayırında, görevlerinin bilincinde olmalıdırlar. İnsanı kimliğinden koparan, kölece bir eritmeyi asla istemiyoruz...” (Baykurt, 2007, s. 352-353).

Kendilerini her ne kadar Almanya'nın bir parçası olarak görseler de öz yurdundan, kültüründen vazgeçmeye niyetleri yoktur. Almanya'da Alman kültürüyle yaşamak yerine Türk kültürünü Almanya'da yaşatmak amaçlanmaktadır. Bu durum genel olarak Türklerin dikkat ettiği bir husustur.

3.3.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Eğitim sorunu Baykurt'un eserlerinin çoğunda ön plana çıkmaktadır. Türk çocuklarının çoğunluğu eğitim hayatında sıkıntı yaşamaktadır. Kezik'in küçük kızı Ayşe'nin okul hayatı diğer eserlerdeki Türk çocuklarına göre daha aydınlıktır. Ayşe, Mercator Gymnasium 10.sınıf öğrencisidir. Ancak derslerine çok sıkı asılmazsa sekteye uğrayacağını bilincindedir. "Johanna Oma, Ayşe'yle de biraz ilgilendi, Gymnasium'da ilkin bozuk giden derslerin, ne hikmetse, birden düzelmesine yardımcı oldu. Bu yüzden Kezik ona dipli borçluluk duyuyor." (Baykurt, 2007, s. 132).

Fakir Baykurt'un eserlerinde Omaların Türk çocuklarının eğitim hayatında oldukça önemli bir yeri vardır. Koca Ren'de Âdem'in derslerini ve Almancasını düzene sokan Oma Johanna bu eserde de Ayşe'ye yardımcı olmaktadır. Eserler arasındaki bu geçişler bu eserlerin "Duisburg Üçlemesi" adını almasında önemli bir etkidir.

Almanya'ya işçi olarak giden Türkler, çocuklarının eğitim hayatına gereken önemi vermemektedir. Bunun pek çok örneği vardır. Çoğu Türk ana baba, çocuklarının derslerinin kötü olmasını ve üst üste sınıfta kalmasını önemsememektedir. Bu konudan rahatsız olanlar ise sorunu çocuklarında görmekte ve onların üstüne gitmektedirler. Celil de bunlardan biridir. Kezik Acar'ın komşusu ve yurttaşı Celil'i azarlayışı Almanya'daki Türklerin eğitim hayatına verdiği değeri göstermektedir:

"Kızlar da, oğlanlar da, hem yurtta, hem burda yaban ellerde iyi okurlar ama üst üste sınıfta bırakılarak geri zekâlılar okuluna atılmasalar! Ya da ortaokulların işçi hazırlayan türüne tıkmılasalar! Koşup hak arayacak ana baba yok çoğunda. Hele sen, kalın boyunlu Celil, okulların, öğretmenlerin semtine uğramazsın; ne olacak kızın? Eğer okur da ilerisini sürdürürse Ayşe'm gibi, ne iyi, ne âlâ! Ama ona da umudum yok!" (Baykurt, 2007, s. 295).

Velilerin çoğu okullara uğrayıp çocuklarının durumu sorgulamamaktadır. Çünkü birçoğu kendini ifade edecek kadar Almancaya sahip değildir. Duyarlı ve ilgili velilerin çocukları istenen başarıyı gösterirken umursamaz velilerin çocukları ne yazık ki başarısız olmaktadır. Bu durum da eğitim hayatında ana babanın ne denli önemli olduğu ortaya koymaktadır.

“1960’larda Alman ekonomisinin çağrısı üzerine gelen Türkler birinci kuşak olarak iyi uyum gösterdi. Verimle çalışıp Federal Alman ekonomisine katkıda bulundular. İkinci kuşakta yer alan delikanlılar okullarımızda okuyup iş dünyasına hazırlandı. İşçi olarak çağrılan bu insanların pek çok sorunu var. Bunları anlamak ve çözmek için önce büyük zorluk çektik. Ama işler giderek yoluna girdi. Okullarda çocuklar önceleri başarı gösteremedi. Şimdi istekli ve yetenekli olanlar Gymnasium ve Real Gymnasium’lara gitmeye başladı. Bunlar üniversite ve yüksekokullara da tırmanıyor. Duisburg liselerinde okuyan Türk çocuklarının sayısı, göreceksiniz, yakında 1000’i geçecek. İnanmanızı rica ederim; biz bu başarılarından sevinç duyuyoruz. Sizler geleli yirmi yıldan fazla zaman geçti. Önümüzdeki yirmi yılda daha büyük gelişme olacak” (Baykurt, 2007, s. 356-357).

Yıllar geçtikçe bilinçlenen ana babalar çocuklarıyla ilgilenmenin olumlu netice gösterdiğinin farka varır. Alman yetkilinin bu sözleri Türk öğrencilerin Alman eğitim sisteminde daha yüksek yerlere geleceğinin teminatıdır. Fakir Baykurt’un “Duisburg Üçlemesi”nin son kitabı olan bu eserde Kezik’in kızı Ayşe’nin Gymnasium’da öğrenci olması Türk öğrencilerin azmettiği zaman başarıya ulaşabileceğinin göstergesidir.

3.4. Barış Çöreği Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.4.1 Barış Çöreği Öyküsü

Fakir Baykurt bu eserde, özel olarak Yurt dışındaki Türk çocuklarının eğitim, dil ve kültür sorunlarına değinmiştir. Yirmi üç ayrı hikâyeden oluşan eserde, “Sevgi Yandı”, “Âdem ile Hakan”, “Babamın İş”, “Gitmez Olaydım İzne!”, “Yazar”, “Et Kesimi” isimli hikâyelerde Türk çocuklarının eğitim, dil ve kültür sorunlarına rastlanmaktadır.

3.4.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Almanya’da yaşayan Türk işçi çocuklarının karşılaştıkları en büyük sorun şüphesiz dil sorunudur. Bir bireyin kendini ifade etmede kullandığı en önemli unsur olan dili doğru ve etkili kullanmak oldukça mühim bir husustur. Almanya’da doğan, büyüyen Türk çocukları ne ana dilleri olan Türkçeyi ne de sosyal çevresinde kullanılan Almancayı doğru kullanabilmektedir. Ana dilini öğrenemeyen birey kendini tam olarak ifade edemezken çevresinde kullanılan dili öğrenemeyen birey asosyalleşmeye mahkûmdur. Bir dili tam manasıyla öğrenmeden ikinci bir dile maruz kalmak oldukça güç bir süreçtir. Almanya’da yaşayan Türk çocuklarının genel sorunu da budur.

“Yazar” adlı hikâyede Ahmet Şahin’in dil karmaşası içinde oluşunun da temel nedeni şöyle özetlenir:

“Ana dilimizi unutmayalım diye duyduğum yeni sözcükleri kafamda Türkçeye çeviriyorum. Bende bir alışkanlık bu. On bir yıldır yaşadığım şehrin adı ‘Yukarı Evler’ gibi bir şey. Ama bilmiyorum kömür ocaklarının yukarısı mı, fabrikaların aşağısı mı? Her yanı kamış gibi fabrika bacası!” (Baykurt, 2015a, s. 1).

Almanya’da yaşayan Türk çocukları bir yandan ana dilleri olan Türkçeyi unutmamak bir yandan da Almancaya hâkim olmak zorundadır. Almanya’da yalnızca Almancaya değil aynı zamanda Alman kültürüne ve kurallarına da uyum sağlamak gereklidir. “Et Kesimi” adlı hikâyede polis çevirmesine takılan İsmet’in polisle olan konuşmasında dile ve kültüre olan yabancılik ortaya çıkmaktadır:

“Kaç yıldır Almanya’dasınız siz?”

“Valla, on yılı aştı...”

“Almanya’da izinsiz et kesiminin yasak olduğunu öğrenemediniz mi daha?”

“Sayın Polizei’ım, bunu bırak, doğru dürüst Almancayı bile öğrenemedik biz! Ama ben yatıp çamura batıp öğrendim biraz!” dedi yarı Türkçe, yarı Almanca (Baykurt, 2015a, s. 50).

Almanya’da büyüyen Türk çocukları kaçınılmaz olarak iki dilli olarak yetişmektedir. Bu durumun olumlu olduğu kadar olumsuz yanları da mevcuttur. Birey iki dile de hâkim olduğu zaman zihin yapısı normalden daha farklı olmaktadır. Ancak iki dili de yeterince kullanamaz yahut öğrenemez ise bu durum birey için olumsuz sonuçlar doğuracaktır. “Gitmez Olaydım İzne!” adlı hikâyede Emine’yle arkadaşı Necmiye’nin yaşadıkları bu duruma bir örnektir:

Varır varmaz Necmiye ile kafa kafaya verdik. Konuş Allah konuş. İki arkadaşın kafa kafaya vermesi çok hoş oluyor. Tabii konuşmamız daha çok Almanca. Çünkü bu dilde birbirimizi daha iyi anlıyoruz. Nedense Almancayı Almanlarla konuştuk mu anlaşıyor. Hele okulda, yazılı sınavlarda, hiç mi hiç! Almanlar “Vater” yazıp, “Fatır” okuyorlar. Biz de “Fatır” diye öğrendiğimiz için tıpkı Türkçe gibi “Fatır” yazıyoruz. Türkçemiz ise Almancamızdan da kötü. Hikmet Coşkunata adında bir öğretmenimiz var. Alman hanımı Hannelore ile Türk bakkalı işletiyor. Derse gelince uyuyor. Bizim çilemiz kötünün kötüsü. Okul müdürü yılda bir geliyor, “Gut, gut, gut!” deyip gidiyor (Baykurt, 2015a, s. 150).

İki dili aynı anda öğrenmek çocuklar için zor bir süreç olabilmektedir. En çok yapılan hata yeni öğrenilen dil ile ana dilin zihinde eşleştirilmeye çalışılmasıdır. Bireyin iki dile hâkim olması için şüphesiz ana dilini doğru öğrenmesi gerekir. Ancak Almanya’da Türkçe dersine giren öğretmenlerin yeterince deneyimli olmamaları öğrenciler için olumsuz

sonuçlar doğurabilmektedir. Baykurt'un eserlerinde görülen öğretmen tipleri genellikle sorumsuz ve ilgisiz öğretmenlerdir.

3.4.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Yurt dışına konuk işçi olarak giden Türk aileler senelerce orada çalışmış ve yavaş yavaş yerleşmeye başlar. Yerleşmenin başlamasıyla kendilerine konuk işçi denmesi zorlarına gitmektedir. Onlar gittikleri yurt dışına ilk önce kendilerini sonra ailelerini ve son olarak da kültürlerini taşır. “Yazar” adlı hikâyede Türk işçi çocuğu olan Ahmet Şahin’in sitemi konuk işçi ifadesinedir.

“Babalarımıza ‘Gastarbeiter’ diyorlar. Bu da ‘konuk işçi’ oluyor. İşçidirler, doğru. Ama nasıl ‘konuk’ oluyorlar? ‘Konukluk üç gün!’ der anam. O da eskidenmiş... Babam geleli on sekiz koca yıl olmuş! Biz geleli on bir yıl! Hangi konukluk!” (Baykurt, 2015a, s. 1).

Yıllarca yurt dışında çalışan Türkler zaman geçtikçe kendilerini oraya ait hissetmeye başlarlar. Ancak onlar Almanların gözünde Türk, Türklerin gözünde ise Almancı olmaktadır. Kimine göre ise geçici olarak Almanya’ya gitmeleri onların Türk kimliklerinden uzaklaşmalarına neden olmamalıdır. Bu da onlar için kimlik karmaşasına neden olmaktadır. “Gitmez Olaydım İzne!” adlı hikâyede Emine’nin Türkiye’ye tatile gittiğinde başına gelenler durumu özetler niteliktedir:

“Necmiye’yle gene Almanca konuşmaya başladık. Türkiye’de Kızılay’daki durakta Almanca konuşmak bizi biraz rahatlattı. Yıkadı içimizi. Biraz da neşelendik. Gülmeye başladık.

Tam o sırada başucumuzda, boynu eşarplı, eli çantalı, hem de erkek yapılı bir bayan belirdi: “Heey! Hişşt! Siz hangi ulustansınız?” diye çıkıştı.

Necmiye göçmen olduğundan mı nedir, belli etmez! Ama yetmiş altı ulustan oluşan Olimpiyat kalabalığına karışsam da kara kaşlarım, kara gözlerim okunaklı el yazısı gibi besbelli eder benim Türklüğümü.

Yoksa yabancı bir dili konuşmak yasak mıydı?

“Türk’üz...” demiş bulundum usulca.

İzanlı, insanlıklı babam sık sık öğütlerdi:” Başınıza bir iş geldi mi, siz siz olun dikleşmeyin! İte çakala dalanmaktansa, çalıyı dolanmak iyidir. Altan aliverin!” Keşke, “Ben Türküm, ama arkadaşım Alman! Burada konuk! O yüzden Almanca konuşuyoruz efendim!” deseydim.

“Türk’üz efendim...” dedim.

“Neden Türkçe konuşmuyorsunuz madem?”

Aaaa! Kadın enikonu sıkıştırıyor! Elinden gelse polis çağırıp teslim edecek bizi.

“Şu oğlanlardan sıkıldık teyze!” demek de işimize gelmedi tabii. “Biz Almanya’dayız. Türkçemiz o kadar iyi değil. O yüzden Almanca konuşuyoruz...” dedim, hem de babamın öğütlediği gibi biraz da alttan aldım.

“Üç buçuk gün Almanya’ya gitmekle, aslınızı ne tez unuttunuz? İnsan ana yurdunu, ana dilini böyle aşağılara mı iter? Ayıp değil mi?”

“Ama orada derslerimiz Almanca!”

“Olsun! Gene de Türkçe konuşacaksınız!”

Eli çantalı, erkek yapılı bayan bize orada uzun bir konferans verdi... (Baykurt, 2015a, s. 151).

3.4.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Eğitim sorunu Almanya’daki Türk çocukları için olmazsa olmazdır. Dersleri normalin çok üstünde olan yüzde birlik bir kesim olan Türk çocukları Gymnasium’lara giderken yüksek çoğunluk Hauptschule denilen meslek ve sanat okullarına gitmektedir. “Yazar” adlı hikâyede Ahmet Şahin’in sitemleri Türk çocuklarının eğitim hayatının ne denli sıkıntılı bir süreç olduğunu gözler önüne sermektedir.

Oturup arkadaşlarla dertleşiyoruz. İki arada bir derede geçip gitti çocukluğumuz. Okullarımızı doğru dürüst okuyamadık. Bir baltaya sap olamadık. Arada ziyan olduk sayıyorum kendimizi. Şimdi okuduğumuz okul (Albert Schweitzer Hauptschule) önü mesleğe açık bir okul. Ama meslek filân öğretmez. Sadece insanın önünü tıkar. Liseye, üniversiteye öldürsen yollamaz. Bu tür ortaokula düşenlerin sonu işçi olmaaktır. Diploma alabilirsek biz de işçi olacağız... Yani bu bile zor bize... (Baykurt, 2015a, s. 2).

Hauptschule’ler bir bakıma kurtuluştur Türk çocukları için. Çünkü orada da başarılı olamazlarsa en aşağı seviyedeki okullara gitmek zorundadırlar. “Sevgi Yandı” adlı hikâyede ise Türk işçi çocuğu Mustafa, Almanya’daki eğitim sistemini anlatırken bir yandan korkularını da dile getiriyor:

Ayşe ablamla geçen yıl Vorbereitungsklasse’da, yani Hazırlık Sınıfı’nda okuduk. Yaz bitince Almanların altıncı sınıfına gideceğiz. Almancamız ha işte. Bakalım ne yaparız? Şimdiden evde biraz derse bakayım, hazır olayım diyorum. Dersleri başaramazsam, öğretmenler beni de, ablamı da geri zekâlılar sınıfına atarlar diye korkuyorum (Baykurt, 2015a, s. 11-12).

Türk çocukları derslere gereken önemi vermezlerse sınıflarda kalmakta, tekrarı hâlinde ise öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler için oluşturulan Sonderschule’lere gönderilmektedir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının dil eksikliğiyle birlikte karşılaştıkları sosyalleşme sorunu onları oldukça olumsuz etkilemektedir. “Âdem ile Hakan” adlı hikâyede Âdem’in düşüncelerinde bu sorunlar açıkça dile getirilmektedir:

Okulun geniş avlusunda ruhum daralıp duruyordu. Üstü kirli bulutlarla örtülü bir cezaevinde gibiydim. Zil çalınca çıkmıştık. Almanları bırak, Türkler de oynamak istemiyordu benimle. Yanıma yaklaşanların hepsini ısırmış, itmişim sanki. Seyrelip gittiler çevremden. Çoktan yapayalnız kaldım.

Avlunun ortasında, kökleri betona gömülü bir karaağaç vardı. Mayıs gelince bütün çiçeklerini açmış, uzunca boylu bir delin gibi donanmıştı. Gidip dibine durdum. Karşı

merdivenlerden, beni geri zekâlılar sınıfına atan Frau Hilbert iniyordu. “Şimdi yürüyüp yanıma gelecek!” diye korktum.

On günden fazla kalamadım sınıfında. Ne desem “Nein!” deyip kesiyordu. Ne desem Alman sınıf arkadaşlarım, Tür sınıf arkadaşlarım gülüyordu. Geri zekâlılar sınıfında daha beter sıkılmaya başladım. Sonradan Frau Hilbert pişman oldu herhal. Rastladıkça sokuluyor.

Giresun’da Uçakalanı Mahallesi’ndeki evimizin bahçesinde taze elma fidanı gibiydim. Babam marangozdu. Sekiz yıl önce Fransa’ya geldi. Tutunamadı Fransa’da. Oradan Avusturya’ya geçti, Avusturya’da barınamadı. “Ver elini Almanya!” deyip buraya geldi. Ne yaptı yaptı, Hoffers firmasına kalıpçı oldu.

İzine gelişlerinde uzun uzun Almanya’ya övüp ağızlarımızı sulandırıyor. “Gidelim birlikte!” diyor. “Okulsa orada! Yaşamsa orada! Güvenli gelecek orada! Burada kalırsan serseri olursun ancak. Orada oku mühendis ol. İlkokul diplomanı almadan götürmek istiyorum seni oğlum Âdem. Çocuk parası dersin o da orada. Beşinizinki bin marka yakın tutar.” Senin Alman Gymnasium’larına, teknik okullarına girmeni, yüksek bir mühendis olmanı çok istiyorum (Baykurt, 2015a, s. 52-53).

Türk çocuklarının karşılaştığı öğrenme sorunu zamanla özgüven eksikliğine neden olmaktadır. İlk olarak Alman akranları tarafından dışlanan çocuk asosyalleştiği için sonrasında Almancayı öğrenen Türk akranları tarafından da dışlanmaktadır. Son olarak da sorunu kendinde gören çocuk özgüvenini kaybetmektedir.

Almancayı öğrenip öğrenememe Türkler arasında da statü bakımından farklılık göstermektedir. “Babamın İşi” adlı hikâyede Gülten’in ifadelerinde bu durum oldukça açık görülmektedir.

Sınıfımızda bir ben Türküm. Derslerim ve Almancam iyi olduğu için Alman sınıfına alındım. Öteki Türklerimiz gibi Hazırlık Sınıfı’nda yıllarımı çarçur etmedim.

Almanya’ya ilk geldiğimizde, üstümüzde bir Oma vardı. Pazara giderken alır götürür, parka çıkarken alır götürürdü beni. Akşamlarda, sabahlarda yanına çağırır, benimle Almanca konuşurdu. Bir cümleyi on kez, yirmi kez söylerdi öğreneyim diye. Bana gösterdiği ilgiyi kardeşlerimden de esirgemedi (Baykurt, 2015a, s. 103).

Gülten’in dersleri akranlarına göre iyidir. Ancak derslerde başarının en önemli etkeni Almancayı öğrenmektir. Gülten’e Almancayı öğreten unsur komşuları Oma’dır. Bu unsur Baykurt’un çoğu eserinde de karşımıza çıkmaktadır.

Gülten gibi şanslı olmayan Türk çocukları ise şansları yaver giderse kendileri sanat okullarına atarak bir meslek öğrenme derdine düşmektedir. “Gitmez Olaydım İzne!” adlı hikâyede Emine’nin serzenişinde bu durum açıkça kendini göstermektedir:

“Oysa ki biz üç kardeşiz. Üçümüzün de okul durumumuz hava! Burada Gymnasium denilen liseyi geç, onun bir aşağısı olan Realschule’ye bile giremedik. Sanat okulu gibi bir şey var, Hauptschule diyorlar, ona gidip geliyoruz. Gerçekte Alman işçilerinin çocukları da zor giriyor liseye, üniversiteye. Biz de babamız anamız gibi işçi olmayıp ne olacağız? Onu da iş bulabilirsek tabii!” (Baykurt, 2015a, s. 149).

Az biraz Almanca öğrenip derslerini geçen Türk çocukları genellikle Hauptschule’lere giderek tıpkı ebeveynleri gibi birer işçi olma gayretine düşmektedir. Kimi aileler

çocuklarını istemeye istemeye bu okullara gönderseler de çoğunlukla aileler çocuklarını işçi olsunlar diye bu okullara göndermektedirler. Ne de olsa asıl gaye para kazanıp bir an önce yurda dönmektir.

3.5. Bizim İnce Kızlar Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.5.1 Bizim İnce Kızlar Öyküsü

Fakir Baykurt bu eserdeki hikâyelerinde, Almanya'ya işçi olarak giden Türklerin yaşamlarını içeriden bir göz olarak aktarmaktadır. Eserde toplam otuz üç hikâye bulunmaktadır. “Bizim İnce Kızlar”, “Düğün Çağrısı”, “Yabancı Olmak Pek Zormuş”, “Akademi”, “Küçük Yazar”, “Türkücü Necla Hanım”, “Suya Kim Yakın”, “Hochfeld Kitaplığı”, “Video”, “Karşılı Nine”, “İki Bacı” adlı hikâyelerde Türklerin Almanya’da yaşadıkları dil, kültür ve eğitim sorunları göze çarpmaktadır.

3.5.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Türkçeden uzak bir coğrafyada yaşamlarına devam eden Türk işçiler ve aileleri Almanya’da çeşitli dil sorunlarıyla karşılaşmaktadır. İki dil arasındaki farklılık günlük hayatı etkilerken alfabe farkı da bir başka olumsuz etken olmaktadır. “Düğün Çağrısı” adlı hikâyede Hüseyin Öğretmen bir basımevi açmaya karar verir:

Bottrop’taki toplantıda söylediği gibi, basımevini yalnızca kartvizit ya da düğün çağrısı basmak için açmıyor. Örneğin Almanya’daki çocukların Türkçe kitaplarını da burada basabilirdi. Alman basımevleri, kendi abece’lerinde bulunmayan altı harf yüzünden Türkçeyi iyi ve düzgün dizemiyor. Orda burda Türkçe olarak çıkan dergiler, bültenler yanlış doluydu. Düğün çağrıları yanlış doluydu. Hiç olmayacak yerlerde “ı” harfinin üstüne nokta koyuyorlardı (Baykurt, 2016a, s. 49).

Almanca ile Türkçe arasındaki farklılık, aynı harflerin farklı seslendirilmesi ve Türkçedeki bir sesin Almancada birden fazla harfle karşılık bulması (Türkçedeki “ş” sesinin Almancada “sch” harfleriyle karşılanması) gibi ayrılıklar dili öğrenmede ve kullanmada olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Almanya’ya 1960’larda işçi olarak giden Türkler için Almancayı öğrenmek epey güç olmuştur. Almancayı öğrenmeleri genellikle maruz kalma yöntemiyle gerçekleşmektedir.

Komşularından, iş arkadaşlarından ya da genel olarak çevresinden öğrendiği Almanca onlara yetmiştir. Ancak büyük çoğunluk devamlı olarak kendi tanış çevresiyle birlikte olduğu ve etrafındakilerin de Türkçe konuşmasından dolayı Almancaya uzak kalmıştır. “Yabancı Olmak Pek Zormuş” adlı hikâyede otuz yıldır Almanya’da yaşayan Şefik’in dil sorunu anlatılmaktadır:

Almancayı da tam öğrenemedim. İş yerinde sözcük konuşulmuyor, sanki yasak. Kahveye, biraevine de gitmem. Evde Türkçe kaset, Türkçe gazete... Alman komşularla oturup kalkma desen hiç olmuyor. Onların da kendi sorunları var. Bir yanlış adım atıp polise düşsem derdimi anlatamam diye korkarım. Yaşam burada bin kat zoradır bana (Baykurt, 2016a, s. 89).

Evde, iş yerinde, kahvehanelerde devamlı olarak Türkçe konuşan Türkler Almanca öğrenme ihtiyacı duymamaktadır. Ancak bu durum da ileride büyük bir dil sorununa neden olmaktadır. Almancadan uzak kalan Türk işçilerinin çocuklarıysa okullarda gördükleri Almanca ile iki dilli birey olmaktadır. Bu durum birtakım olumlu olumsuz durumları beraberinde getirmektedir. En sık görülen sorun çocukların iki dili bir arada kullanmalarıdır. Fakir Baykurt’un kendisinden de kesit sunduğu “Küçük Yazar” adlı hikâyede bu duruma çok güzel bir örnek bulunmaktadır:

Bu anlatacağım Meryem, Pestalozzi okulu yedinci sınıfta tombiş, krar damla bir kız. En zor yaşına geliyor. İnatçı, sinir bir şey oldu. Ana babası Almanya’ya Mardin’den gelmiş. Anası ev kadını, babası bir kereste fabrikasında çalışıyor.

Pestalozzi okulu, öğrenimi zor çocukların eğitimine ayrılmıştır. İlkokul ikide, üçte Meryem’in matematiği, Almancası sürekli zayıftı. Okuması biraz vardı, yazmayı öğrenemiyordu.

Pestalozzi okulunda işi iş. Dersleri gene Almanca ama burada sınıfta kalmak yok. Bilse de bilmece de her yıl bir üst sınıfa yükseliyor. Tabii kendi de belli biçimde büyüyor.

Onlara haftada iki saat Türkçeye gidiyordum. Anlattıklarımı, öğretmek istediklerimi ciddiye almıyorlar. Dikkatleri hemen dağılıyor, çabuk yoruluyorlar.

...

Bu “öğrenimi zor çocuklar okulu”nda bizim Türklerden 16 çocuk var. Sekizini öğleden önce, sekizini öğleden sonra alıyorum. Meryemgil öğleden önce geliyor... (Baykurt, 2016a, s. 110).

Baykurt sınıfındaki çocuklardan bir öykü yazmalarını ister. Meryem ilk başta uzak dursa da sonra heveslenir:

“Hem evde, hem okulda geçen bir konuyu yazsam olur mu?”

“Nasıl?”

“Biz okulda bir ‘Stück’ yaptık, Türkçe nasıl deniyor bilmiyorum.”

“Oyun...”

“Hayır ‘Spiel’ değil, ‘Stück’...”

“Evet oyun; eskiden piyes denirdi...”

“Evet bir piyes yaptık. Arkadaşlarla her şeyi tamamladık. Ana babalarımızı ‘Einladen’ yaptık. Ama benimkiler gelmedi. Babam işe gidiyor gelemmez. Annem: Hiç gelesim yok! Gelip sizin saçma piyesinizi seyredeceğime oturur televizyondan bir şey seyrederim dedi. Kırdı beni... Gerçekten herkesin ana babası geldi, benimkiler gelmedi. Nasıl gücüne gitti bilemezsiniz. Çünkü ‘Bühne’ de ben de oynuyordum; Türkçesi ne demek?”

“Sahne...”

“Sahnede oynuyordum. Gelenlere bilet satma işi de benimdi. Neyse ‘stück’ bitti. Herkes alkışladı. Biz de çıkıp selam verdik filân, ama hiç tat almadım.”

...

“Ben çıkıyorum! ‘Sitzecke’ de, dışardaki oturma köşesinde yazacağım!” (Baykurt, 2016a, s. 111- 112).

İki dilli olan Meryem’in ana dili olan Türkçe ile sonradan öğrendiği Almancayı günlük hayatta ve yazılarında bir arada kullanması sık görülen bir durum olmaktadır. “Bizim İnce Kızlar” adlı hikâyede de şu sözler örnek olarak verilebilir; “Kardeş, bu Almanya’da okumak zordan da zor! Ben de ne yapayım? Girdim bir işe, çalışmaya başladım...” Burada sadece ‘kardeş’ sözcüğü Türkçe, öbürleri Almanca.” (Baykurt, 2016a, s. 2).

Bu durum yalnızca çocuklar için değil yetişkin bireyler için de görülebilmektedir. “Türkücü Neclâ Hanım” adlı hikâyede telefonla konuşan Neclâ’nın aklından geçenler ve Fakir Baykurt’un da bu duruma hak veren düşünceleri durumun kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. “Şimdi kesmek istiyor: ‘Ben seni ararım gene! Haydi, ‘tschüß!’ diyor. Konuşurken araya Almanca sözler katıyor. Arık köyünden Köln’e küçükken gelmiş. Aradan yıllar geçmiş, niçin katmasın?” (Baykurt, 2016a, s. 115).

Kuşakların değişmesiyle birlikte Almanya’da yaşayan Türkler için Almancayı öğrenmek daha kolay bir hâle gelmektedir. “Akademi” adlı hikâyede yer alan bir bölümde Türklerin zaman geçtikçe Almanya’ya ve Almancaya uyum sağladıkları açıkça görülmektedir.

Uzaktan öğretmen Yakup’un oğlu Erdal ile madenci Mehmet’in oğlu İhsan geçti. Gymnasium’dan olgunluk diplomasını alıp Essen Üniversitesi’nde okumaya başladılar... Üçer yaşında geldiler, şimdi Türkçeden iyi Almanca konuşuyorlar. İkisinin de Almanlardan kız arkadaşı var, doktor yanında, dişçi yanında çalışıyorlar (Baykurt, 2016a, s. 100).

3.5.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Farklı bir coğrafya ve hayat biçimiyle birlikte olumlu olumsuz bakılmaksızın kültürdeki değişim kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye’de yaşanan kültürü Almanya’ya taşıyanlar olduğu gibi Almanya’ya gelmesiyle birlikte karşılaştığı yeni kültüre uyum sağlayanlar da görülmektedir. “Suya Kim Yakın” adlı hikâyede Reauschule’ye giden Nevzat ile babası

Mahmut'un tartışmasında kültür farklılığından kaynaklanan bir kültür çatışması sorunu örneği görülmektedir:

Arada birden susuzluğunu anımsadı. Oğluna seslendi:

“Nevzat, bana bir su ver oğlum!”

Dolap kendisine daha yakındı. Ama koltuğa adam akıllı gömülmüştü.

“Dolaba sen daha yakınsın baba, kendin kat iç!”

Başı bir döndü... Nevzat kendini maçtan ayırmadı. Mahmut da izlemeyi sürdürdü. Fakat onuru kırılmıştı. Kumanda aracını alıp çıt kapattı.

“Maç izliyorum baba, aç onu!”

“Bakamazsın! Seninle konuşacağım!”

“Ne konuşacaksın? Biraz bakıp derse çalışacağım!”

“Geleneğimize göre suyu verecektin; biz Türk'üz!”

“Ah babaaa! Türk'üz ama yıllardır Almanya'dayız!”

“Sus bağırma! Almanya'dayız ama Alman değiliz!”

“Babaaa; her gün buranın kültürünü alıyoruz!”

“Kültürünü al ama suyu da ver! İşten geldim, yorgunum!”

“Ama baba, ben de okuldan geldim! Ben de yorgunum!”

“Sus bağırma! Sen gençsin, bana yardım edeceksin!”

“Dinle baba! Sen de yaşlı değilsin! Hasta ve sakat hiç değilsin! Ben şimdi sana yardım edemem! Biz okulda öğrendik: 1) yaşlılara; 2) hastalara; 3) sakatlara yardım edilir. Öğretmen böyle söyledi. Sen kendi işini kendin yapabilirsin...”

“Kim dedi bunları, kim? Hangi öğretmen söyledi?”

“Sınıf öğretmeni Herr Vogelsang söyledi...”

“Söylesin! Biz kültürümüzden çıkamayız!”

“Baba; bu kültürümüzden çıkmak değildir! Herkes kendi işini kendi görsün. Dolap kıyıcığında; suyunu kat, içiver!”

...

“Madem bir işe gir, giderlerini karşıla!”

“Vakti gelsin, elbet çalışacağım. Şimdi okuyorum.”

“Okuyorsan suyu vereceksin!” (Baykurt, 2016a, s. 8- 9).

Bu durumda haklı olan tarafı tartışmak yerine değişen kültürün vurgusuna dikkat çekmek önem arz etmektedir. Kültür bir anda değişebilen ya da bir anda ortadan kaybolabilen bir unsur değildir. Uzun süreç içerisinde ilmek ilmek işlenen Türk kültürü bir anda Almanya'ya maruz kaldığında istemsiz biçimde kültür şoku meydana gelmektedir. Bu hikâyedeki çatışma şüphesiz yalnızca bir kültür çatışması değil aynı zamanda bir kuşak çatışmasıdır. Türk kültürü, Almanya'ya işçi olarak göç eden Türkler ile birlikte Almanya'da kendine yer edinmektedir. “Hochfeld Kitaplığı” adlı hikâyede kültürün nasıl taşındığına örnek verilmektedir:

Bu Duisburg’da birbirinden özverili kitaplık görevlileri vardır. Çoğu tıpkı Den Haag’taki arkadaşlar gibi çalışkandır. Bir de şehir yönetiminin görevlendirmedığı, yani kendi kendini görevlendirmiş insanlar göreceksiniz. (Ne yazık göremeyeceksiniz!) Bu kitaplıklarda Türkçe Kitaplar Bölümü’nün temelini 1960’larda Türkiye’den gelen maden işçileri attı. Onlar bavullarındaki kitapları bağışladı. İlgililer bunları fişleyip Türklere ödünç vermeye başladı (Baykurt, 2016a, s. 124).

3.5.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Değişen coğrafya, kültür ve dil, Almanya’ya göç eden Türk çocukları için birbirinden farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan biri de kaçınılmaz olarak eğitim sorunudur. Okullarda karşılaşılan dil ve sosyal sorunlar eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir. Okul idarecilerinin, öğretmenlerin ve Alman öğrencilerin yabancı işçi çocuklarına bakış açıları ne yazık ki genelde olumsuz olmaktadır. “Bizim İnce Kızlar” adlı hikâyede tramvayda konuşan kızların konuşmasında bu duruma örnek verilmektedir. “Tramvayın içindeki seslere kulak veriyorum. Bence bizimkiler Almancayı güzelleştirdi. Bülbülünki gibi bir ses: Bunların okulları da kendileri gibi burunlu, a kardeş! Hele biz yabancı öğrencileri sinek gibi görüyorlar...” (Baykurt, 2016a, s. 2).

İlerleyen satırlarda sosyal hayatta görülen ayrımcılığın okullarda da öğrenciler arasında görüldüğü vurgulanmaktadır:

“Anacığımın boynuna sarıldım: ‘Bu gece konuş babamla!’ dedim, ‘ben bu okulu erteleyip çalışacağım...’ Ertesi gün babam çekti beni; anlattı, öğüt verdi. Ben de ona açık açık anlattım: ‘Babacığım, sen kendin ayırdında değil misin? Kaç arkadaşın var Almanlardan? Biz de öyleyiz okulda. Öğretmenler bile görmüyor çoğumuzu...’ (Baykurt, 2016a, s. 2).

Bu durum eserde genel olarak görülse de anne babaları tarafından ilgilenilen Türk öğrencilerin eğitim hayatlarında olumlu sonuçlar aldıkları da görülmektedir. “Video” adlı hikâyede işçi karısı, dört çocuk anası Hasibe’nin çocuklarına gösterdiği ilgi ve aldığı olumlu sonuçlar anlatılmaktadır.

En büyüğü Fatma 19, en küçüğü Deniz 13... Yolu açan da Fatma. Üniversiteye gidiyor. Öğretmenleri onu önce Gymnasium’a yolladı... Arada okula çağırırlar. Edip gitmez, gidemez. Hasibe koşar. Hatta çağırılmadan gittiği olur. Almancam az diye çekinmez, aklına gelen soruları sorar. Önceleri hiç anlamazdı. Boyuna “Jawohl! Jawohl!” derdi. Çocuklara bunun bile yararı oldu. “Anamız geliyor, öğretmenle konuşuyor!” diye dersleri sıkı tuttular.

Deniz’i de Realschule’ye ayırdılar. Öğretmeni: “Eğer biraz çaba gösterirse, Gymnasium’a geçirebiliriz...” dedi (Baykurt, 2016a, s. 15).

Görüldüğü üzere eğitim hayatları olumlu ilerleyen Türk öğrencilerin Gymnasiumlara, üniversitelere yükselebilmektedir. Burada bir ayrımcılık görülmezken “Karşılı Nine” adlı hikâyede Döne Nine oğlu Ali ile ilgili verilen bilgilerde yabancılar açısından sosyal bir

negatif ayrımcılık görülmektedir. “Ali hukuk bitirdi ama yabancı olduğu için avukatlık, yargıçlık yapamıyor. Sosyal danışman olarak iş buldu.” (Baykurt, 2016a, s. 45).

Almanya’daki eğitim sistemine örnek veren “İki Bacı” adlı hikâyede meslek edinmenin şartları ortaya konmaktadır. “Almanya’da meslek edinebilmek için, üç yıl, haftada üçer gün bir iş yerinde uygulama yapmak, iki gün de okula gitmek zorunlu. “Brotchen” denilen küçük ekmeği pişirecekler bile bu aşamadan geçer.” (Baykurt, 2016a, s. 74).

Soruyor bana: “Sen ondan mı çıktın?”

“Evet, ben çıktım, o kaldı...”

“Keşke onu da getirseydin, birlikte gelseydiniz!”

“Birlikteyiz; içimde oturuyor, ama dışarı çıkmıyor. Galiba bu şehirleri, hem de büyükleri sevmiyor...” (Baykurt, 2016a, s. 129).

3.6. Duisburg Treni Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.6.1. Duisburg Treni Öyküsü

Bu eserde Fakir Baykurt, genel olarak Almanya’ya göç eden Türk işçilerinin çalışma hayatlarını ve karşılaştıkları sorunlarını yirmi üç hikâyeye ile ele almaktadır. “Dil Kursu”, “Nisan Bir”, “Dokuz Taş”, “Damızlık” ve “Sarı Saçlı” adlı hikâyelerde dil, kültür ve eğitim sorunları ön plana çıkmaktadır.

3.6.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Türk işçiler, konuk işçi olarak geldikleri Almanya’da dil sorunuyla karşı karşıya gelmektedir. Bu sorun iş hayatlarında onları olumsuz biçimde etkilemektedir. Bazı kurumlar çalıştırdıkları yabancı işçilerin daha iyi uyum sağlamaları için dil kursları açmaktadır. “Dil Kursu” adlı hikâyede bu durum anlatılmaktadır.

Yurtlarında iş bulamadıkları için, akın akın Almanya’ya gelip bu azman fabrikalarda iş bulan yabancılar arasında Türkler çoğunlukta idi. İlk beş yüz, bin iken, giderek sadece bir tanesinde beş bin oldular. Toplam on dört bin işçinin içinde, suya karışmayan zeytinyağı gibi üste dolanıp duruyorlardı (Baykurt, 2015b, s. 8).

Fabrika yöneticileri ücret ödeyip sonunda bir Almanca öğretmeni tuttular. Özlük İşleri Bölümü'nün orta büyüklükte bir odasını derslik olarak ayırdılar (Baykurt, 2015b, s. 9).

Öğretim düzenli sürüyordu. Ama öğrenme olmuyordu. Umut verecek bir gelişme yoktu. Gerçi hepsi, “Der, Die, Das” demeyi başarıyordu ama hangisinin hangi adın başına geleceğini şaşıyorlardı (Baykurt, 2015b, s. 11).

“Git babam git! Öğrenilmez bu Almanca! Bir tek ‘o’ demek varken niçin öyle ‘er’, ‘sie’, ‘es’ çıkarıyorlar karşımıza?” (Baykurt, 2015b, s. 12).

Ancak görüldüğü üzere bu durum düşünüldüğü kadar kolay olmaz. Sağlam alt yapısı olmayan bu kurslar genel amaca hizmet etmez. Teoride dahi kavranmayan konular pratikte hiçbir fayda sağlamaz. İşçiler açılan kurslarda Almancayı öğrenemez ve dil sorunları devam eder.

Okullarda görülen dil sıkıntısına ise “Sarı Saçlı” adlı hikâyeden örnek vermek mümkündür. Türk işçi çocuğu olan Güler’in Almancası da dersleri de oldukça iyidir. Ancak yabancı olduğu gerekçesi ile Gymnasium yerine Hauptschule’ye yönlendirilir. Bu durum ailesinin ve Güler’in hoşuna gitmez ama buna mecburdurlar. Memnuniyetsizliklerini ve okul müdürünün ilgisizliğini şu satırlarda açıkça görmekteyiz:

Hauptschule’de Türk çocuklarıyla “Hazırlık” okudu. Amaç, Almancasını geliştirmekmiş. Bir dil daha nasıl geliştirdi ki? Almanca ağladığı, Almanca yalvardığı halde kimse dinlemiyordu.

Okul müdürü:

“Baylarım! Dikkatle dinlemenizi rica ederim! Alman okulları Türk okullarına benzemez! Son derece zordur! Çocuklarınızın geleceğini ciddi olarak düşünüyorsanız, önerilerimizi iyi dinleyin! Almancalarını pişirsinler! Bunun için biraz daha ‘Hazırlık Sınıfı’na devam etsinler! Baylarım! Lütfen ille Gymnasium ya da Realschule demeyin! Lütfen Hauptschule’lerimizi küçümsemeyin! Bunlar da iyi Alman okullarıdır! Hem de Türk çocuklarının durumlarına uygundur!” (Baykurt, 2015b, s. 139).

3.6.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Almanya’ya konuk işçi olarak gelen Türkler zamanla yerleşmeye başlar. Türk işçiler ilk olarak eşlerini daha sonra ise çocuklarını ve tüm ailesini yanına getirir. Bunlarla birlikte kaçınılmaz olarak kültür de Almanya’ya taşınır. İlk başlarda çatışma nedeni olan kültür farklılığı uyum sağlanmasıyla birlikte sorun olmaktan çıkar. “Nisan Bir” adlı hikâyede bu süreç oldukça açık biçimde aktarılmaktadır:

1960’tan sonra kömür ocaklarında, demir döküm fabrikalarında çalışmaya gelen Türkler, bir süre sonra kadınlarını, kızlarını getirdiler (Baykurt, 2015b, s. 31).

Almanya’da biraz yabancı düşmanlığı var ya. İkinci Dünya Savaşı’ndan önceki gibi çok fıkralar anlatılıyor. Okulda duyuyor Martina. Frau Töller, “Bu fıkralar eskiden Yahudiler içindi!” diyor. “Yabancı düşmanlığı açıkça Türk düşmanlığı oldu!” diye açıklama yapıyor. Münih’te, Köln’de, Dortmund’da Türklerin dükkânlarını yaktılar. Televizyon gösteriyor... (Baykurt, 2015b, s. 33).

“Domuzluklar yeniden hortluyor Almanya’da!” Burnundan burnundan soluyarak bağırıp çağırıyor: “Bu düşmanlığı kimlerin körüklediğini biliyorum. Türkler bedavacı değil burada. Dilenci hiç değiller. İşçi olarak çalışıyorlar. Bütün dünyanın işçileri kardeşler. Ocaklarda yanyana çalışıyoruz. Sürekli olarak artırıyoruz üretimi. Sürekli olarak eskisinden daha çok üretiyoruz. Alıklar, bozulan ekonomiyi Türklerden biliyorlar! Artan işsizliği onlar yarattı sanıyorlar. Kadınları çok doğuruyor diye kızıyorlar...” (Baykurt, 2015b, s. 33-34).

Yeni doğan Ertan altıncı çocukları oluyor. Frau Tuna çalışmıyor artık. Mayer İplik’te dört yıl çalıştı, bıraktı. Çocuk parası 1000 marka yakın tutuyor ayda (Baykurt, 2015b, s. 34).

Almanlar bu düzensiz göçe isyan etmektedir. Zamanla artan işsizliğin nedeni olarak konuk işçi olarak gelen yabancı işçiler ve onların aileleri görülmektedir. Bu durum da Almanların yabancı düşmanlığı yapmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz tutum karşısında Türkler her ne kadar sorun yaşasa da zamanla duruma alışır. Hatta çocuk sayılarının fazlalığından dolayı çalışma ihtiyacı dahi duymazlar. Bu durum da yabancı kültüre farklı bir uyum sürecini göstermektedir.

Almanya’nın yabancı işçileri seçerken gösterdiği titizlik bazı işçilerin zoruna gitmektedir. Damızlık adlı hikâyede Mevlüt Hoca bu durumu şu sözlerle eleştirmektedir: “Ne yaptıklarını görüyorsun. En babayiğit erkeklerimizi seçip götürüyorlar. Seçimi en iyi yapabilmek için kendi doktorlarını getiriyorlar. Akciğerinin, kalbinin, karaciğerinin, bel omurgasının, kol bacak kemiklerinin, hem de kafatasının ayrı ayrı filmlerini çekiyorlar...” (Baykurt, 2015b, s. 100).

En sağlıklı ve bedenen güçlü işçileri seçip fabrikalarda çalıştıran Almanlar buna rağmen bu yabancı işçilerden hiç de hoşnut değillerdir. “Dokuz Taş” adlı hikâyede Nargüzel, çalıştığı yerdeki memnuniyetsizliğini şu şekilde dile getirmektedir:

Temizlik dedin mi ölüyordu Almanlar. Yabancı işçilerin, özellikle Türklerin buna önem vermediğini söylemekten de üstün derecede tat alıyordu. Gene de fabrikanın pisliğini daha çok Türkler temizliyordu. Ustabaşılar Almandı, Türkleri ayırıyor, Türklere buyuruyorlardı. Bütün masaları, tezgâhları, tabanları yıkıyorlar, bantları siliyorlardı. Kovaları kaldırıp hortumları dürüyorlardı (Baykurt, 2015b, s. 59-60).

Bekâr ve yalnız bir kadın olan Nargüzel’in hayatının anlatıldığı hikâyede Nargüzel’in hayatını şu paragrafla özetleyebiliriz: “Hemen dibinden otoyol geçtiği için çok gürültü vardı şehrin o mahallesinde. Almanlar boşaltmış, Türkler doldurmuştu bu yüzden. Gürültülü diye kiralılar biraz düşmüştü. Nargüzel, Heim’den çıkıp taşındı hemen. Bağımsızlık hoşuna giderdi. Manastırda gibi sıkılıyordu Heim’da. Burada ikinci kattaydı dairesi.” (Baykurt, 2015b, s. 64).

Nargüzel, iş çıkışı arkadaşlarını evine davet eder ve onlara ikramda bulunmayı sever. Yine bir gün toplandıkları sırada evde geçen muhabbette Türklerin artık Almanya’ya alışması ve

bu kültüre uyum sağlaması gerektiği özetlenir: “ ‘Şanslı mı? Şans yoktur hiç! Baksana bizim gibi yaban elde işçi!’ Feyzi kulak kabarttı öteden: ‘Bir daha mı anlatayım? İşçinin yurdu çalıştığı yerdir. Yaban el filân deyip durmayın!’ diye bağırdı.” (Baykurt, 2015b, s. 69).

3.6.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Almanya’ya konuk işçi olan Türklerin eğitim sorunu Baykurt’un eserlerinde genel olarak anlatılmaktadır. “Sarı Saçlı” isimli hikâyeye bu sorun üzerine kuruludur. Hikâyede adı geçen Türk kızı Güler, dersleri ve Almancası iyi düzeyde olmasına rağmen istediği okula gidemez. Onun eğitim hayatı ve Almanya’da karşılaşılan genel eğitim sorunları özetle şu paragrafta anlatılır:

İlk yıllar iyi gitti işler. Güler, Protestan anaokuluna gitti. Dört yıl Alman ilkokulunda, Alman çocuklarıyla okudu. İlkokul biterken herkes bir süzgeçten geçiyordu. Kim nereye gidecek, ne olacak, öğretmenler karar veriyordu. O yıllar az Türk, az da Türk çocuğu vardı. Öyleyken umduğu olmadı. “Gymnasium” denilen, önu üniversiteye açık liselerden birini istiyordu Güler. Doktor olacaktı. Erkek doktorlar gibi önlük giyecek, kulaklık takacak, çantası elinde, mahalle mahalle dolaşp yoksul hastalara bakacaktı. Önu sadece işçiliğe açık “Hauptschule” denilen ortaokula ayırdılar. İkisinin arasındaki “Realschule”ye bile gidemedi. Çok kızdı babası. Anası ağladı ağladı, yüz gün aktı gözyaşları. Kendisinin de bütün umutları kökten kırıldı (Baykurt, 2015b, s. 138-139).

Çocukların %92’si Hauptschule’lerde toplandı. Birazı da “Sonderschule” denilen geri zekâlılar okuluna gidiyordu. Okul müdürleri, eğitim işlerinin iç yüzünü dünyada sadece kendileri biliyor gibi, bu okulları da savunuyorlardı (Baykurt, 2015b, s. 139).

İsteddiği mesleği yapması için okul hayatında önu kapanan Güler bu durumu oldukça içerler. Ancak kendini bırakmaz ve çabalamaya devam eder.

Güler’e ne olduysa bundan sonra oldu. Almanca konuşmak istemedi hiç. Almanya’da okumak istemedi. Elinden gelse bir tek gün eylenecek, dönüp yurda gidecekti. Son derece onuru kırılmış görüyordu kendini (Baykurt, 2015b, s. 139).

Berber çıraklığı için başvuran Güler’e

“Bayan Ösdemir, bu meslekte yabancılara yerimiz yok...”

Vereceği savaşımın büyük olacağını o an anladı: “Yabancı olduğumuzu bilgisayarlarınıza da öğretmişsiniz!” dedi hafif alaylı. “Ben on dört yıldır Almanya’dayım. Nasıl hâlâ yabancı oluyorum? Babam Almanya’ya geldikten sonra doğdum. Burada anaokuluna, ilkokula, ortaokula gittim. Ne yabancılığı?” İçinden “Diren kızım Güler! Sakın geri basma!” dedi.

“Almanca’yı iyi konuşuyorsunuz. Ama yanıtımız değişmeyecek ne yazık...” (Baykurt, 2015b, s. 142).

Aldığı olumsuz cevap üzerine Güler, Çalışma Müdürlüğü’ne giderek şikâyetle bulunur. Ancak buradan aldığı cevap daha da içler acısı olacaktır. Kurum müdürünün cevabı Almanya’daki yabancı işçilere karşı olan olumsuz tutumu gözler önüne sermektedir:

“Evet Almancanız iyi. Berberlik yapabilirsiniz. Çünkü bu meslekte çalışanların her konuda düzgün konuşabilmesi gerekir. Kara saçlıların istenmeyişi ise, son yıllarda gelişen yabancı düşmanlığı ile ilgili. Meslek seçimlerini yönlendirmek için kamuoyu eğilimlerine dikkat ediyoruz. Almanya’da kara saçlı berberlerle satıcılara tepki artıyor...” (Baykurt, 2015b, s. 143).

Bu cevap karşısında ise Güler, saçlarını sarıya boyama kararı alır. Çıraklık eğitimini almasına rağmen sırf siyah saçlı olduğu için mesleğini yapamayan Güler’e bu kararın aldırılması oldukça üzücüdür. Ancak o vazgeçmez ve kararını uygulayarak saçlarını sarıya boyatır ve kuruma tekrar başvuru yapar.

3.7. Gece Vardiyası Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.7.1. Gece Vardiyası Öyküsü

Fakir Baykurt bu eserinde, Yurt dışına çalışmaya gelen Türk işçilerinin günlük yaşamda karşılaştıkları dil, kültür ve eğitim sorunlarına değinmektedir. Eserde yirmi iki hikâye mevcuttur. “Parkta”, “Frau Duman”, “Sıfır Sıfır”, “Melhem”, “Yangın”, “İşçi İle Dişçi”, “Yurda Giden Kızlar” isimli hikâyelerde karşılaşılan dil, kültür ve eğitim sorunları örneklerle işlenmektedir.

3.7.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

İnsanın kendini ifade edebildiği en önemli unsur şüphesiz dildir. Yabancı bir ülkede farklı dilin konuşulduğu bir çevrede dil faktörü günlük hayatta birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. “Parkta” adlı hikâyede Saraycıklı Sultan’ın yaşadığı olay bu durumun örneklerinden yalnızca bir tanesidir. Parkta oturmakta olan Saraycıklı Sultan hapsirince orada bulunan Oma Tante Elke “Gesundheit!” der. Sultan Almanca bilmediği için bunun anlamını yanında oturan Fatma’ya sorar. Fatma da tam olarak bilmeyip yanlış çevirince ortalık karışır. Sultan’ın kızı Elif Almanca bilir. Olaya müdahil olur:

Tante Elke, umutla kalkıp Elif’in yanına geldi o sırada: “ Sevgili Fräulein! Bu hanıma siz anlatın bitte! Kendisi birkaç kez hapsirdi. İnsanlık öldü mü? Ben de ‘Gesundheit!’ dedim. Kötü bir şey dediğimi sandı, bağırıp çağırmaya başladı. Anlatın bağırmasın bitte!” (Baykurt, 2015c, s. 65).

Sonra Elif, annesi Sultan’a durumu anlatır. Sultan utanır sıkılır sonunda özür diler. Olay açığa çıktıktan sonra da hâllerinden utanarak: “Boğazköylü Fatma ‘Anam! Bu Almancanın

ucu başı belirsiz!’ dedi. Kadın ‘çok yaşa’ diyor, biz ‘eşek oğlu eşek’ anlıyoruz. Aşk olsun valla!’ (Baykurt, 2015c, s. 65).

Almanca’yı öğrenmek Türklere günlük hayatlarında oldukça fayda sağlamaktadır. Ancak zamanla Türk çocukları ana dilleri olan Türkçeyi bırakıp yalnızca Almanca konuşmayı tercih eder. Bu durum da bazı Türk vatandaşları tarafından hoş karşılanmaz. “Frau Duman” adlı karısını dışçıye getiren Mehmet’in Türkçe bilmeyen Türk kökenli kıza karışı tavrı da bu durumu gösterir:

Mehmet Ali, dışçı Achim Langer’i biliyordu. İki kez mi, üç kez mi gelip gitmişti. Bastı kapısının ziline. Üç yardımcısı vardı Doktor Langer’in. Biri Türk işçisi Bandırmalı Raif’in Alman Heike’den olma kızıydı. Mavi gözlü bir turnaya benziyordu. Ama bugün onun, yarın bunun motosikletinin ardında, ayda bir oğlan değiştiriyor, tek sözcük de Türkçe bilmiyordu. Kapıyı o açtı. Mehmet Ali usulca, “Değmezsin ama...” dedi içinden, selâmladı gene de Rose’yi... (Baykurt, 2015c, s. 106).

“Sıfır Sıfır” adlı hikâyede bir taraftan işçi olarak çalışan bir taraftan da dil okuluna giderek Almanca öğrenmeye çalışan Sarızlı Veysel hakkında bir kesit sunulur. Bu kesitte o yıllarda Almanya’da dil öğrenmenin de kurslar aracılığıyla hiç de kolay olmadığı görülmektedir. “Wesel’e bağlı Issum kasabasında Almanca öğrenmeye çalışan Sarızlı Veysel kendini, Tyssen’de dökümcü olarak çalışan dayısının yanında oturuyor göstermişti... Oturma izni alamazsa Issum’daki dil okulundan atacaklardı. Çok korkuyordu.” (Baykurt, 2015c, s. 81).

Melhem adlı hikâyede iş kazası sonucu ayaklarında büyük hasar meydana gelen Haydar Güvercin’in doktorla arası iyi değildir. Çünkü Haydar dil bilmediği için Alman doktora ağrılarını, çektiği sıkıntıları tam olarak anlatamaz. Bu durum da onun canını oldukça sıkır:

“İki türlü melhemi vardı, ikisi de bitmek üzereydi. Biri hiç fayda vermiyordu. ‘Gavur doktora çok kızıyorum! Hep o iyi gelmeyenenden, fayda vermeyenden yazıyor! Yahu adam şundan, hatta daha etkili varsa ondan yazsana! Hayır, ille berikinden yazacak!’ Ah, yeterli bir Almancası olsa, bu isteğini çatır çatır anlatsa ne iyi olurdu! Ama yapamıyordu. ‘ja ja!’ deyip geçiyordu sıkışınca” (Baykurt, 2015c, s. 147).

3.7.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Yurt dışında yaşayan Türklerin dil bilmeme sorunu günlük yaşamlarını da oldukça olumsuz etkilemektedir. Kendilerini ifade edemeyen, sorunlarını diler getiremeyen vatandaşlar aynı zamanda sosyokültürel bir bunalımla da karşı karşıya gelmektedir.

“Sıfır Sıfır” adlı hikâyede resmî kurumda sıra bekleyen Türk vatandaşı Safinaz’ın yaşadığı sorun bu duruma örnek gösterilebilir. Yabancılar dairesinde sıra bekleyen Safinaz sıkışır. Kimse lavabonun yerini bilmez ve kimsenin dili lavabonun yerini sormaya yetmez. Bir

bayan görevlinin lavabo olarak girdiği kapının önünde beklerler ancak kimse Safinaz'ın derdini anlatma cesareti bulamaz. Mahmut:

“Yahu millet! İçinizde bir Almanca bilen yok mu? Şimdi bu bayan çıkacak. Anlatın da bizim hatun iki dakika için giriversin! Müslümana eziyet çektirmek haramdır... Bitte millet!”

Ama kendine güvenen bir Allah'ın kulu çıkmadı. Çoğunluk, “Şimdi Almanca olarak ‘Yengemiz sıkışmış!’ nasıl denir; ‘Kapıyı açık bırakın da iki dakika için giriversin!’ nasıl anlatılır?” diye düşünüyordu. Kimse bir anlatım kolaylığı bulamıyordu.

...

Birkaç dakika sonra içerdeki bayan çıktı. Dışardaki deliğe soktuğu anahtarı kıvrıyordu. Mahmut koşup vardı: “Enschulgiden Sie bitte...” dedi. “Meine Frau çok sıkıştı! Bitte yalnız iki Minuten izin ver! Sade iki dakika!” dedi.

Bayan görevli anahtarı çıkarıp cebine soktu. Hiçbir şey söylemeden yürüyüp gitti. Geride uzun, buruk bir gülüşme kaldı... (Baykurt, 2015c, s. 82-83).

Almanya'daki Türk işçiler ve aileleri, dil bilmemenin getirdiği sorunla birlikte sosyokültürel açıdan zorluk çekmektedir. Kendini çevresine ifade edemeyen, sorunlarını dile getiremeyen Türkler sosyokültürel bakımdan da kendilerini aşağıda görmektedir.

3.7.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Eğitim sorunu sıkça karşılaşılan bir sorundur. Dil yetersizliği eşliğinde boy gösteren eğitim sorunu hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. “Yangın” adlı hikâyede işçi karısı Meryem ile Hatice'nin kavgası sırasında çocukların eğitim hayatından kesit sunulmaktadır: “O sırada Meryem'in büyük oğluyla küçük kızı üç yıldır gidip durdukları, ama bir şey anlamadıkları Alman okulundan geldiler. Kız, iki lokma bir şey yiyip Kuran Kursu'na gidecekti.” (Baykurt, 2015c, s. 53).

Görüldüğü üzere çocuklar bir yandan dilini anlamadıkları Alman okullarına giderken bir taraftan da dinlerini öğrenmek maksadıyla Kuran kurslarına gitmektedirler. Bu durum da ne Almancalarından ne Türkçelerinden ne de din eğitimlerinden istenen verimi almalarını sağlamaktadır.

Yurt dışına çalışma maksadıyla giden işçilerimiz ailelerini yanlarına alırken onlara daha kaliteli bir hayat vadetmektedir. Eşlerine rahat bir yaşam çocuklarına da kaliteli bir eğitim hayatı sunacaklarını düşünmektedirler. Ancak durum genel olarak beklendiği şekilde ilerlemez. “İşçi ile Dişçi” adlı hikâyede yer alan Köseler köylü Hüseyin, oğlu Adnan'ı bir hevesle getirmişti Almanya'ya: “Adnan büyüdü, ama sınıfları düzenli geçemedi. Düzenli okuyamadı. Geri zekâlılar okulundan sanat kurslarına aktardılar. Çok gücüne gitti

çocuğuna geri zekâlı denilmesi. Oysa mühendis, hem de yüksek mühendis olacaktı!” (Baykurt, 2015c, s. 112).

Almanya’daki Türk çocuklarının Almancaları büyük oranda bu hikâyelerdeki gibi vasatın çok altında kalmaktadır. Elbette Almancayı tam manasıyla öğrenen Türk çocukları da nadir de olsa mevcuttur. “Yurda Giden Kızlar” adlı hikâyede Krefeld’de tekstil öğrencisi olan Ayşe’nin Almancası yurda dönüşte uçakta karşılaştığı Alman çiftin dikkatini çeker:

Birden bulutların üstüne çıktılar. Düşlerden bir kırlıkta akıp gidiyorlardı. Bir Alman karı kocanın yanına oturuyordu Ayşe. Birkaç gün sonra ‘Weihnachten’ başlıyordu. Münih’teki akrabalarının yanına gidiyorlardı. Ayşe’nin Türk olduğuna zor inandılar. Böyle güzel Almanca konuşan Türk’e rastlamamışlardı hiç. Tekstil öğrencisi olduğunu öğrenince ‘Hımm!’ ettiler. ‘Okullarımız öğretmiş!’ diye övünme duyduklar (Baykurt, 2015c, s. 159).

3.8. Telli Yol Adlı Esere Ait Bulgu ve Yorumlar

3.8.1. Telli Yol Öyküsü

Almanya’da kaleme aldığı son hikâye kitabı olan “Telli Yol”da Fakir Baykurt, Almanya’da hayatlarını sürdüren Türk işçilerinin oraya uyum süreçlerini bizzat kendi gözlemlerine dayanarak aktarmaktadır. Eserde toplamda yirmi iki hikâye bulunmaktadır. “Kırık Kol”, “Semizotu”, “Mirza 50”, “Güz Dayacağı”, “Oss Camisi”, “Telli Yol” adlı hikâyelerde bu sorunlara örnek olaylar anlatılmaktadır.

3.8.2. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Dil Sorunları

Yurt dışına göç eden Türklerin ilk karşılaştıkları problem şüphesiz dil sorunudur. İlk olarak basit gündelik kelimeleri öğrenen Türkler zamanla Almancayı öğrenmeye gayret gösterir. Bu durumun neticesi olarak Türkçe-Almanca karışık bir konuşma yapısının ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Almanya’da doğan Türk çocukları da iki dilli olarak dünyaya gelmektedir. “Kırık Kol” adlı hikâyede, evin en küçük çocuğu Gülendem kolunu kırar. Hastanede tedavisinin ardından kendine gelir. “Gülendem birden sordu: ‘Benim cici bebeğim nerede? Wo ist die meine Schönste?’ Hem Türkçe, hem Almanca konuşuyor.” (Baykurt, 2016b, s. 26).

“Mirza 50” adlı hikâyede, Mardinli Süryani olan Mirza ve Mecide çifti yirmi senedir Almanya’da yaşamaktadır. Onlar için dil sorunu yok denecek kadar azdır. Hatta çok dilli bir aile yapılarının olduğunu şu satırlarda görmekteyiz:

Mecide şimdi kıyamet derdinde değil hiç. Onun derdi tasası kocasının gizini öğrenmek. Almanla Almanca, Türkle Türkçe, Kürtle Kürtçe konuşuyor. Süryanice evde bile seyrek geçiyor. Çocukların Almancası hepsinden baskın. O yüzden ev dilleri Almanca oldu gitti. Mecide yirmi yılın on beşinde hep Almanlarla çalıştığı için iyi anlıyor (Baykurt, 2016b, s. 126).

Almanya’da yıllarca işçi olarak çalışan Türk işçiler zamanla Almancayı öğrenir ve günlük hayatta rahatça Almancayı kullanır. Bütün kelimelere hâkim olmasalar da genel olarak Almanca kelime hazineleri kendilerine yetmektedir. “Semizotu” isimli hikâyede fabrika arkadaşı olan Alman Karl ile Metin diyalog hâlinde: “Karl, ‘Bizde yoktur keçi peyniri!’ dedi. Metin, ‘Sizde semizotu da yoktur!’ diye anlatacaktı, o an Almancasını bulamadı, vazgeçti.” (Baykurt, 2016b, s. 34).

3.8.3. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Kültür Sorunları

Yurt dışına göçen Türkler dil sorunuyla birlikte kültür farklılığıyla da karşı karşıya kalır. Farklı bir kültüre giren Türkler asosyal kalarak kendi içlerine kapanır. Almanlar ise Türklerin ve yabancı işçilerin yurtlarına gelmesiyle işsiz kalmalarını bahane ederek yabancı düşmanlığı yapar. Zamanla artan yabancı düşmanlığı iyice artarak fiziksel saldırıya dönüşür. Bu düşmanlığı yapan küçük bir kesim olsa da Türkleri ve yabancı işçileri tedirgine eder.

Sürekli diken üstünde olan Türkler gruplaşarak kendilerini bu tehditlere karşı korumaya çalışır. Yıllarca Almanya’da çalışarak Alman ekonomisine katkıda bulunan Türk işçiler kendilerinin yabancı olarak görülmesine sitem eder. “Güz Dayağı” adlı hikâyede birahane toplanan Alman grubun kendilerine saldıracağını düşünen Türkler gruplaşır ve Alman gruba saldırır. Alman vatandaşlarına saldıran Türkler karakolda ifade verirken kullanılan bu sözler Türklerin sitemini ve yılgınlığını gösterir niteliktedir:

Kıdemli komiser Helmut Palzmann soruyor: “Çıldırдың mı siz, ne yaptınız? Niçin saldırdınız kendiliğinde eğlenen insanlara?”

“Niçin saldırmayalım?” diye yanıt verdi ilk olarak Alanyalı Arif. “Onlar evleri kundaklasın, sekiz onumuzu yaksın; biz susalım! Yeter sessiz kaldığımız! Bitti artık! Bundan sonra bize kimse saldıramaz! Artık kendi güvenliğimizi kendimiz sağlayacağız! Biz yabancı değiliz! Burda doğduk, büyüdük! Burda okuduk! Burda iş aldık, çalışıyoruz! Kimseden beleş ekme yemiyoruz, karnımızı çalışıp doyuruyoruz!” (Baykurt, 2016b, s. 91).

İlk zamanlarda maruz kalınan yabancı düşmanlığı yıllarca Türkler ve yabancı işçiler tarafından korku vesilesi olur. Bu tehlide karşı devamlı tetikte olan işçiler haklarını arayarak onlarla mücadele etmeye kalkar.

3.8.4. Eserden Hareketle Türklerin Karşılaştığı Eğitim Sorunları

Eğitim sorunu Yurt dışındaki işçilerin çocukları için olmazsa olmaz problemlerdendir. Dil sorunu ile orantılı olarak ortaya çıkan eğitim sorunu çocuklar için okul hayatını çekilmez kılmaktadır. Esere adını da veren “Telli Yol” adlı hikâyede işçi çocuğu olan Şerafettin’in sıkıntıları dile getirilir:

Bu Almancılığın kime ne yararı oldu anlamam, ama Şerafettin’e zararı kesin. Önce baba, ardından ana Almanya’ya işçi yazılıp gidince onu yurttan bıraktılar. Nine, dede yanı gene iyi; ama dayı amca, yengeler yanı zor. Üç yıl sonra bir göturdüler. Dört yıl sonra çağı geçmeden biraz yurt kültürü alsın, Türkiye’nin dilini geliştirsın diye geri getirdiler. İki yıl sonra gene göturdüler. Kevgir gibi delik deşik ettiler ruhunu. Varsın yurttan okusun diye yatılı okula verdiler. Birinde yapamadı, öbürüne verdiler. Hiçbirinde güler yüz, tatlı dil bulmadı. Şerafettin’in çocukluğu efin tufun oldu (Baykurt, 2016b, s. 154).

Babası İbrahim Ağa, Almanya’ya işçi olarak gidince o yurttan okul hayatına devam eder. Ancak ailesinden yoksun olması eğitim hayatını olumsuz etkiler. Sürekli okul değiştirir. İbrahim Ağanın büyük kızı ise Almanya’ya gelir ve eğitim hayatına burada devam eder. “Büyük kız Zeliha Alman okulunda iyi okudu. Öğretmenleri ‘Realschule’ye ayıralım, olgunluk versin.’ dedi: ama kız çocuğunu kısıdan çevirmek iyidir diye İbrahim Ağa Ticaret Lisesi’nden beriye döndürdü. Harita okumayı falan iyi bilir.” (Baykurt, 2016b, s. 155).

İnsanların yaşam adını verdiği deniz bir büyük canavar; Şerafettin’i gene kopardı ana babasından, arkadaşlarından. Bu kez Malatya’daki liseye gitti. Çünkü İbrahim Ağa’nın kafasını Almanya’da Türk çocuklarını hep Hauptschule’ye, Sonderschule’ye tikiyorlar diye doldurmuşlar. “Gidip liseyi, orda bitirsin, gelsin burda üniversite okusun. Ben oğlumu okutmak istiyorum. Çünkü akıllı!” (Baykurt, 2016b, s. 157).

Eğitim hayatındaki bu dalgalanmalar Şerafettin’i iyice yoldan çıkarır: “Hepsi ters tepti, Malatya’dan dönüşte Alman arkadaş edindi. Onunla durmadan kiliseleri dolaştı. Sonunda törenle Neu Apostoller’e katılıverdi.” (Baykurt, 2016b, s. 157).

Ailelerin eğitime bakışları çocukları üzerinde oldukça etkili olmaktadır. İlgisiz ailelerin çocukları genellikle Hauptschule ve hatta Sonderschulelere gitmektedir. Almancayı biraz söken ve ailesinden destek alan çocuklar ise Realschule ve hatta Gymnasiumlara kadar yükselebilmektedir. “Güz Dayağı” adlı hikâyede geçen paragrafta buna örnek vardır.

“Birden Heumaden mahallesinde Mahmut Yıldırım’ın telefonu çaldı. Kendisi belki henüz yolda. Karısı Fatma mutfakta börek yapıyor. Oğlu İbrahim okuldan sonra masa tenisine diye çıkıp gitti. Telefonu ağabeyiyle birlikte Realschule’de okuyan Hatice açtı.” (Baykurt, 2016b, s. 86).

Türk işçilerinin çocukları, Almanya’da yalnızca Almanca veya Türkçe dersler görmez. Dil öğreniminin yanı sıra bir taraftan da din eğitimi almaktadır. “Oss Camisi” adlı hikâyedeki şu paragrafta bu bilgiye ulaşıyoruz:

Mustafa bizi caddenin ağzına kadar getirdi. Yakınlarda bir başka caminin kız koleji açtığını, 120 kadar öğrenci toplayıp hem de yatılı eğitim yaptığını anlattı. “On üç, on dört yaşında kızlar; hepsi Oss’tan ya da Hollanda’dan değil, Belçika’dan, Almanya’dan gelir. ‘Kötü yola sapacağına varsın okusun!’ der babaları. Kuran ezberler, ilâhi öğrenirler. Topluma kız hafız da gerekiymiş. Yarın evlerde mahallelerde Kuran okur, geçimlerini bulurlarmış. Böyle düşünür babaları...” (Baykurt, 2016b, s. 104).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Sanayileşen dünya ile birlikte gelişmeye çalışan ülkelerde fabrikalaşma artmıştır. Artan sanayileşme ile ortaya işçi bulma sıkıntısı doğmuştur. Büyük savaştan yeni çıkan Almanya genç ve dinç işçi bulmakta zorlanmıştır. Bu sebeple çevre ülkelerden işçi göçü alımıyla bu sorunun önüne geçmeyi amaçlamıştır. İşçi alınan ülkeler arasında İkinci Dünya Savaşı'na girmeyen Türkiye de bulunmaktadır.

Yurt dışına yapılan bu işçi göçü kapsamında çoğunluğu Almanya'ya olmak üzere pek çok Türk vatandaşı yurt dışına göç etmiştir. Bu göç sonucunda Türkler, yurt dışında bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Farklı bir coğrafya, farklı bir dil ve farklı bir kültürle karşılaşan Türk işçiler kaçınılmaz olarak kültür şoku yaşamıştır. Yaşanan bu problem durumları resmî belgelerde açıkça görülmektedir. Ancak bizim amacımız resmî belgelerden ziyade edebî eserlere bu sorunların ne denli ve ne şekilde yansıdığını araştırmaktır.

Çalışmamız kapsamında 1979 yılı sonrasında Almanya'da eserler veren yazar ve öğretmen Fakir Baykurt'un Yüksek Fırımlar (1983), Koca Ren (1986) ve Yarım Ekmek (1997) adlı romanları ile Gece Vardiyası (1982), Barış Çöreği (1982), Duisburg Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992) ve Telli Yol (1998) adlı öykü kitapları incelenmiştir. Bu eserlerde yurt dışındaki Türklerin yaşadığı dil, kültür ve eğitim sorunlarının işlenip işlenmediği irdelenmiştir. Araştırma sırasında Fakir Baykurt'un adı geçen eserlerinde bu sorunların gayet açık şekilde işlendiği görülmüştür. Bulgu ve yorumlar kısmında bu eserler ayrı ayrı

ele alınarak eserlerde yer alan yurt dışındaki Türklerin karşılaştığı dil, kültür ve eğitim sorunları alt başlıklar hâlinde verilmiştir.

Eserlerde görülen dil sorunu yediden yetmişe tüm göçmen Türkler için geçerlidir. Türkiye’den gelen birinci kuşak işçiler evden işe işten eve bir süreç takip ettikleri için Almancayı öğrenme imkânı bulamamıştır. “Yabancı Olmak Pek Zormuş” adlı hikâyede otuz yıldır Almanya’da yaşayan Şefik’in dil sorunu bu duruma örnektir: “Almancayı da tam öğrenemedim. İş yerinde sözcük konuşulmuyor, sanki yasak. Kahveye, biraevine de gitmem. Evde Türkçe kaset, Türkçe gazete... Alman komşularla oturup kalkma desen hiç olmuyor. Onların da kendi sorunları var. Bir yanlış adım atıp polise düşsem derdimi anlatamam diye korkarım.” Bu sözlerle Şefik Almancayı öğrenememe nedenini ve bunun sonucunu açıkça ifade eder.

İşçilerin yanlarına gelen eşleri ve çocukları için de aynı durum geçerlidir. Eşlerinin yanına gelen kadınlar genelde evlerinden çıkmaz, çıksalar dahi Türk komşularıyla birlikte zaman geçirirler. Bu durum da Almancayı tam olarak öğrenememelerine neden olmaktadır. İşçi çocukları ise Türk okullarından ayrılıp dilini bilmedikleri bir okula devam etmek zorunda kalırlar. Almanca bilmemeleri üst üste sınıfta kalmalarına ve asosyal olarak hayatlarına devam etmelerine neden olur.

Almanca bilmeme sorunu çeşitli sıkıntıları da beraberinde getirir. “Sıfır Sıfır” adlı hikâyede Almanya’da resmî dairede sıra bekleyen Türk vatandaşı Safinaz’ın yaşamış olduğu durum bu olaylara örnek olarak gösterilebilir. Sıra bekleyen Safinaz sıkışır ancak çevresindeki Türklerden kimse lavabonun yerini bilmez. Bununla birlikte kimsenin Almancası da lavabonun yerini sormaya yetmez. Bir bayan görevlinin lavabo olarak girdiği kapının önünde beklerler ancak kimse Safinaz’ın derdini anlatma cesareti bulamaz. Kimsenin Almancası resmî kurum görevlisiyle konuşmaya yetmez. Trajikomik bir olayı betimleyen Fakir Baykurt dil bilmeme sorununun Türkler için ne kadar çeşitli problemleri ortaya çıkardığını gözler önüne serer.

Ele alınan eserlerde tespit edilen bir diğer husus da Almanya’daki Türklerin iki dilli bir konuşma/yazma biçimidir. Türklerin Almancayı tam öğrenememesi ve Türkçe-Almanca karışık bir dil kullanması “Almanya Türkçesi” ya da “Türk Almancası” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. İki dilliliğin birçok olumlu yönü olduğu bilinse de bilinçsiz bir şekilde

Türkçe-Almanca karışık bir dilin konuşulması/yazılması bireylerin kendilerini ifade etmelerinde çeşitli problemleri ortaya çıkarır.

Fakir Baykurt'un Almanya'da kaleme aldığı eserlere bakıldığında Almanya'ya göç eden Türklerin yaşamış olduğu dil, kültür ve eğitim sorunları eserlere çok net yansımıştır. Araştırmamız kapsamında incelenen güncel çalışma, resmî belge ve raporlardaki istatistiklere bakıldığında ise göçün ilk yıllarında yaşanan bu problemlerin günümüzde azalarak etkisini devam ettirdiği görülmektedir.

4.2. Öneriler

Fakir Baykurt'un eserlerinde Almanya'daki Türklerin yaşadıkları dil, kültür ve eğitim sorunları oldukça açık örneklerle verilmektedir. Yurt dışına Türk işçi göçünün üstünden yarım asırlık bir süre geçmesine rağmen güncel makale ve araştırma sonuçlarına bakıldığında yurt dışındaki Türklerin son yıllarda da aynı sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik en önemli sorumluluk Türkiye Cumhuriyeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ilgili kurumlarına düşmektedir.

Yapılan araştırmalara ve incelenen eserlere bakıldığında Almanya'ya göç eden ilk kuşak Türklerin oldukça zor dönemlerden geçtiği görülmektedir. İkinci kuşak ve ardından gelen kuşakların bu dönemleri biraz daha kolay atlattığı ve bulundukları ortama daha kolay uyum sağladığı görülmektedir. En önemli sorun olan dil problemi halledildikçe yaşanan olumsuzlukların azaldığı anlaşılmaktadır. Türkler için Almanca öğrenme düzeyi arttıkça yaşanan uyumsuzluk süreci en aza inmektedir. Bu noktada önemli olan, Türk çocuklarının ilk olarak anadilleri olan Türkçeyi öğrenmeleri ardından yaşadıkları ülkenin diline hâkim olmalarıdır. İkinci bir dili öğrenmenin en temel yolu anadile hâkim olmaktan geçmektedir. Bu kapsamda çocukların anadili eğitimi almaları ve anadillerini etkin biçimde kullanabilmeleri sağlanmalıdır.

Yurt dışındaki Türklerin uyum sorunlarının büyük bir kısmının da eğitim hayatlarındaki problemlerden kaynaklandığı görülmektedir. Bilinçli ebeveynler sayesinde bu uyumsuzluk süreçleri en aza indirilebilir. Ele alınan eserlerdeki ve araştırmalardaki ebeveynlerin, çocuklarının eğitime özen göstermedikleri görülmektedir. İlgisiz ebeveynler de çocukların eğitim ve okul hayatına uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Bu konuda ebeveynler bilinçlendirilmelidir.

Araştırmamız kapsamındaki uyumdan kasıt asla asimile olmak değildir. Çocuklar Almanca derslerinin yanında Türkçe ve Türk kültürünün öğretildiği derslere de özen göstermelidir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının kendi kimliklerinin farkında olan bir birey olmaları amaçlanmalıdır. Bu konuda Türk çocukları ve ebeveynleri bilinçlendirilmelidir.

MEB kapsamında Yurt dışındaki Türklerin Türk dilini ve Türk kültürünü öğrenmeleri amacıyla Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Programları oluşturulmuştur. Ancak araştırmalara bakıldığında gerek öğrencilerin gerekse ebeveynlerin Türkçe ve Türk Kültürü derslerine gereken önemi vermedikleri görülmektedir. Eğitim şüphesiz sürekli gelişen bir unsurdur. Türkiye’deki bir öğrenci ile Almanya’da ki bir öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarının aynı olması beklenemez. Buna binaen Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin içeriğinde öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler yapılırken Almanya’daki Türk öğrencilerin, velilerin ve tüm bunları gözlemleyen Türk öğretmenlerin görüşleri alınmalıdır.

Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşların Türkçeyi ve Almancayı bilmeleri önem arz etmektedir. Ana dilleri olan Türkçeye hâkim olmaları yaratıcı ve etkili düşünmelerine imkân verirken Almancaya hâkim olmaları günlük sosyal hayatına ve iş hayatına katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda iki dilin de etkili öğrenilmesinde Almanya ve Türkiye’nin ilgili kurumlarının düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir.

Almanya’da yaşayan Türklerin orada göçmen olduklarına ve Almanya’da oldukları sürece iş imkânlarının azalacağına yönelik bir düşünce ortaya çıkmıştır. Bu düşünce etkisinde olan Almanlar tarafından Türk vatandaşlarına yönelik dışlama, ötekileştirme kısaca yabancı düşmanlığı yapıldığı görülmektedir. Bu yabancı düşmanlığının önüne geçilmesi yalnızca Türkler için değil bütün göçmen vatandaşlar için önem arz etmektedir. Bu ırkçı söylem ve tutumların yok olması için önlemlerin alınması gerekmektedir.

Belirtilen düzenlemeler yapıldığında Almanya’daki Türk öğrencilerin eğitim düzeylerinin artacağı düşünülmektedir. Dil sorununu halleden Türk öğrenciler, Alman eğitim sisteminde öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin bulunduğu sınıflara gitmekten kurtulacaktır. Bu durum da onların asosyal, utangaç ve özgüvensiz olmalarının önüne geçecektir. Almanya’daki kurumlarca danışmanlık ve rehberlik hizmeti sağlandığında Türk öğrencilerin eğitim sorununu halledecekleri düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, Y. (2010). *Fakir Baykurt'un romanlarında toplumsal gerçekçilik*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2005). *Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*. Ankara. <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/arastirmalar/almanya.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Arslan, M. (2006). Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 233-245. https://www.researchgate.net/publication/309202452_ALMANYA'DAKI_TURK_ISCI_COCUKLARININ_EGITIM_SORUNLARI sayfasından erişilmiştir.
- Balık, M. (2010). Fakir Baykurt, *Türk Dili Dergisi*, 98(700), 825-832.
- Baykurt, F. (2015a). *Barış Çöreği*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2016a). *Bizim İnce Kızlar*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2015b). *Duisburg Treni*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2015c). *Gece Vardiyası*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2003). *Koca Ren*, İstanbul: Adam.
- Baykurt, F. (2016b). *Telli Yol*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2007). *Yarım Ekmek*, İstanbul: Literatür.
- Baykurt, F. (2008). *Yüksek Fırınlr*, İstanbul: Literatür.

- ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü. (2014). *Yurtdışındaki vatandaşlarımıza ilişkin gelişmeler ve sayısal bilgiler 2014 yılı raporu*. http://www3.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/diyih/doc/2014_yillikrapor sayfasından erişilmiştir.
- ÇSGB - DİYİH Genel Müdürlüğü. (2015). *Yurtdışındaki vatandaşlarımıza ilişkin gelişmeler ve sayısal bilgiler 2015 yılı raporu*. http://www3.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/diyih/doc/2015_yillikrapor sayfasından erişilmiştir.
- Demirbaş, H. (2014). *Eğitim-Kültür Açısından Avrupa'daki Türk Çocukları Sorunlar ve Çözümler*, Ankara: Nobel Yayınları. http://www.academia.edu/21720210/E%C4%9FitimK%C3%BClt%C3%BCr_A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_Avrupa_daki_T%C3%BCrk_%C3%87ocuklar%C4%B1_Sorunlar_ve_%C3%87%C3%B6z%C3%BCmler sayfasından erişilmiştir.
- Dervişoğlu, E. (2016). Fakir Baykurt'un Almanya öykülerinde Türk göçmen çocukları, *Göç Dergisi*, 3(1), 5–28. <http://tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/60> sayfasından erişilmiştir.
- Ekiz, T. (2007). Avrupa Türk Edebiyatı ve Bir Temsilcisi: Emine Sevgi Özdamar. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences*, (7), 33-47. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cankujas/article/view/5000004439/500-0004949> sayfasından erişilmiştir.
- Kaplan, M. (2012). *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü Bugünü. *Journal of Turkish Language and Literature*. 2(3), 145-156. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/littera/article/view/5000191400>, sayfasından erişilmiştir.
- Koçak, M. (2012). Almanya'da Yaşayan Türklerin Türkçe Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme, *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 4(1), 303-313. <http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/305> sayfasından erişilmiştir.

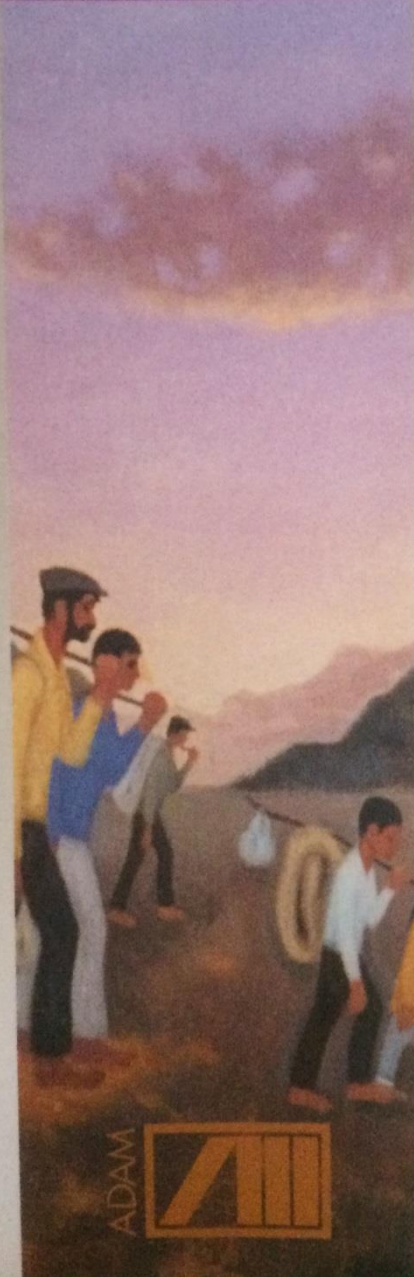
- Morkoç, A.(2015). Fakir Baykurt'un Duisburg üçlemesinde Almanya'daki göçmen Türklerin karşılaştığı sorunlar, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 482-499. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cbayarsos/article/view/5000112637> sayfasından erişilmiştir.
- Okuç, T. (2014). *Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinde yurt dışında yaşayan Türklerin dil ve eğitim sorunları*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Şen, Ü. (2015). *Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi ve materyal tasarımı*, Ankara: Edge Akademi.
- Şermet, Karabela S. (2007). *Fakir Baykurt hayatı ve romanları üzerine bir inceleme*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- TBMM. (1982). *T.C. Anayasası*, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu.(2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu.(2005). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Topçu, H. (2009). Avrupa ve Amerika'da Türk edebiyatı, *Turkish Studies*, 4(1), 701-734. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/hayrunisa_topcu_avrupa_ve_amerikada_turk_edebiyati.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Turan, K. (1997). *Almanya'da Türk Olmak*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/bilim-serisi/29-almanya-da-turk-olmak.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ünalın, Ş. (2005). *Dil ve Kültür*, Ankara: Nobel Akademik.
- Yıldız, C. (2012). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği)*, Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Yıldız, K. (2008). *Fakir Baykurt'un romanlarında sosyal hayat*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

Fakir
Baykurt

KOCA REN

ADAM

Fakir
Baykurt

KOCA REN

Edebiyatımıza giren bu köylü gençlerin üsluplarında ortak bir nokta var. Okuduğunuz zaman damağınızda bir burukluk duyuyorsunuz. Kekremesi, hatta acımsı bir tat.

– Hasan Âli Yücel

Güzel yazar bizim Baykurt. Onun konuşması da tatlıdır. Hele karakteri öyle sağlamdır ki dünya yerinden oynasa inançlarından vazgeçmez; hayat anlayışını değiştirmez. Sorunların çürük yanlarını bulup onları kurcalamaktan hoşlanır.

– İsmail Hakkı Tonguç

Gerçekçi yazar Fakir Baykurt'un sanatsal üstünlüğü roman yazımında iyice belirginlik kazanmıştır.

– Mariya Mihaylovna Pepenkova

*Fakir Baykurt'un Almanya'da kaleme aldığı Duisburg üçlemesinin ikinci kitabı **Koca Ren**'in ilk basımı 1986 yılında yapıldı.*

Üçlemenin diğer kitapları:

***Yüksek Fırımlar** (1983), **Yarım Ekmek** (1997).*

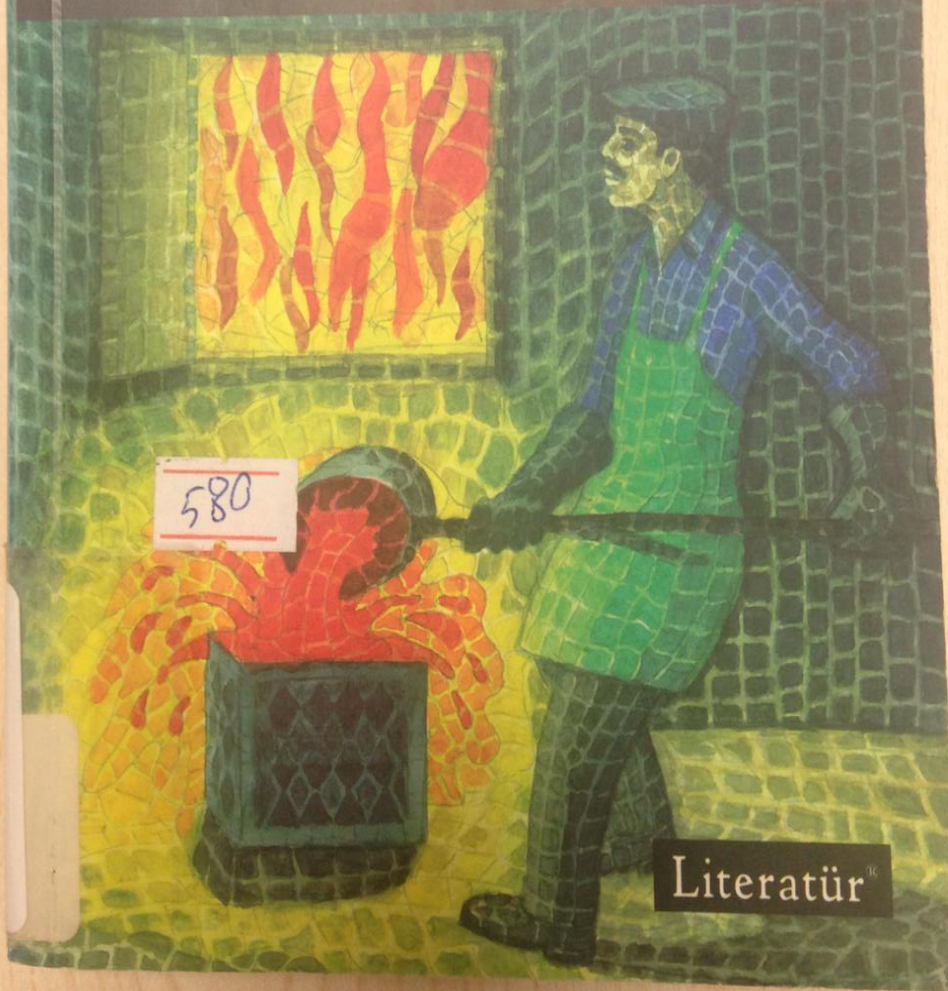

9 789754 185225
ISBN 975-418-522-0

2

FAKİR BAYKURT

Yüksek Fırınlar

Gurbette bir garip işçidir Koca İbrahim. Karısı Elif ve kızı Gülten'le, Almanya'nın Duisburg şehrinde yaşar ve zorlu ekmek kavgasında, çalışır yüksek fırınların karşısında. Yalınlar vurdukça yüzüne, tez zamanda para biriktirip ana vatana dönmeyi hayal eder; ama bilir, gelmek kadar gitmek de zordur bu topraklardan. Hem çekip gitse ne olacak? Memlekette ekmek aslının ağzında; üstelik durumlar da bir hayli karışık: Tükenmekte gencecik hayatlar mapushanelerde...

Bağrı ne kadar yanıkça, gönlü o kadar kırıktır İbrahim'in. İlk karısını hastalık almıştır elinden, ikincisini ise eller. Biraz buruk, biraz onuru ayaklar altına alınmış bir halde kalmışken öyle, Elif'i, Türkmen Kızı'nı, yepyeni bir umutla eş diye seçer kendine. Koca İbrahim bir namuslu olmasını ister ondan, bir de erkek çocuk doğurmasını. İlk bebekleri kız olur, ikincisi ise yoldadır. Bu kez muradına erer İbrahim; Deniz Bebek dünyaya merhaba der. Ama şimdi de öyle bir kuşku düşmüştür ki yüreğine, gözü ne karısını ne bebeği görür...

Fakir Baykurt bu romanında, Almanya'daki bir grup işçi ailesinin öyküsünü anlatıyor. Çalışma koşullarından uyum sorununa, geleneksel aile yaşantısından namus anlayışına yayılan geniş bir yelpazede, hem Almanya'yı hem de orada yaşayan Türk ailelerin genel yapısını yine ustalığına yakışır bir biçimde öyküsüne katıyor.

Düzce Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

0008007

255.07.02.01.06.00/10/0008007

813.42/8357

17.00

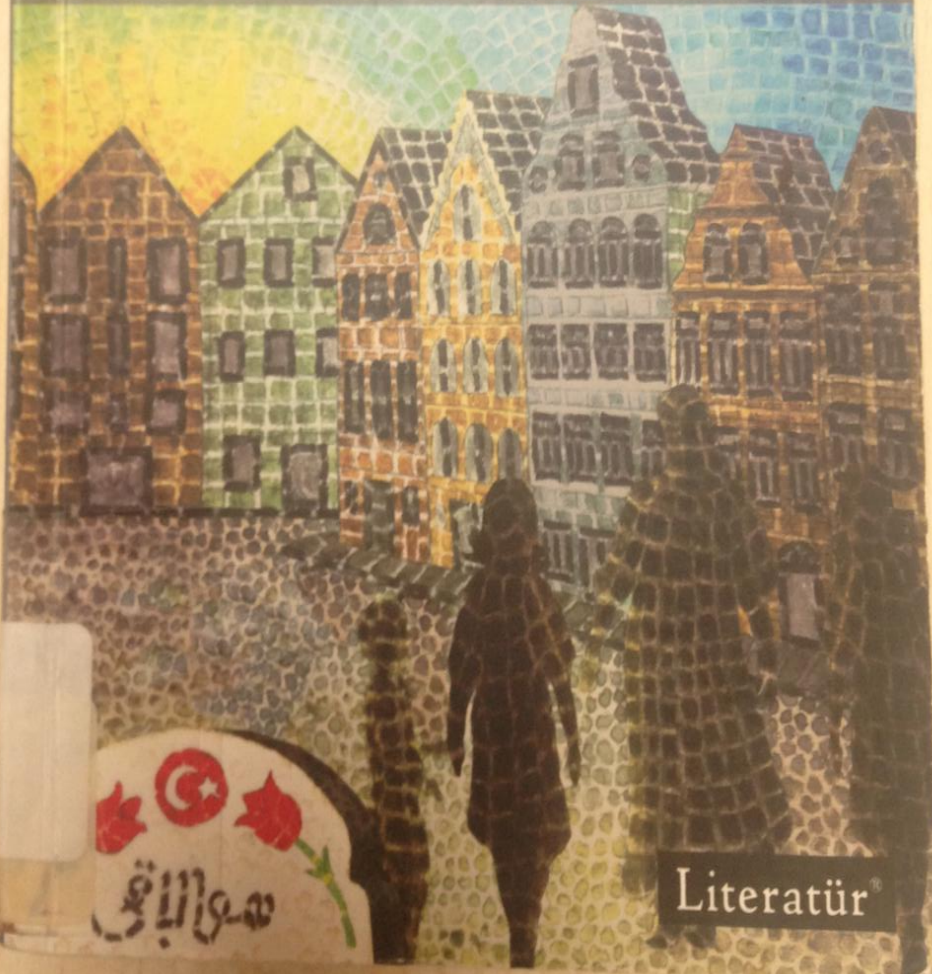
ISBN 978-975-04-0466-5

9 789750 404665

FAKİR BAYKURT

Yarım Ekmek

Bu dünyada, evlenip de Kezik Acar kadar mutlu olan kaç kişi vardır acaba? Daha dalında gonca iken, kendine eş seçer onu Demiryolcu Mustafa. Her şeyleriyle birbirinin dengidirler. Öyle iyi anlaşır ki, mutluluk eksik olmaz evlerinden. İyilerin iyisi, melek kocasından üç çocuğu olur Kezik'in; mutlulukları daha da perçinlenir. Ama feleğin oyunları çoktur. Bir oyun da Kezik için oynar. Bir kazayla aliverir Mustafa'sını, aşkını, erini, can yoldaşını Kezik'in elinden. Zavallı kadın, daha kaybına yanamadan, çocuklarıyla hayatta kalmanın derdine düşer. Almanya'ya işçi alıyorlardır o yıllarda. Yazdırır ismini çaresiz. Almanya'nın Duisburg şehrinde bir yaşlılar yurdunda bulaşıkçı olarak çalışmaya başlar. Hiç yakınmadan çalışır yıllarca, hatta gözlerini bulaşık sularının pirillerine feda eder. Ama emekleri boşa değildir; üç katlı bir ev alır, üç çocuğunu da gül gibi büyütür. İyiden iyiye yeni yurtlarına yerleşip, çocuklarının hepsi de hayatlarını burada kurunca, anlar Kezik artık köye asla dönemeyeceğini. Bundan böyle, onların vatani Almanya'dır. Tek sorun, yıllardır hasretinden yanıp durduğu kocasının kabridir; o da Almanya'da olsun ister Kezik. Kafasına koyar bunu. Önce Almanya'da bir Türk gömütlüğünün oluşturulması, sonra da köyde kalan hısım akrabanın gönlünü kırmadan ve onca sınırı hiç sorun çıkmadan geçerek kocasının kemiklerinin getirilmesi gerekmektedir... Ama nasıl?

Fakir Baykurt bu kitabında, Kezik'i ve ailesini eksene yerleştirerek Almanya'daki Türklerin nasıl yaşadıklarını, sorunlarının neler olduğunu anlatıyor, üstelik aşkı, sevgiyi her satırda hissettirerek. Ayrıca, 80 İhtilal Türkiye'de yarattığı çalkantılara, hiç yoktan ve ezalarına, o dönemde yaşanan sosyoekonomik sorunlara da gerçekçi ve içten bir yaklaşımla değiniyor.

Düzce Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

0008000

255.07.02.01.06.00/10/0008000

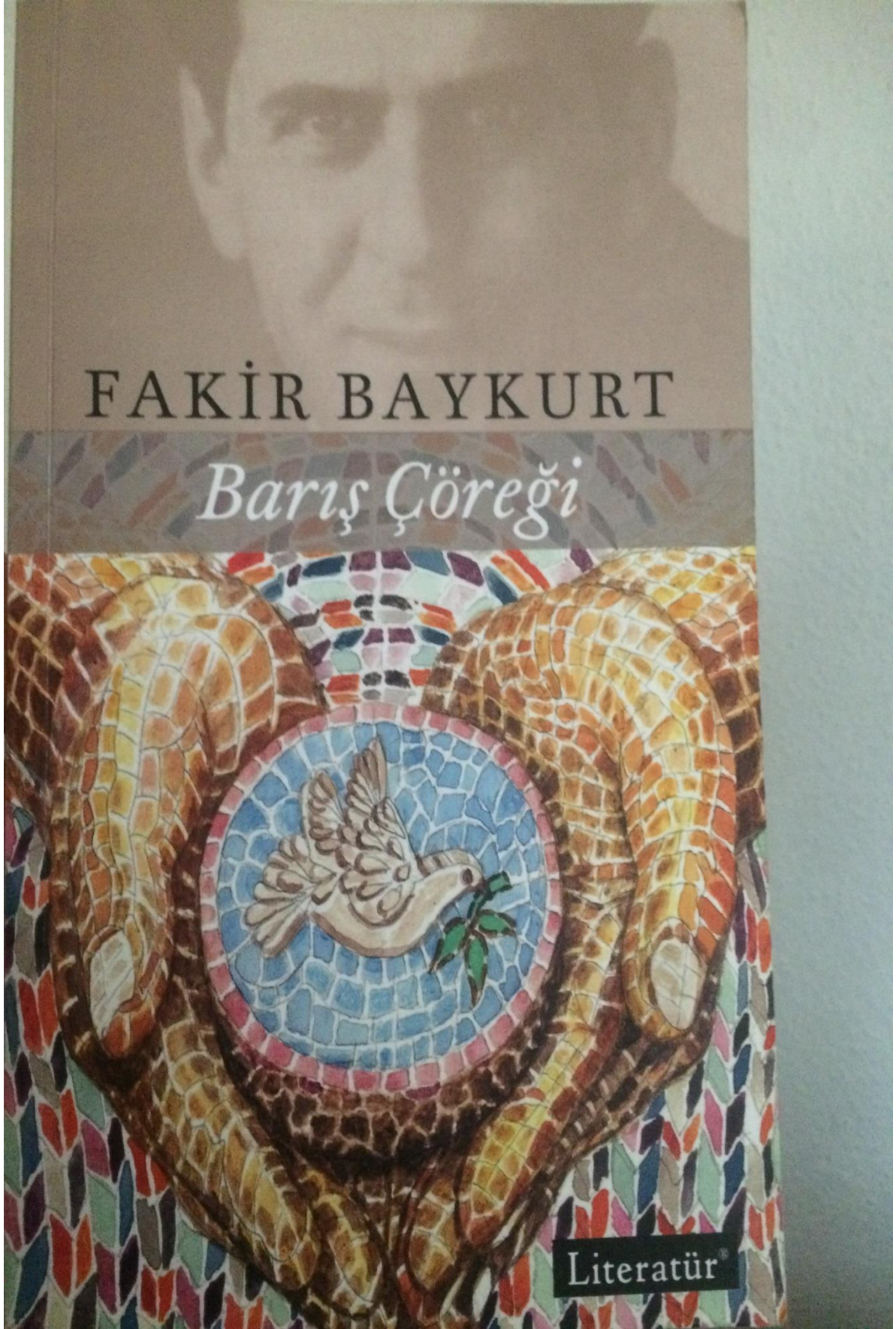
813.42/8357

KİTAP
2006

ISBN 978-975-04-0409-2

15 YTL

Fakir Baykurt, öykülerinde köy yaşamının sertliği, yoksulluk, cahillik, taassup, batıl inanç, sömürü gibi sorunları ele alarak köylünün maddi ve manevi dünyasını toplumsal ve gerçekçi bir bakıştan işliyor. Gözlemlerden, canlı tanıklıklardan yola çıkan yazar, günlük konuşma dilini öyküye taşıyarak zaman zaman mizahi bir dil kullanıyor; bürokrasinin çarkları arasında sıkışan ama içinde de bir umudu barındıran "sıradan insanı", yaşadığı yerin atmosferiyle birlikte çarpıcı bir biçimde betimliyor.

İlk basımı 1982'de yapılan *Barış Çöreği*'ni yeniden okurla buluşturuyoruz:

"Türküz efendim..." dedim.

"Neden Türkçe konuşmuyorsunuz madem?"

Aaaa! Kadın eni konu sıkıştırıyor! Elinden gelse polis çağırıp teslim edecek bizi. "Şu oğlanlardan sıkıldık teyze!" demek de işimize gelmedi tabii. "Biz Almanya'dayız. Türkçemiz o kadar iyi değil. O yüzden Almanca konuşuyoruz..." dedim, hem de babamın öğütlediği gibi biraz da alttan aldım.

"Üç buçuk gün Almanya'ya gitmekle, aslınızı ne tez unuttunuz? İnsan ana yurdunu, ana dilini böyle aşağılara mı iter? Ayıp değil mi?"

"Ama orada derslerimiz Almanca!"

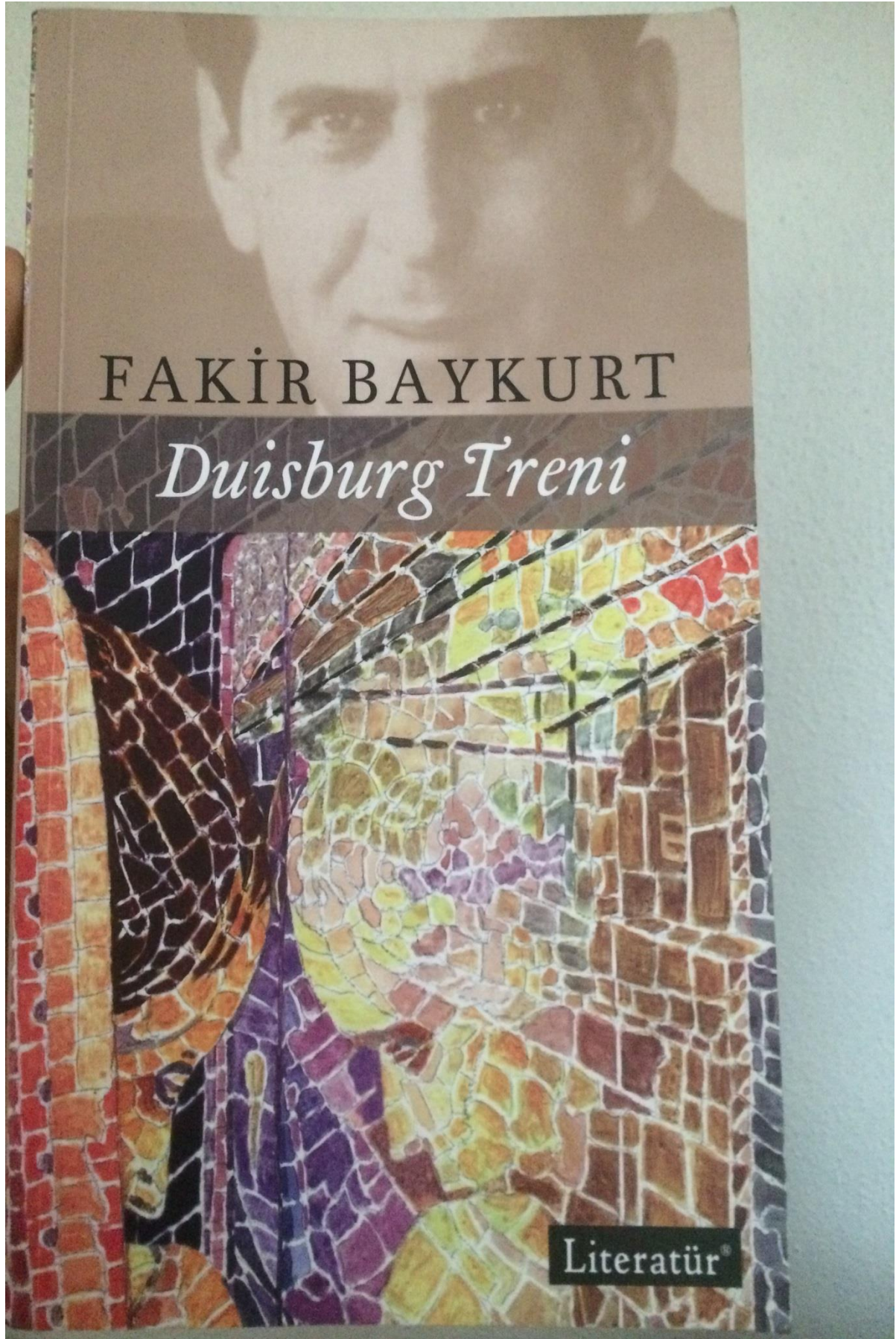
"Olsun! Gene de Türkçe konuşacaksınız!"

Eli çantalı, erkek yapılı bayan bize orada uzun bir konferans verdi. Biraz alçak sesle konuşsa gene neyse. Bağırıyordu. Eridim, asfaltın yarıklarından yerin dibine süzöldüm. Şapır şapır dökmeye başladım gözyaşlarımı. Bu arada Gürsel Mahallesinin otobüsü gelip geçmiş, ayırdında olmamışız.

Geç vakit Fuat amcagile geldik. Ağla Allah ağla. Necmiye de ağlıyor, ben de ağlıyorum. Almanya'da diken üstünde, Türkiye'de diken üstünde. Okulda ardımız önümüz, dört yönümüz kapalı. Belki yarın işçi de olmadan, oradan itilmiş, burada basacak yer bulamamış, sersem tavuklar gibi, ne olacağız biz?

(Gitmez Olaydım İzne!)

Fakir Baykurt, öykülerinde köy yaşamının sertliği, yoksulluk, cahillik, taassup, batıl inanç, sömürü gibi sorunları ele alarak köylünün maddi ve manevi dünyasını toplumsalcı ve gerçekçi bir bakıştan işliyor. Gözlemlerden, canlı tanıklıklardan yola çıkan yazar, günlük konuşma dilini öyküye taşıyarak zaman zaman mizahi bir dil kullanıyor; bürokrasinin çarkları arasında sıkışan ama içinde de bir umudu barındıran "sıradan insanı", yaşadığı yerin atmosferiyle birlikte çarpıcı bir biçimde betimliyor.

İlk basımı 1982'de yapılan *Duisburg Treni*'ni yeniden okurla buluşturuyoruz:

"Bu yanıtı doğru bulmuyorum. 18 yaşındayım. On dört yıldır bu ülkedeyim. Bir meslek öğrenmek istiyorum..."

"Yerimiz yok demiştiniz size..."

"Benden önce Polonyalı Tamara'ya bulundu ama! O da kara saçlı değil miydi?"

Herr Walder durdu biraz. "Polonya başka!" dedi sonra. "Hükümet, Polonya'dan gelenlere karşı esneklik istiyor..."

Nereden geldi, nasıl olduysa, "(Aman devam et! Bugün sonuç alacaksın!)" diye bir umut doğdu içine. Bölüm şefi Herr Walder'le konuşmasını sürdürdü:

"Az önce Almancamın iyi olduğunu, ama Alman müşterilerin kara saçlı berber istemediğini söylemişsiniz. Beni geri göndermeden bu noktayı biraz daha açıklamamızı rica ediyorum..."

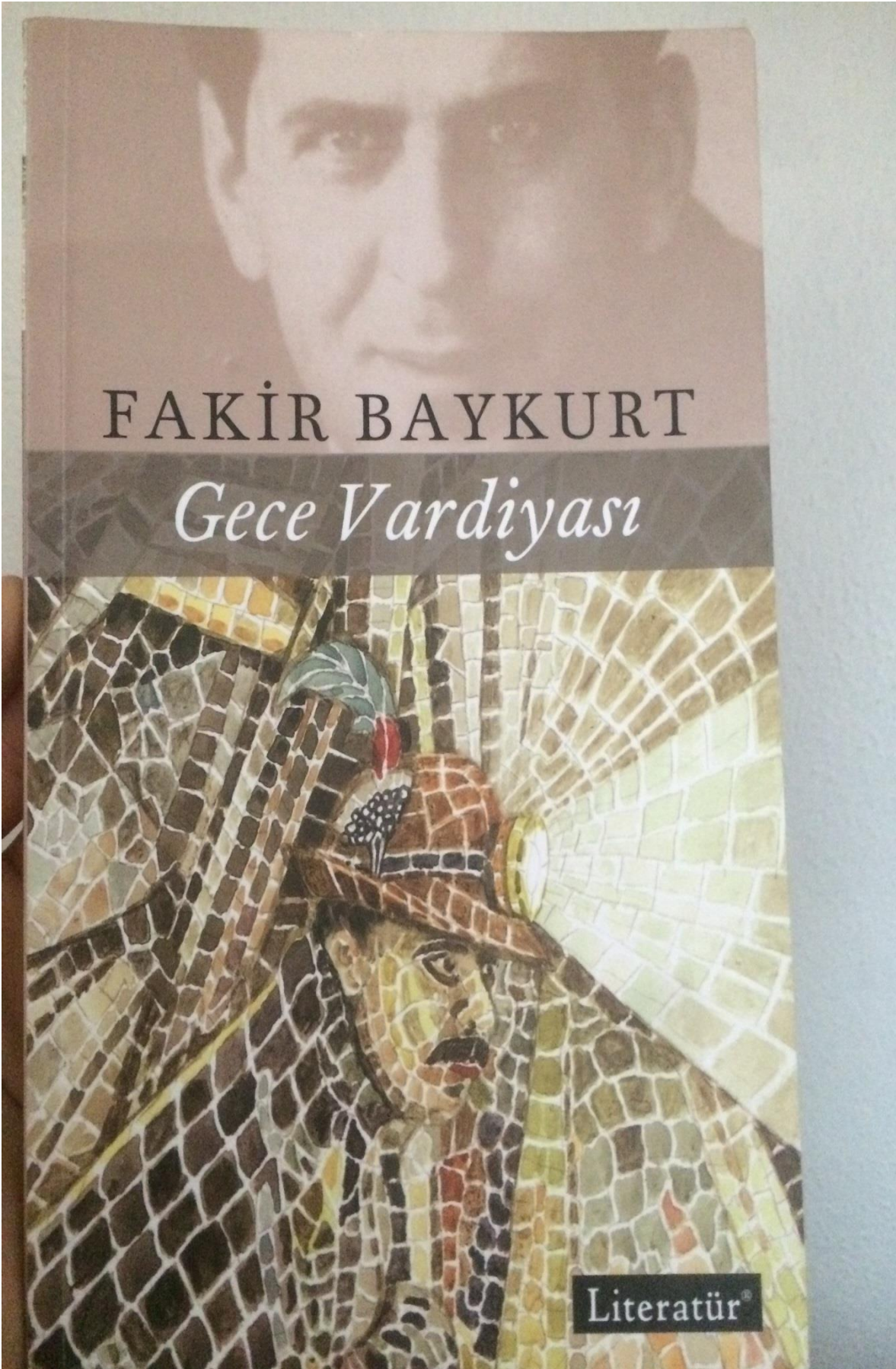
"Evet Almancanız iyi. Berberlik yapabilirsiniz. Çünkü bu meslekte çalışanların her konuda düzgün konuşabilmesi gerekir. Kara saçlıların istenmeyişi ise, son yıllarda gelişen yabancı düşmanlığı ile ilgili. Meslek seçimlerini yönlendirebilmek için kamuoyu eğilimlerine dikkat ediyoruz. Almanya'da kara saçlı berberlerle satıcılara tepki artıyor..."

(Sarı Saçlı)

ISBN 978-975-04-0711-6

FAKİR BAYKURT

Gece Vardiyası

Literatür®

Fakir Baykurt, öykülerinde köy yaşamının sertliği, yoksulluk, cahillik, taassup, batıl inanç, sömürü gibi sorunları ele alarak köylünün maddi ve manevi dünyasını toplumsal ve gerçekçi bir bakıştan işliyor. Gözlemlerden, canlı tanıklıklardan yola çıkan yazar, günlük konuşma dilini öyküye taşıyarak zaman zaman mizahi bir dil kullanıyor; bürokrasinin çarkları arasında sıkışan ama içinde de bir umudu barındıran "sıradan insanı", yaşadığı yerin atmosferiyle birlikte çarpıcı bir biçimde betimliyor.

İlk basımı 1982'de yapılan *Gece Vardiyası*'nı yeniden okurla buluşturuyoruz:

Altı yaralının en ağırıydı Bektaş. Köylüsü Muharrem, bir anda gitmişti. On dört yıldır yan yana çalışıyorlardı. Ama araları yoktu. Politik görüşleri uyuşmadığı için sık sık tartışıyorlardı. Tartışmaları kavgaya dönüyordu. Şöyle böyle derken Almanya'da on yedi yılları geçip gitmişti. Bir süre içinde Muharrem'in Allaha inancı artmıştı. Namaza abdesi daha çok dikkat eder olmuştu. Karılarını, çocuklarını getirmeden önce Bekâr İşçiler Heimi'nde bir odada ancak dört ay kalabildiler birlikte. Ayrıldılar. Muharrem Bektaş'a, "Koyu solcusun!.." diyordu. Bektaş da ona, "Yıllardır ocaklarda çalıştığın için kafan kömürlenmiş, işlemiyor!.." diye karşılık veriyordu. İlişkileri gün geçtikçe serteliyordu.

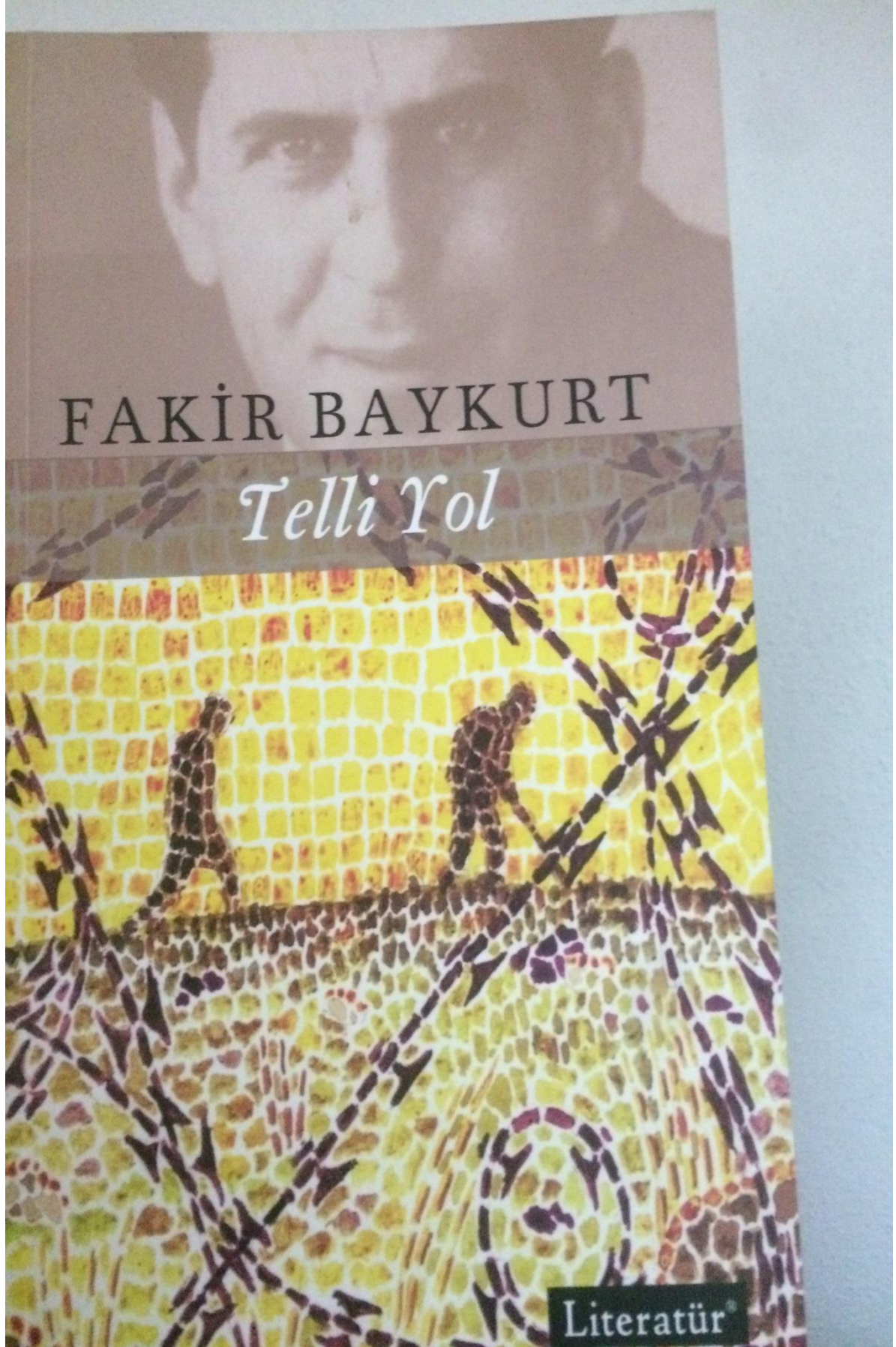
Baygındı şimdi. Bilincinin derinlerinde bir yerlere takılıp kalmıştı. O anda ayılsa, kafasında kazanın oluş biçimini bulurdu mutlaka. Bin metre kalınlıktaki yerkabuğunun olanca ağırlığı "Hışıştaaaak!.." diye çöküvermişti açmanın ucunda. Yaşadığı sürece acılı bir resim gibi kalacaktı o sahne kafasında. Gaz tenekesi büyüklüğünde bir kaya, Albert Hartwick'in başının yarısını alıp geçmişti. Kaya parçası, beynin kalan yarısını da yoğurt dolu bir tası oyar gibi oymuştu. Eğer yaşarsa Bektaş, bu görünümü anımsayıp cinnetler geçirecekti. Köylüsü Muharrem'in sadece sağ kolu kalmıştı dışarda. Dindar gövdesini kayalar saniyede yamyassı etmişti.

(Mezar)

15.00₺

Fakir Baykurt, öykülerinde köy yaşamının sertliği, yoksulluk, cahillik, taassup, batıl inanç, sömürü gibi sorunları ele alarak köylünün maddi ve manevi dünyasını toplumsal ve gerçekçi bir bakıştan işliyor. Gözlemlerden, canlı tanıklıklardan yola çıkan yazar, günlük konuşma dilini öyküye taşıyarak zaman zaman mizahi bir dil kullanıyor; bürokrasinin çarkları arasında sıkışan ama içinde de bir umudu barındıran "sıradan insanı", yaşadığı yerin atmosferiyle birlikte çarpıcı bir biçimde betimliyor.

İlk basımı 1998'de yapılan *Telli Yol*'u yeniden okurla buluşturuyoruz:

O anda 114 Numaralı koğuştta bir şimşek çaktı, Merdan'ın yüzü parladı: "A be, ben Bosna Türküyüm; nasıl anlamam? Yugoslavya Cumhuriyeti'nde Türkçe öğreniyorduk okulda. Hem de anam babam evde benim için Türkçe konuşurdu!" Merdan hızlı konuşuyor. Hem de değişik bir Türkçesi var. Hem de sevinçliydi, aylar sonra karşısına Türkçe konuşan biri çıktı. Kaptırdı anlatıyor. Merdan'ı dinlerken içimden bir top alev savruldu. Saçım, kaşım bu alevle yandı gibi acı duydum. Belki inanmayacaksınız, Merdan'ın bir kolu dirsekten, bir kolu dipten yok. Kalçalarından aşağısı da kesilip atılmış. Yalnızca bir baş ile gövde var. Öyle tokmak gibi bir çocuk. Yarım kolu o tokmağın sapına benziyor. Yatakta sağa sola dönebiliyor ama sanmam ki tuvalete kendi gidebilsin, dönüp gelince yatağa kendi çıkabilsin. Almanlar onu yıkıntıların altından çıkarmış. Orada üç gün baygın yatmış. Çıkarıldığında her yanı kırık çürük içindeymiş. Ezilmiş kemikleri kangrene çevirmiş. Doktorlar kollarını, bacaklarını kesmekten başka çözüm bulamamış.

(Merdan)

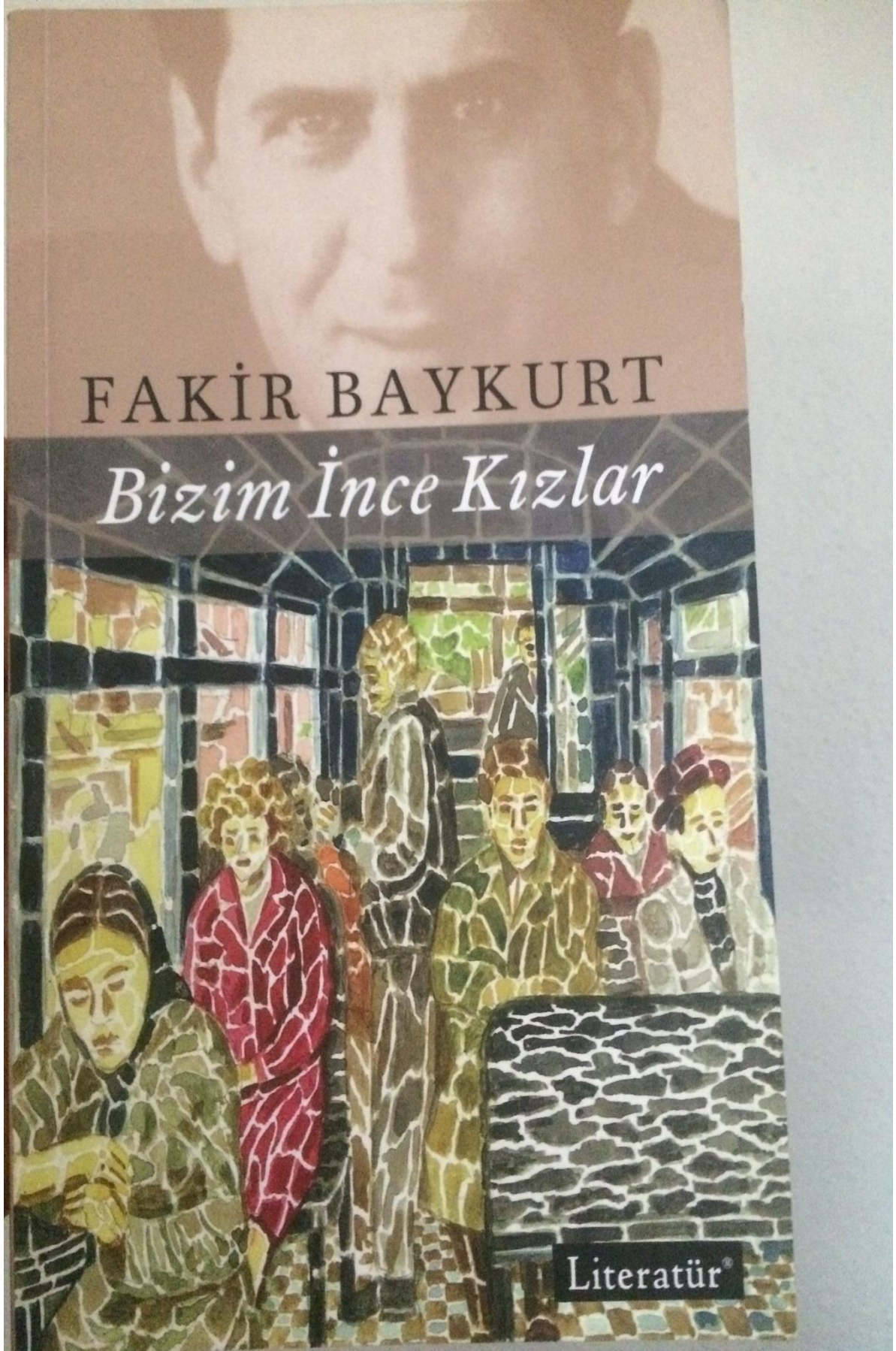

13.000

ISBN 978-975-04-0718-5

9 789750 407185

Fakir Baykurt, öykülerinde köy yaşamının sertliği, yoksulluk, cahillik, taassup, batıl inanç, sömürü gibi sorunları ele alarak köylünün maddi ve manevi dünyasını toplumsal ve gerçekçi bir bakıştan işliyor. Gözlemlerden, canlı tanıklıklardan yola çıkan yazar, günlük konuşma dilini öyküye taşıyarak zaman zaman mizahi bir dil kullanıyor; bürokrasinin çarkları arasında sıkışan ama içinde de bir umudu barındıran "sıradan insanı", yaşadığı yerin atmosferiyle birlikte çarpıcı bir biçimde betimliyor.

İlk basımı 1993'de yapılan *Bizim İnce Kızlar*'ı yeniden okurla buluşturuyoruz:

Yeni zamanda Duisburg'ta kadınlar, şimdiye kadar "erkek işi" sayılan işlere karakucak daldı. Bir iki yıldır otobüs, tramvay da sürüyorlar. Başımı çevirip en öne, sürücünün oturduğu bölüme bakıyorum. Yanında ince, uzun, fidan boylu biri dikiliyor. Konuşuyorlar. Sürekli indi bindiler oluyor. Tramvay hep dolu. İşçiler, işçi çocukları bir yerlerden kalkıp bir yerlere yetişmeye çalışıyor. Ben bugün onca ses arasından nedense hep Türkçeleri seçiyorum. Ama beni etkileyen o tatlı sesi bir türlü bulamıyorum. Deli olacağım. Yolum da bitiyor; Sığır Kapısı denilen yerde inmem gerekiyor. Üzgünüm; bir yenilmişlik duygusu içinde, ön kapıya doğru yürüyorum.

Hemen dibimde, "Vallayı çok iyi etmişin Emine!" diyor biri: "Bu yılın sonunda ben de senin gibi çalışmaya başlarım. Neden dersin, artık okul bitiyor! Ne yapıp edip bir iş bulmam gerekir..."

(*Bizim İnce Kızlar*)

13.00₺

ISBN 978-975-04-0717-8

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...